

Humisevat harjut

Vanha ja uusi suomennos nykylukijoiden silmin

Elisa Valtonen
Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Käännöstiede (englanti)
Pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2010

VALTONEN, ELISA: *Humisevat harjut* – Vanha ja uusi suomennos nykylukijoiden silmin

Pro gradu -tutkielma, 83 sivua + liitteet 9 sivua + englanninkielinen lyhennelmä 12 sivua
Helmikuu 2010

Tutkielmassani tarkastelen, kuinka nykylukijat ottavat vastaan samaan lähdetekstiin pohjautuvan vanhan ja uuden suomennoksen. Tutkin sitä, mihin aikaan he arvioivat suomennosten tarinan tapahtumien ja toisaalta tekstien kirjoittamisen sijoittuvan. Työ on tapaustutkimus Emily Brontën *Wuthering Heights* -romaanin pohjalta tehdyistä kahdesta, vanhimmasta ja uusimmasta suomennoksesta, joiden molempien nimi on *Humiseva harju*. Vanhimman suomennoksen on tehnyt Martta Räsänen (1927) ja uusimman Juhani Lindholm (2006).

Hypoteesini on, että vanhimman suomennoksen kieli – erityisesti sanasto – on nykylukijoiden mielestä vanhahtavaa, mikä voi osaltaan nykyään tahattomasti korostaa sitä, että tekstissä kuvattu tarina sijoittuu kauas menneisyyteen. Tarkastelen myös sitä, voiko vanha suomennos saada lukijoiden mielissä positiivista arvoa. Voiko vanha suomennos kielen iän ansiosta olla mielenkiintoinen, vai onko uudelleensuomennos nykylukijoiden mielestä kenties parempi tai mielenkiintoisempi? Vai voivatko vanha ja uusi suomennos elää rinnakkaiseloa? Pohdin myös uudelleenikäntämistä ilmiönä ja sivuan samalla ns. uudelleenikäntämishypoteesia. Teoreettinen viitekehyseni on uudelleenkirjoittaminen, joka painottaa sitä, että käännökset ovat kohdekulttuuriin sekä tiettyyn aikaan ja paikkaan kirjoitettuja itsenäisiä tekstejä. Pohjustan tutkimustani myös pohtimalla lukijoiden ja tekstien vuorovaikutusta ja siihen liittyviä tekijöitä.

Tutkielmani painottuu vanhimman suomennoksen tarkasteluun, sillä analysoin ensin itse kyseisen suomennoksen kieltä ja sanastoa nykyvalossa. Analyysissäni käytän hyödyksi eri-ikäisiä sanakirjoja, kielioppiteoksia sekä Google-hakukonetta ja lähestyn aiheitani myös teoriataustassani esittelemieni kirjallisuustieteen käsitteiden avulla. Tämän jälkeen käsittelen teettämäni kolme lukijatutkimusta. Ensimmäisen ja toisen lukijatutkimuksen aineistona oli katkelma vanhimmasta suomennoksesta ja kolmannen aineistona oli katkelma uusimmasta suomennoksesta. Katkelmat oli valittu tarinan samasta kohdasta. Ensimmäisessä ja kolmannessa lukijatutkimuksessa informantit olivat sattumanvaraisesti valikoituneita lukion kolmasluokkalaisia, kun taas toisessa lukijatutkimuksessa kohderyhmä oli spesifisempi. Oman analyysini ja lukijatutkimusten käsittelyn jälkeen pohdin lopuksi laajemmin vanhan ja uuden käännöksen asemaa, uudelleenikäntämistä, nykylukijoita sekä käääntäjän keinoja tuoda vanhan ajan tunnelmaa uusiin käännöksiin.

Tutkimustulokseni osoittavat muun muassa, että vanhan suomennoksen kieli on nykylukijoiden mielestä selkeästi vanhahtavaa, mikä joidenkin lukijoiden mielestä omalta osaltaan korostaa sitä, että tarinan tapahtumat sijoittuvat menneisyyteen. Suurinta osaa vastaajista tällainen vanhahtavaa kieltä sisältävä teksti ei erityisen paljon kiinnosta, vaan monet heistä lukevat mieluummin nykykielellä kirjoitettua tekstiä. Pientä osaa lukijoista vanha suomennos kuitenkin kiinnosti ja miellytti. Uuden suomennoksen kieli puolestaan oli osan mielestä vanhahtavaa, osa taas koki sen moderniksi. Yhteistä oli se, että suurimman osan mielestä uuden suomennoksen kieli oli hyvää ja sjujuvaa. Loppujen lopuksi suomennoskatkelmat koettiin yhtä mielenkiintoisiksi: uusi suomennos sai kiinnostavuuden osalta keskiarvoksi saman arvosanan kuin vanhakin. Tämä viittaa siihen, että tarinan tapahtumat ohjaavat lopulta tulkintaa, eikä tekstin iällä ole välttämättä kovin suurta väliä. Toisaalta tekstin tason eri elementit tukivat lukijoiden tekemiä tulkintoja monin tavoin.

Avainsanat: vanha suomennos, vanha käännös, uudelleensuomennos, uudelleenikäntäminen, André Lefevere, tarina, teksti, lukijatutkimus, nykylukija

1. JOHDANTO	1
2. KÄÄNNETYT JA UDELLEENKÄÄNNETYT TARINAT UDELLEENKIRJOITUKSINA	
2.1 Teksti, tarina ja kerronta -käsitteistä kääntämiseen	5
2.2 Kääntäminen uudelleenkirjoittamisena	6
2.3 Käännös ja aika	9
2.4 Uudelleenkääntäminen ilmiönä	10
2.5 Kertomakirjallisuus ja aika	14
3. TEKSTIN JA LUKIJAN VUOROVAIKUTUS	
3.1 Teksti, konteksti ja lukija	16
3.2 Lukija tutkimuksen kohteena	18
4. AINEISTON ESITTELY	
4.1 Emily Brontë ja <i>Wuthering Heights</i>	20
4.2 Vanhimman <i>Humisevan harjun</i> syntykonteksti	22
4.3 Uusimman <i>Humisevan harjun</i> syntykonteksti	24
5. TAVOITTEET JA METODIT	
5.1 Tavoitteet	28
5.2 Metodit ja näkökulman rajaus	28
5.3 <i>Humisevat harjut</i> aineistona	30
5.4 Lukijatutkimuksen suunnittelu, testaus ja toteutus	31
6. HUMISEVAT HARJUT TARKASTELUSSA	
6.1 Martta Räsäsen teksti ja sen sanasto	35
6.2 Ensimmäinen lukijatutkimus (Räsäsen suomennos)	45
6.3 Ensimmäisen lukijatutkimuksen tulosten yhteenveto	52
6.4 Toinen lukijatutkimus (Räsäsen suomennos)	53
6.5 Juhani Lindholmin teksti	58
6.6 Kolmas lukijatutkimus (Lindholmin suomennos)	60
7. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA	
7.1 Tarinan taso ohjaa ja tekstin taso täydentää	68
7.2 Vanha ja uusi käännös voivat elää rinnakkain	69
7.3 Uudelleenkääntäminen on haastavaa	70
7.4 Kurkistus nykylukijoiden maailmaan	72
8. LOPUKSI	74
Tutkimusaineisto	79
Lähdeaineisto	79
Liitteet	i
ENGLISH SUMMARY	I

1. JOHDANTO

Emily Brontë sai vuonna 1847 valmiiksi ainoan romaaninsa, joka herätti ilmestyessään, ja herättää edelleen, sekä ihailua että hämmennystä (Miller 2003: viii). Romaanin tarina on varsin paradoksaalinen: Vaikka kyseessä on rakkaustarina, se ei ole kovin romanttinen – pikemminkin päinvastoin. Tarina on synkkä ja jopa julma, mutta sen synkkyudessa on jotakin kiehtovaa ja kaunista.

Paradoksaalisen tarinasta tekee sekin, että se herättää ja jättää jälkeensä paljon kysymyksiä, mutta siitä huolimatta se tuntuu loppuvan luontevasti. Tapahtumat kulkevat tietynlaisen ympyrän, joka sulkeutuu romaanin lopussa – ainakin näennäisesti (Hämeen-Anttila 2006: 61). Brontë'n tarina sijoittuu Englantiin, vaikka välillä tuntuu siltä kuin se sijoittuisi johonkin mystiseen paikkaan ikuisuudessa (Lindholm 2006b: 602). Henkilöhahmot ovat suorastaan omituisia, joskin omalla tavallaan hyvin uskottavia; he piirtyvät lukijan mieleen vahvasti. Ristiriitaisuutta lisää myös se seikka, että tarinan kaksi kertojaa ovat sekä hyvin subjektiivisia että hyvin erilaisia keskenään. Lyhyesti sanottuna: tarina on ihmeellinen.

Brontë antoi tarinalleen nimeksi *Wuthering Heights*. Suomeksi samainen tarina tunnetaan nimellä *Humiseva harju*, ja suomalaiset saivat lukea sen ensimmäisen kerran omalla kielellään, kun Martta Räsäsen suomennos ilmestyi vuonna 1927. Sen jälkeen romaanista on ilmestynyt neljä uudelleensuomennosta vuosina 1947, 1976, 1991 ja 2006. Lisäksi romaanista ilmestyi lyhennelmä vuonna 2001.

Tämän tutkielman tarkoitus on ensinnäkin tarkastella ajan vaikutusta vanhimpaan, yli 80 vuotta vanhaan Räsäsen suomennokseen. Miltä kieli ja erityisesti sanasto nykyajan valossa vaikuttavat? Miten nykylukijat ottavat tekstin vastaan 2000-luvulla – onko se heidän mielestään mielenkiintoinen? Onko käännös auttamatta vanhentunut, vai voiko ajan kuluminen tuoda käännökselle jopa sellaista arvoa, jota sillä ei ilmestyessään ollut? Voiko vanhan käännöksen kieli tuoda esiin itse tarinan tapahtumien aikaa luontevammin kuin uusin suomennos?

Vertailen Räsäsen suomennoksen vastaanottoa Juhani Lindholmin vuonna 2006 ilmestyneen suomennoksen vastaanottoon. Kumpi teksti on nykylukijoiden mielestä mielenkiintoisempi? Miten nykylukijat asettavat aikaan toisaalta tarinan tapahtumat ja toisaalta tekstin

kirjoitusajankohdan kunkin suomennoksen kohdalla, ja mikä rooli tekstien eri-ikäisellä kielellä tässä on?

Etsin kysymyksiini vastauksia teettämällä kolme lukijatutkimusta lukion kolmasluokkalaisilla, jotka ovat 17–19-vuotiaita ja edustavat tässä tutkimuksessa nykylukijoita. Tutkimusteni informantit ovat melko nuoria, koska minusta on mielenkiintoista selvittää, miten juuri nuoret lukijat ja eri-ikäiset suomennokset kohtaavat. On oletettavaa, että mitä nuorempia lukijat ovat, sitä vanhahtavampaa vanhan suomennoksen kieli heistä on. Esimerkiksi 60-vuotiaat saattavat tunnistaa tekstistä sanoja, joita 18-vuotiaat eivät ole kuulleet. Olen kuitenkin halunnut pitää tutkimuksen alaikärajan 17 vuodessa, sillä sitä nuoremmilla ei *keskimäärin* välttämättä ole aivan yhtä paljon kärsivällisyyttä, valmiuksia tai kiinnostusta keskittyä tekstin ja tarinan tulkintaan. Lukion kolmasluokkalaisilla suurin osa äidinkielen kursseista on suoritettuina, ja lähestyvät ylioppilaskirjoitukset ehkä motivoivat heitä antamaan vastauksia.

Tiina Hämäläinen tutki vuonna 2005 valmistuneessa pro gradu -työssään ajan vaikutusta kieleen, ja keskeisenä aineistonaan hänellä oli Charlotte Brontën *Jane Eyre* ja sen kaksi suomennosta, joiden molempien nimi on *Kotiopettajattaren romaani*. Hämäläinen teki kyselytutkimuksen siitä, miten vanha kieli – erityisesti sanasto – lukijoihin vaikuttaa. Hän sai selville, että nuorimpia lukijoita vanha kieli toisinaan häiritsi, vaikka suurinta osaa kyselytutkimukseen vastanneista vanha kieli ei häirinnyt. Päinvastoin, se koettiin usein positiiviseksi asiaksi ainakin alkuteos *Jane Eyren* kohdalla. (Hämäläinen 2005: 42–44.) Hämäläisen vastaajat olivat siis eri-ikäisiä; joukossa oli niin nuoria kuin vanhempia.

Toisaalta Hämäläisen kyselytutkimukseen vastanneet kannattivat myös uusien versioiden kirjoittamista nykykielellä, vaikka kaikki totesivatkin, että se johtaa tunnelman muutokseen tekstissä. Mielenkiintoista tämän tutkimuksen kannalta on, että osa vastanneista sanoi tällaisen tunnelman muutoksen olevan positiivinen asia. Osa taas painotti sitä, että he kaipaivat uudemmassa käännöksessä vanhan tekstin luomaa vanhan ajan tunnelmaa, jota vanhemman käännöksen vanhanaikainen sanasto heidän mielestään luo. (Hämäläinen 2005: 57.)

Osa Hämäläisen kyselytutkimuksen kysymyksistä saattoi olla hieman vastaajia johdattelevia. Hämäläinen esimerkiksi kysyi suoraan, onko vanhentunut kieli ärsyttävää, ja tällainen

kysymys voi johdatella lukijan vastaamaan juuri sillä vastauksella, jonka kysymys jo sisältää. Toisaalta vain viisi kuudestatoista vastasi vanhentuneen kielen olevan hieman ärsyttävää. (Hämäläinen 2005: 44.)

Tässä tutkimuksessa haluan jatkaa edellä kuvatun ilmiön tarkastelua valitsemani aineiston avulla hieman eri näkökulmasta: haluan tietää, voiko vanhan suomennoksen kieli aiheuttaa lukijoissa positiivisia tunteita. Vanhojen suomennosten arvostuksesta on viitteitä Hämäläisen tutkimuksen lisäksi ainakin Raamatun käännösten (ks. Huhtala 2000) sekä joidenkin klassikoiden kohdalla. Esimerkiksi *Vänrikki Stoolin tarinoiden* ryhmätyönä tehty mutta Paavo Cajanderin nimiin laitettu vanhin käännös on saavuttanut kanonisoidun aseman, ja monet pitävät sitä ainoana oikeana käännöksenä ehkä juuri siksi, että se on ensimmäinen käännös (Sorvali & Häkkinen 2007: 380). Lisäksi Kaisa Koskinen toteaa, että vanhoista käännöksistä otetaan nykyään uusintapainoksia, joihin liittyy tietynlainen nostalgisointi. Koskinen mainitsee esimerkkinä Kariston julkaisemat Merri Vikin Lotta-sarjan uusintapainokset, joiden mainonnassa kustantaja pyrkii herättelemään aikuistuneiden lukijoiden lapsuusmuistoja. (2007a: 336.)

Tutkin vain suomennoksia ja suomalaisten lukijoiden tulkintaa niistä, eli toisin kuin Hämäläinen, en tarkastele lähdetekstiä. Brontën *Wuthering Heights* ja sen nykylukijat ovatkin ajan kulumisen ja monen muun seikan takia erilaisessa tilanteessa kuin suomennokset ja niiden lukijat. Hämäläinen (2005: 65) kirjoittaa tällaisen tilanteen olevan kääntämisen kannalta ongelma, jota ei voi ratkaista. En itse näe siinä ongelmaa, se on pikemminkin selvä realiteetti ja mielenkiintoinen seikka, jonka parhaimmillaan voisi nähdä jopa rikkautena. Lähdeteksti on kuitenkin käännösten olemassaolon ehto ja perusta, ja vaikka se ei ole tässä tutkimuksessa varsinaisena tarkastelun kohteena, esittelen aluksi kirjailijan ja lähdetekstin lyhyesti ja siirryn sen jälkeen suomennoksiin.

Yleisesti ottaen lähdetekstin ilmestymisaika ja -paikka sekä ajan kuluminen tuottavat kääntäjälle haasteita, jotka hänen täytyy ratkaista käännösprosessissa aina jollakin tavalla. Käännöstieteellinen lähtökohtani on uudelleenkirjoittaminen, joka korostaa kontekstisidonnaisuutta. Lähtökohtani siten on, että lähdeteksti ja siitä tehtävät käännökset ovat kaikki keskenään väistämättä ja oikeutetusti monella tapaa erilaisia. Teoriataustassani pohdin uudelleenkirjoittamisen tematiikkaa käyttäen hyväksi käännöstieteen lisäksi kirjallisuustieteen teoriaa. Pohdin myös uudelleenkääntämistä ilmiönä. Sen jälkeen pureudun siihen, miten

lukijat ja tekstit kohtaavat ajassa ja paikassa. Ennen analyysiosiotani taustoitan myös molempien suomennosten syntykontekstia sekä tarkastelen lyhyesti sitä, minkälaisia lukijoita 2000-luvun suomalaiset yleisesti ottaen ovat.

Analyysiosiossani käyn läpi teettämäni kolme kyselytutkimusta, joissa ensimmäisen ja toisen aineistona oli katkelma Räsäsen suomennoksesta ja kolmannen aineistona katkelma Lindholmin suomennoksesta. Ennen lukijatutkimuksen käsittelyä analysoin kuitenkin itse Räsäsen tekstiä ja pohdin sitä, miltä teksti ja erityisesti sanasto nykyvalossa vaikuttavat. Miten tekstin ikä näkyy sanastossa? Käytän apunani eri-ikäisiä sanakirjoja sekä Google-hakukonetta arvioidessani sanaston vanhahtavuutta.

Hyvin keskeinen aspekti tutkimuksessani on aika. Juuri aika tuntuu luovan tarvetta uudelleenkäännöksille. Aika on paradoksaalista. Sitä ei tietyssä mielessä ole olemassakaan, se on vain ihmisten keksimä tapa mitata sitä, miten tietyt prosessit etenevät. Ihminen ei kuitenkaan voi alkaa elää kuin aikaa ei olisi olemassa. Aika liittyy kaikkeen inhimilliseen toimintaan, ja etenkin länsimainen yhteiskuntamme on järjestetty sen ympärille ja sen varaan. Kääntämiseen aika vaikuttaa monella tavalla: se muun muassa näyttää tekevän uudelleenkääntämisen aiheelliseksi. Usein juuri ajan kuluessa tapahtuva kielen muutos antaa aiheen uudelleenkäännösten tekemiselle, kun vanhan käännöksen kieli koetaan liian vanhaksi ja tarinasta halutaan modernimmalla kielellä kirjoitettu versio.

2. KÄÄNNETYT JA UDELLEENKÄÄNNETYT TARINAT UDELLEENKIRJOITUKSINA

2.1 Teksti, tarina ja kerronta -käsitteistä kääntämiseen

Shlomith Rimmon-Kenan määrittelee kertomakirjallisuuden toisiaan seuraavien fiktiivisten tapahtumien kerronnaksi. Kertomakirjallisuuden voi jakaa kolmeen eri aspektiin: tarinaan, tekstiin ja kerrontaan. Tarina viittaa tapahtumiin ja niiden jatkumoon sekä näihin tapahtumiin osallistuviin henkilöihin. Teksti taas on kirjoitettu tai puhuttu diskurssi, se minkä luemme tai kuulemme. Kerronta viittaa tekstin sisäiseen kertojaan, joka voi olla joko tuntematon tai esimerkiksi tarinan henkilöahmo. (Rimmon-Kenan 1991: 8.) *Wuthering Heights* edustaa selvästi kertomakirjallisuutta: se on kirjoitettu teksti, jossa kerrotaan fiktiivinen tapahtumien jatkumo; tarina, joka ei etene kronologisesti. Kerronta tapahtuu tarinan kahden henkilöahmon välityksellä.

Rimmon-Kenan (1991: 15) toteaa, että tarina on sellainen kertomakirjallisuuden aspekti, joka voidaan eristää ja kertoa uudella tyylillä, viestintävälineellä sekä toisella kielellä. Esimerkiksi Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* ja siitä Jouko Turkan tekemä elokuvaversio kertovat periaatteessa saman tarinan. Mervi Kantokorpi toteaa, että abstraktilla tasolla Turkan elokuva kertoo saman tarinan kuin Kiven romaani: sen teksti on Turkan elokuvakäsikirjoitus, ja sen kerronta on hänen luomansa elokuvakerronta. Toisaalta monet katsojat ovat tunteneet seuraavansa aivan eri tarinaa kuin se, jonka he ovat lukeneet Kiven romaanista. (Kantokorpi 2005: 113.) Jukka Lindfors kirjoittaa, että Turkan ohjaus jakoi mielipiteet, ja kielteisten arvostelujen mukaan Turkan versio vääristeli alkuteoksen henkeä ja antoi väärän kuvan suomalaisuudesta muulle Euroopalle (Lindfors, ei vuosilukua).

Edellisen kappaleen esimerkissä teksti oli muuttunut kirjoitetusta tekstistä eläväksi kuvaksi tarinan juonen pysyessä periaatteessa samana. Voidaan ajatella, että myös silloin kun jokin kaunokirjallinen teos käännetään kielestä toiseen, tarina on se tekijä ja taso, joka yleensä selkeästi yhdistää lähdetekstin ja käännöksen. Kääntäjä ei yleensä muuta tarinan sisältöä, varsinkaan klassikoiden kohdalla. Tekstin taso kuitenkin muuttuu hyvin konkreettisesti kielen vaihtuessa käännösprosessin myötä. *Humisevan harjun* ensimmäisen suomennoksen kohdalla Brontën luoma tarina välittyi Räsäsen kirjoittaman tekstin kautta, ja kerronta tapahtuu Räsäsen tekstin välityksellä tarinan kahden henkilöahmon avulla.

On tärkeää huomioida, että käännösprosessi, kuten muutkin uudelleenkirjoittamisprosessit esimerkiksi Turkan *Seitsemän veljeksien* tapaan, aiheuttavat muutoksia myös tarinan ja kerronnan tasoihin, vaikka tarinan juonta ei tekstissä muutettaisikaan. Käännösten kohdalla tämä johtuu muun muassa kielten ja kulttuurien välisistä eroista. Pelkästään tietyllä kielellä sinällään voi olla tietynlainen leima eri kulttuurin edustajien mielissä. Ranska voidaan usein mieltää Suomessa kulttuurin tai EU:n kieleksi, amerikanenglantiin voi assosioitua tietynlainen rentous, kun taas arabia voi näyttää ja kuulostaa suomalaisesta hyvin eksoottiselta ja kenties etäiseltä. Kun sama tarina kerrotaan kahdella eri kielellä, kyseiset kaksi tekstiä välittävät väistämättä hieman erilaisen tarinan lukijasta sekä muista tekijöistä riippuen.

2.2 Kääntäminen uudelleenkirjoittamisena

André Lefevere (1992: 9) on todennut käännösten olevan yksi ilmiselvimmistä ja kaikkein vaikutusvaltaisimmista uudelleenkirjoittamisen muodoista. Ylipäätään hän painottaa uudelleenkirjoitusten valtaisaa, mutta jokseenkin näkymätöntä valtaa ja vaikutusta yhteiskunnissa. Ensinnäkin uudelleenkirjoituksilla on huomattava vaikutus erilaisiin mielikuviin, joita syntyy niin kirjailijoista, teoksista kuin suuremmista kokonaisuuksista, kuten aikakausista. (Lefevere 1992: 4–5.) Lefevere myös toteaa, että tavalliset ihmiset lukiessaan kirjallisuutta useimmin lukevat uudelleenkirjoituksia kuin alkuperäisiä tekstejä; he lukevat muun muassa editoituja tekstejä, ensyklopedioissa esitettyjä tiivistelmiä tarinoiden juonesta, kirjallisuusarvosteluja, lyhennelmiä – sekä käännöksiä (1992: 6–7). Lefevere tähdentää vielä, että uudelleenkirjoitukset eivät suinkaan synny miten sattuu, vaan kääntäjät ja muut uudelleenkirjoittajat tekevät yleensä työtään aina senhetkisten ideologisten sekä poetiikan rajoitteiden ja normien mukaan (1992: 7–8).

Uudelleenkirjoittaminen kuuluu käännöstieteessä niin sanotun manipulaatioteorian viitekehykseen, jossa tarkastellaan käännöksiä vastaanottavan kulttuurin näkökulmasta ja nähdään käännökset itsenäisinä kokonaisuuksina. Manipulaatioteoria on syntynyt tarpeesta nähdä käännökset teksteinä, jotka on tuotettu tapauskohtaisten päämäärien mukaisesti tiettyyn tilanteeseen ja ympäristöön, osaksi tietynlaista kontekstia. (Aaltonen 2004: 388–389.)

Laajemmin manipulaatioteoria liittyy niin sanottuun kulttuuriseen käännteeseen, joka tapahtui käännöstieteessä 1980-luvun loppupuolella. Kääntämistä alettiin tutkia lingvistisen

tarkastelun ja vertailun sijaan laajassa sosiaalisessa, kulttuurisessa, ideologisessa ja poliittisessa kontekstissa. Manipulaatiokoulukunnan mukaan kääntäjät nähdään potentiaalisina vallankäyttäjinä riippuen siitä, mikä asema heillä on kirjallisuutta ja käännöstoimintaa säätelevissä järjestelmissä ja järjestelmien verkostoissa eli pölysystemeissä. (Tirkkonen-Condit 2007: 348.)

Kulttuurikäanteen myötä tutkijoita alkoi kiinnostaa kääntämisen kulttuurinen ja sosiologinen tausta ja sen yhteiskunnalliset syyt ja seuraukset, ja tutkimuksen keskipisteeksi nousi ihmisen toiminta (Chesterman 2007: 357). Myös kääntäjät ja heidän työprosessinsa saivat näin enemmän näkyvyyttä. Mitä kääntäjä on tehnyt ja miksi? Missä ajassa ja paikassa kääntäjä on toiminut ja mitä vaikutuksia sillä on ollut hänen työhönsä? Entä miten käännös eroaa lähdetekstistä? Tämänkaltaiset ja monet muut kääntäjään ja hänen toimintaansa liittyvät kysymykset nousivat esiin, ja ne ovat edelleen sekä tärkeitä että mielenkiintoisia.

Lefevre (1992: 9) painottaa juuri sitä, että uudelleenkirjoittaminen on manipulaatiota. Kääntäminenkin ei siis suinkaan ole neutraalia, ”hajutonta ja väritöntä” toimintaa, vaan käännöksiä tehdessään kääntäjä tekee päätöksiä sekä omista henkilökohtaisista lähtökohdistaan että erilaisten ulkoisten seikkojen perusteella tietoisesti, mutta myös tiedostamatta. Huomionarvoista on myös se, että manipulaatioteoria liittyy kääntämisen ja käännösten – ei niinkään lähdetekstien – deskriptiiviseen tutkimukseen: tarkastelun näkökulma on siinä, mitä on löydettävissä empiirisesti (Hermans 1999: 8).

Kontekstisidonnaisuuden korostamisen ansiosta uudelleenkirjoittaminen tuntuu luontevalta viitekehykseltä uudelleenkäännösten tutkimukselle. Uudet käännökset ovat sananmukaisesti uudelleenkirjoituksia tarinoista, jotka on kertaalleen käännetty samalla kielellä mutta toisessa ajassa. Uudelleenkäännösten avulla tarinat siirtyvät sukupolvelta toiselle. Riitta Oittinen (2000: 265) toteaa artikkelissaan ”Kääntäminen uudelleenlukemisenä ja uudelleenkirjoittamisena” seuraavasti:

Sanoessamme asiat uudella kielellä ne saavat uuden sävyn ja tunnelman. Ne muuttuvat osaksi toista kulttuuria ja kirjallisuutta. Kun uudelleenkirjoitamme jotakin, myös viestin sisältö muuttuu: vaikka faktat ja tarinat olisivat samat, ne painottuvat eri tavoin, kun ne kerrotaan uudelle yleisölle.

Uudelleenkirjoittaminen sisältää siis ajatuksen siitä, että lähdeteksti ja käännös ovat kaksi eri teosta erilaisine painotuksineen. Ne on kirjoittanut (useimmiten) kaksi eri henkilöä erilaisissa

tilanteissa, erilaisista lähtökohdista, eri lukijoille, eri kulttuureissa. Voidaan ajatella, että esimerkiksi Brontën *Wuthering Heights* sekä sen pohjalta tehdyt eri suomennokset ovat kaikki keskenään erilaisia. Ne ovat ilmestyneet eri kulttuurissa eri aikoina, eri kääntäjien tekeminä.

Toisaalta käännöksellä on aina yhteys lähdetekstiin. Vaikka käännös on aina monella tapaa ja nykyään useimpien käännöstieteilijöiden mielestä oikeutetusti erilainen kuin lähdeteksti, se ei yleensä tarkoita sitä, että olisi hyväksyttävää tehdä mitä vain uudelleenkirjoittamisen nimissä. Käännöksen ekvivalenssi eli vastaavuus on kautta aikojen ollut käännöstieteen kiistellyimpiä konsepteja. Kaisa Koskinen (2004: 374) toteaa, että kielten ja kulttuurien välisten erojen vuoksi täydellinen vastaavuus on aina mahdotonta, ja sen vuoksi kääntämisen historia voidaan nähdä jatkuvana kiistelynä siitä, kuinka uskollinen kääntäjän pitää olla ja kuinka vapaasti kääntäjä saa kääntää. Sirkku Aaltosen mukaan manipulaatioteoria ei käytä ekvivalenssi-termiä perinteissä merkityksessä kuvaamaan tiettyä suhdetta (uskollisuutta) lähdetekstin ja käännöksen välillä. Ekvivalenssille on annettu sen sijaan funktionaalinen, toiminnallinen sisältö, jolloin käännöksen katsotaan vastaavan lähdetekstiä, vaikkakin eri tavoin. Ylipäätään laadullinen arviointi ei ole ollut manipulaatioteorian viitekehyksessä olennaista. (Aaltonen 2004: 395.)

Koskinen huomauttaa, että ekvivalenssi-termiä on käytetty jopa kymmenissä eri merkityksissä, ja käsitteen epätäsmällisyys sekä yhtymäkohdat perinteiseen uskollisuus-ajatteluun tekivät siitä epämuodikkaan. Etenkin 1980-luvulla sitä vastaan hyökättiin rajusti. Silti merkkejä ekvivalenssin uudesta tulemisestakin on. (Koskinen 2004: 375.) Esimerkiksi Sergio Bolaños Cuéllar (2002: 84) korostaa, että ekvivalenssi nimenomaan luo perustavanlaatuisen suhteen lähde- ja kohdetekstin välille ja sen avulla voidaan erottaa käännökset muunnelmista ja tiivistelmistä. Myös Mirkka Näveri (2008: 1) pohtii ekvivalenssin käsitettä vuonna 2008 ilmestyneessä pro gradu -tutkielmassaan, jossa hän pyrkii painottamaan sitä, että kenties tiettyjä kirjailijoita tulisi kääntää erityisen kirjailijauskollisesti. Näveri kysyy osuvasti, että vaikka ekvivalenssi on hankala määritellä ja se on kovin kiistanalainen käsite, mitä kääntämisestä tulisi, jos vastaavuuden vaatimus poistettaisiin kokonaan (2008: 15)?

Ainakin kertomakirjallisuuden käännösten kohdalla voidaan ajatella, että selkeän vastaavuuden lähdetekstin ja käännöksen välille yleensä luo jo edellä mainitsemani Rimmon-Kenanin määrittelemä tarina-aspekti, sillä tarinan tapahtumia kääntäjä ei yleensä muuta.

Toisaalta vaikka tarinan yksityiskohtia oltaisiinkin jossakin tapauksessa muutettu esimerkiksi poliittisista syistä, pohjautuu tarina silti lähdetekstiin. Kyseessä tosin olisi ehkä silloin kääntämisen sijaan muunnelma tai jokin muu uudelleenkirjoittamisen muoto. Mutta – kärjistystä hyväksikäyttäen – jos kääntäjä keksisi tarinaan kokonaan uudet tapahtumat ja hahmot, ei toimintaa silloin ainakaan enää voisi kutsua kääntämiseksi. Näyttää siis siltä, että juuri tarinan taso luo yleensä vastaavuuden lähdetekstin ja käännöksen välille.

Kuten jo edellä totesin, fyysinen teksti-aspektin muoto muuttuu merkittävästi kielen vaihtumisen myötä, mutta myös saman lähdetekstin eri käännösversiot ovat keskenään erilaisia. Esimerkiksi kaikki *Humiseva harju* -suomennokset ovat keskenään erilaisia, vaikka kääntäjät eivät olekaan muuttaneet juonta (Partanen 2003: 23). Lisäksi esimerkiksi käännöskursseilla on käynyt selväksi, että olipa kyseessä novellin tai sarjakuvan kääntäminen, kaikki opiskelijat tuottavat lähes aina keskenään jollain tapaa erilaisen käännöksen samasta, lyhyestäkin, lähdetekstistä, vaikka eivät muuttaisikaan lähdetekstin tarinan tapahtumia.

2.3 Käännös ja aika

Kun lähdeteksti käännetään uuteen kontekstiin itsenäisesti toimivaksi tekstiksi, monet eri seikat vaikuttavat sekä siihen, minkälaisen käännösstrategian kääntäjä tietoisesti valitsee että siihen, minkälainen käännös lähdetekstistä syntyy kääntäjän tiedostamattomien toimien seurauksena. Esimerkiksi kohdeyleisö, julkaisumuoto, kustantajan vaatimukset, lukijoiden odotukset, kulttuuriset tekijät sekä kääntäjän subjektiivinen näkökulma vaikuttavat hänen tietoihin ja tiedostamattomiin valintoihinsa. Tämänkaltaiset vaikutteet ankkuroituvat vallitseviin normeihin, jotka ovat eri aikoina erilaisia. Yksi tärkeimmistä käännösten kontekstiin vahvasti liittyvistä aspekteista onkin aika. Teksti kirjoitetaan aina jonakin aikana ja jossakin ajassa; käännöskin on siis aina jonkin ajan tuote (Mäkinen 2004: 408). Eri aikoina esimerkiksi lukijoiden odotukset ja kustantajan vaatimukset ovat erilaisia.

Myös lähdetekstin ja käännösten välillä on aina jonkinlainen ajallinen etäisyys, ja eri aikoina kohdetekstien syntykontekstit ovat erilaiset. Kohdeteksti heijastelee syntyäikaansa, tiedostimmepa sitä tai emme. Esimerkiksi 1990-luvun tekstit ovat väistämättä erilaisia kuin 1960-luvun tekstit, puhumattakaan teksteistä, jotka on kirjoitettu eri vuosisadoilla tai tuhansilla. (Mäkinen 2004: 408.) Kun samaa lähdetekstiä käännetään useita kertoja, tuloksena

oleva kohdekielinen teksti on aina erilainen paitsi kääntäjän myös kulloisenkin ajankohdan mukaisesti (Sorvali & Häkkinen 2007: 376).

Mitä käännöksille sitten tapahtuu, kun aikaa kuluu ja ne vanhenevat? Joutuvatko vanhat käännökset roskakoriin? Kääntäjän oppima ja käyttämä kieli on automaattisesti sidoksissa siihen aikaan, jona hän on kasvanut ja elää. 1920-luvulla elänyt ei puhu eikä käytä 1800-luvun alun-, saati 2000-luvun suomea. Kieli muuttuu ajan myötä: tulee uusia sanoja ja totut ilmaisutavat ja kielioppisäännöt muuttuvat.

2.4 Uudelleenkääntäminen ilmiönä

Varsinkin klassikkoteoksia käännetään uudelleen ajan myötä. Suomessa uusia käännöksiä on ilmestynyt 1990-luvun alun jälkeen huomattava määrä. Koskinen pohtii artikkelissaan ”Elämmekö uudelleensuomennosten kulta-aikaa?”, onko nyt menossa jokin uudelleensuomennosbuumi? Monet klassikot ovat saaneet uuden suomennoksen, Shakespearen koko tuotannosta *Peter Paniin* ja myös *Humisevaan harjuun*. (Koskinen 2007b, 22.)

Teosten innokas suomentaminen kielii siitä, että monet lukijat arvostavat nykyaikaistettuja versioita. Kustantamot ovat liikeyrityksiä, jotka suoltavat markkinoille näitä tuotteita tehdäkseen niillä voittoa. Jos ihmiset eivät ostaisi uudelleensuomennettuja versioita, niitä ei myöskään suomennettaisi, varsinkaan näin ahkerasti kuin viime vuosina on tehty. Voidaan siis päätellä, että monet lukijat ajattelevat ajan haalistavan teoksia ja heistä on mukavaa saada nykykielellä kirjoitettuja, ”päivitettyjä versioita” teoksia. Toisaalta täytyy muistaa, että myös tarjonta luo kysyntää. Uudelleensuomentaminen on varmaankin myös markkinointikikka, jonka avulla uusia lukijoita ylipäättään houkutteellaan teosten ääreen. Lisäksi Koskinen ja Paloposki (2004) toteavat, että uudelleenkäännösten julkaiseminen luo kustantamoille positiivista julkisuuskuvaa. Tästä kustantamot ovat varmaankin erittäin tietoisia.

Eila Pennasen käännös *Wuthering Heightsista* ilmestyi vuonna 1991, joten erityisesti *Humisevan harjun* kohdalla tekee mieli kysyä, onko klassikkoteosten uudelleensuomentaminen jokin muoti-ilmiö. Uudelle suomennokselle ei olisi vuonna 2006 lukijakunnassa ollut varmaankaan niin suurta kysyntää kuin esimerkiksi jonkin sellaisen teoksen suomentamiselle, jonka viimeisin suomennos ilmestyi vaikkapa 1950-luvulla.

Kuitenkin Lindholmin käännös romaanista julkaistiin vuonna 2006, vain viisitoista vuotta Pennasen suomennosta myöhemmin. Jos verrataan esimerkiksi *Vänrikki Stoolin tarinoiden* uuteen, vuonna 2007 ilmestyneeseen suomennokseen, tilanne on täysin toisenlainen: edellinen, Otto Mannisen suomennos ilmestyi vuonna 1909 (Hellemann 2007: 244; Riikonen 2007: 236). *Humiseva harju* -suomennoksia vertaillut Marjo Partanen (2003: 18) arveleekin, että syy Brontën romaanin useaan eri suomennokseen voi olla juuri kaupallinen; eri kustantamot ovat varmaankin halunneet hyötyä suositusta tarinasta.

Irmeli Helin pohtii artikkelissaan ”Kääntäjä ja yhteiskunta – uudelleenkääntämisen yhteiskunnallinen viitekehys” uudelleenkääntämisen syitä yleisellä tasolla. Hän mainitsee kielen muuttumisen uudelleenkääntämisen keskeiseksi syyksi, ja jatkaa, että myös yhteiskunta, ideologiat ja kulttuuri muuttuvat ajan myötä ja luovat tarvetta uudelleenkäännöksille. Helin antaa esimerkiksi Orwellin romaanista *Nineteen Eighty-Four* tehdyn ensimmäisen suomennoksen *Vuonna 1984*. Suomentaja oli jättänyt kokonaan pois lähdetekstissä olleen natsien ja kommunistien rinnastuksen, sillä kyseinen kohta olisi ollut suomennoksen ilmestyessä vuonna 1950 ulkopoliittisesti liian delikaatti. Vuonna 1990 ilmestyneessä uudessa suomennoksessa kohdan poisjättäminen ei enää ollut tarpeen. (Helin 2005: 145–149.)

Toisaalta Koskinen (2007b: 23) toteaa, että uudet käännökset eivät mitenkään yksiselitteisesti sysää aiempia käännöksiä syrjään, vaan eri versiot elävät rinnakkaiseloa monin eri tavoin. Vanhan käännöksen ei siis tarvitse vaipua unholaan uuden käännöksen myötä. Vanhat käännösversiot ovat erilaisia kuin uudet, ja nämä erilaiset käännösversiot voivat elää rinnakkain ja lukijat voivat vertailla niitä. Joidenkin käännettyjen klassikoiden kohdalla toisinaan juuri hyvin vanha käännös on saavuttanut käännösklassikon statuksen. Vaikka klassikoista tarvitaan uusia käännöksiä, samalla vanhoillakin käännöksillä voi olla pysyvä arvo niiden muodostuttua osaksi kansalliskirjallisuutta tai kirjallisuuden kaanonaa. (Riikonen 2007: 232–233.)

Riikonen määrittelee tiettyjä kriteerejä, joita käännöksen tulee täyttää tullakseen käännösklassikoksi. Näitä ovat muun muassa merkittävä alkuteos, huolellinen ja johdonmukainen toteutus ja ajasta toiseen jatkuva suosio lukijoiden keskuudessa. Vasta aika näyttää, mikä käännös saavuttaa käännösklassikon aseman, aivan kuten aika näyttää sen, mikä teos

ylipäättään muodostuu klassikoksi, oli taiteenlaji mikä tahansa. Suomalaiseksi käännösklassikoksi Riikonen nimeää Saarikosken *Odysseyksen*. (2007: 232–233.)

Helin (2005: 150) esittää, että käännös kuuluu jostain syystä nopeammin kuin lähdeteksti. Pohtiessaan samaa ilmiötä Mäkinen (2004: 420) tulee samaan johtopäätökseen, mutta toteaa, että myös lähdeteksti on altis ajan myötä havaittaville kielellisille, kulttuurisille ja yhteiskunnallisille muutoksille. Eihän esimerkiksi *Wuthering Heights* saanut ilmestyessään samanlaista arvostusta osakseen kuin mitä se vuosien myötä alkoi saada. Brontën lukijoiden asenteet ovat siis muuttuneet vuosikymmenten kuluessa. Varsinkin klassikkoteoksista tehdään jatkuvasti erilaisia versioita. Kävin esimerkiksi itse katsomassa kesällä 2008 Tampereen Työväenteatterin näytelmän *Seitsemän veljestä*, joka oli moderni ja omasta mielestäni hyvin yllätyksellinen tulkinta Kiven tekstistä.

Lähdetekstitkin elävät jatkuvasti monin tavoin. Niiden pohjalta tehdään niin näytelmiä, elokuvia kuin tv-sarjoja. Niitä uudelleenkirjoitetaan nykyajan kielellä ja niistä tehdään lyhennelmiä sekä helpotettuja ja kommentoituja tekstejä varsinkin englanninkielisessä maailmassa, jossa kirjallisuuden perinteet ovat pidemmät kuin vaikkapa Suomessa. Omistan itse esimerkiksi *Wuthering Heights* -romaanin englanninkielisen lyhennelmän, joka on kirjoitettu ajan hermoilla olevalla nykyenglannilla. Vaikuttaa siltä, että uudistuspainetta kohdistuu myös lähdeteksteihin, ei pelkästään niistä tehtyihin käännöksiin.

Toisaalta kaikenlainen kiinnostus tiettyä tekstiä kohtaan saattaa myös lisätä originaalin lähdetekstin arvoa ja kiinnostusta sitä kohtaan. Lefevere (1992: 1) toteaa, että originaalin lähdetekstin omat ominaisuudet eivät itse asiassa välttämättä vaikuta teoksen saamaan huomioon, vaan nimenomaan uudelleenkirjoitukset ja uusi konteksti voivat lisätä huomattavasti lähdetekstin saamaa huomiota ja arvostusta. Lähdetekstien eläminen pitää paikkansa etenkin klassikoiden kohdalla, ovathan klassikot juuri niitä teoksia, joiden vetovoima on säilynyt ajasta toiseen.

Saman teoksen eri aikoina ilmestyneitä käännöksiä tarkasteltaessa viitataan melko usein niin sanottuun uudelleenikäntämishypoteesiin (ks. esim. Deane 2009; Karonen 2007; Näveri 2008; Seppänen 2009; Siponkoski 2009). Antoine Berman, Paul Bensimon ja Yves Gambier ovat saattaneet alulle kyseisen teorian, jonka mukaan ensimmäinen käännös on kotouttavampi kuin seuraavat (Paloposki & Koskinen 2004: 27). Outi Paloposki ja Kaisa Koskinen kuitenkin

toteavat, että uudelleenikäntämishypoteesi ei pidä aina paikkaansa. He huomauttavat, että sellaisia ensimmäisiä käännöksiä on toki olemassa, jotka ovat kotouttavampia kuin seuraavat käännökset, mutta syy voi olla ennemminkin kirjallisuuden kehityksen vaiheessa kuin käänöksessä itsessään. (2004: 36.)

Ainakin Mirva Seppänen testatessaan pro gradu -tutkielmassaan uudelleenikäntämishypoteesia *Pikku naisia* -suomennoksiin tuli siihen tulokseen, että hypoteesi niiden kohdalla ei pidä paikkaansa. Hänen tulostensa perusteella *Pikku naisia* -suomennosten käänösprosesseihin ja samalla kotouttamiseen vaikuttaneet seikat johtuvat pikemminkin ilmestymisajankohdasta ja siihen liittyvistä eri tekijöistä kuin ilmestymisjärjestyksestä. (2008: 71.) Toisaalta taas Mirkka Näveri (2008: 57) tutkiessaan Edgar Allan Poen novellin *The Masque of the Red Death* suomennoksia totesi, että ne pääsääntöisesti noudattavat uudelleenikäntämishypoteesia.

Riitta Oittinen totesi vuonna 1997 ilmestyneessä teoksessaan *Liisa, Liisa ja Alice*, että vierauden sietokyky on kasvanut suomalaisessa yhteiskunnassa 90-luvulle tultaessa verrattuna 70-lukuun (34). Vuoden 1997 jälkeen suomalainen yhteiskunta on kansainvälistynyt entisestään. Ainakin minusta vaikuttaa siltä, että etenkin yhä lisääntynyt matkustus sekä internet ovat mullistaneet suomalaisten maailmankuvaa ja tehneet maailmasta tietyllä tapaa pienemmän. Voi olla, että nykyään suomalaisille lukijoille voi helpommin tarjota vieraita elementtejä käsittäviä tekstejä kuin 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa, jolloin monet ensisuomennokset syntyivät. Lukijoilla – ainakin länsimaisilla – saattaa nykyään olla paremmat lähtökohdat tulkita ja ymmärtää vieraita kulttuureja kuin sata vuotta sitten, ja sen takia voi olla nykyään helpompaa tehdä ensimmäisestä käänöksistä vieraannuttavia ja tarkoituksella tuoda esiin vieraan kulttuurin elementtejä.

Paloposken ja Koskisen mukaan ei voidakaan ajatella niin, että käänntämisessä olisi joitakin sisäisiä syitä sille, että suunta olisi kronologisesti kotouttavasta vieraannuttavaan. Yksittäisen käänntäjän käänntösstrategiaan voivat vaikuttaa tietyn käänntöksen kohdalla monet erilaiset syyt: kustantajan erilaiset intressit, kohderyhmä, mahdollisesti mukaan tuleva kuvitus ja käänntäjän omat tiedostetut ja tiedostamattomat lähtökohdat. (Paloposki & Koskinen 2004: 34.) Paloposki ja Koskinen (2004) osoittavat empirian keinoin artikkelissaan, että toisiin käänntöksiin uudelleenikäntämishypoteesi sopii, toisiin taas ei. Käänntöstiede sinänsä on nuori tieteenala, ja uudelleenikäntöksiäkin on tutkittu vasta vähän aikaa. Uudelleenikäntämis-

hypoteesista lähdetään liikkeelle sen puutteellisuudesta huolimatta joskus varmaankin yksinkertaisesti sen takia, ettei kattavampaa ja varteenotettavampaa vaihtoehtoa vielä ole.

2.5 Kertomakirjallisuus ja aika

Paitsi että kertomakirjallisuuden tekstit – sekä käännökset että muut tekstit – ovat oman aikansa tuotteita, teksteistä välittyvät tarinat yleensä myös kuvaavat jotakin tiettyä aikaa. Tarkemmin ilmaistuna tarinan tapahtumat sijoittuvat usein johonkin kirjailijan valitsemaan, joko oikeaan tai fiktiiviseen aikakauteen. Emily Brontë esimerkiksi sijoitti *Wuthering Heightsin* 1700–1800-lukujen vaiheeseen.

Kun tarkastellaan tarinan tasoa ja aikaa, huomataan, että kirjallisuus kykenee kuvaamaan aikaa ja sen kulumista erinomaisen joustavasti. Historiallisen romaanin tarinassa voimme kulkea satoja vuosia taaksepäin ja toisaalta tietoisromaanin saattaa edetä muutta mutkitta valovuosien päähän tulevaisuuteen. (Kantokorpi 2005: 126.) Toisaalta yhdessä ja samassa romaanissa saatetaan kertoa ensin yhden vuoden tapahtumat yhdellä sivulla, ja seuraavan vuoden tapahtumien kuvaamiseen voidaan käyttää fyysisestä tekstistä vaikka kaksisataa sivua. Maria Jotunin *Arkielämä* on vastaavasti esimerkki romaanista, jossa kuvataan vain yhden päivän tapahtumat (Lyytikäinen, ei vuosilukua).

Kun huomioidaan se, että käännökset ja muutkin tekstit heijastavat väistämättä jollakin tavalla syntyäikaansa ja syntykontekstiaan – tarinan tapahtumien ajankohdasta riippumatta – herää kysymys siitä, mitä tapahtuu, kun alun perin jonakin aivan toisena aikana kirjoitettu lähdeteksti uudelleenkirjoitetaan senhetkiseen nykykontekstiin? Yleisin tilanne lienee sellainen, että kauan sitten syntynyt tarina käännetään uudelleen nykyhetkeen. Heijastaako uusi käänнос tällöin samaan aikaan sekä lähdetekstin ilmestymisaikaa että omaa syntyäikaansa? Ja miten tarinan tapahtumien aika asettuu tähän yhtälöön? Entä kun monta kymmentä vuotta sitten, sen ajan kontekstissa syntynyttä tekstiä – lähdetekstiä tai käännostä – luetaan nyt? Mitä tapahtuu, kun nyt vanha teksti päättyy sellaisen lukijan käteen, joka ei ole tekstin syntykontekstin aikalainen?

Usein lähdetekstin ilmestymisaika on melko lähellä tekstissä kerrotun tarinan tapahtumien ajankohtaa – näin on myös *Wuthering Heightsin* kohdalla. Tarinat siis melko usein kuvaavat

oman syntykontekstinsa aikaa tai lähimenneisyyttä. (Toki muunlaisiakin, esimerkiksi tulevaisuuteen sijoittuvia tarinoita on paljon.) Tällöin uudelleenkäännöksen ilmestymisaika voi asettua hyvinkin kauas lähdetekstin tarinan tapahtumien ajankohdasta. Miten tämä vaikuttaa käännetyn tarinan ajan kuvaan? Välittyvä ajankuva tietenkin riippuu kääntäjän tekemistä ratkaisuista ja hänen strategioistaan. Kääntäjä voi esimerkiksi päättää käyttää tekstissään vanhahtavia ilmauksia, jotta tarinan tapahtumien aika korostuisi. Toisaalta kääntäjä voi myös päättää käyttää vain nykykieltä ja jopa vältellä täsmälliseen aikaan viittaavia ilmauksia. Mitä tahansa kääntäjä tekeekin, hänen tekstinsä silti jollain tavalla heijastanee myös syntykontekstiaan – senhetkistä nykyhetkeä – sillä osa kääntäjän toiminnasta on aina tiedostamatonta ja ankkuroituu kääntäjää ympäröivään aikaan ja ajan kieleen. Kuten Mäkinen (2004: 408) jo edellä toteaa: kohdeteksti heijastaa aina jollain tavalla syntykontekstiaan.

3. TEKSTIN JA LUKIJAN VUOROVAIKUTUS

3.1 Teksti, konteksti ja lukija

Kun tarkastellaan tekstejä yleisellä tasolla, huomataan, että teksteillä on fyysisen ulottuvuutensa lisäksi aina semioottinen ulottuvuutensa. Mikko Lehtonen (1996: 106) toteaa, että tekstit ovat fyysisiä olioita, mutta ne ovat sitä ollakseen semioottisia olioita. Kertomakirjallisuudessa Rimmon-Kenanin erottelemat tarina ja kerronta liittyvät tähän semioottiseen ulottuvuuteen, kun taas teksti edustaa fyysistä puolta. Materiaalisina oliona tekstit ovat reaalisia ja suhteellisen selvärajaisia, mutta semioottisina olentoina tekstien rajat joutuvat liikkeeseen. Tony Bennettin ja Janet Woollacottin [1987] mukaan tekstien ei itse asiassa tulisi ajatella olevan olemassa lainkaan ennen erilaisia luentoja. Vasta luennat tuottavat tekstit ”luettavina objekteina”. (Lehtonen 1996: 171–172.)

Lehtosen (1996: 158) mukaan tekstien merkitystä onkin viime kädessä mahdoton tutkia irrallaan konteksteistaan, koska tekstejä ei ole semioottisina oliona ilman niihin liittyviä lukijoita, intertekstejä, tilanteita ja funktiota. Tekstien merkitykset ovat siis sidoksissa konteksteihin. Sana 'konteksti' sinällään voi merkitä mitä erilaisimpia asioita. Kontekstiin kuuluvat kaikki sellaiset tekijät, joita kirjoittajat ja lukijat tuovat merkityksenmuodostamisprosessiin. Kontekstin käsitteeseen voidaan liittää esimerkiksi tekstin funktio, tekstiin välittömästi liittyvät toiset tekstit sekä lukijat ja heidän tulkinnat, tiedot, käsityksen ja asenteet. (Lehtonen 1996: 164–165.)

Lehtosen mukaan voidaan ajatella, että kontekstin käsitteeseen sisältyy voimakas lukijoiden aktiviteetin korostus. 'Konteksti' viittaa juuri siihen, että merkityksiä luodaan paitsi perinteisesti merkitysten tuottamisena pidetyssä toiminnossa, myös otettaessa tekstejä vastaan. Tekstien lukeminen on aktiivista merkitysten antamista niiden sisältämille merkityspotentiaaleille, kanssakäymistä tekstien kanssa. Lukeminen voidaan nähdä aina uudelleenlukemisena, luettavan tekstin tuottamisena lukemisprosessissa. (1996: 166–167.) Lehtonen tähdentää myös, että tekstien analysoimisessa semioottisina oliona ei tarvitse olla kyse siitä, että kysyttäisiin vain yhtä merkitystä. Näkökulma voi pikemminkin olla se, että millaisia merkitysten mahdollisuuksia jokin tietty teksti avaa. (1996: 114–115.)

Siispä voidaan ajatella, että lukija ja teksti ovat vuorovaikutuksessa, ja kun lukijat kohtaavat tekstien sisältämät merkityspotentiaalit, tekstit saavat tiettyjä merkityksiä, jotka ovat

kuitenkin aina tilapäisiä, aikaan ja paikkaan, tiettyyn kontekstiin sidottuja. Aktuaalisessa lukemistilanteessa on itse asiassa läsnä monia muitakin tekijöitä kuin pelkkä lukija ja luettava teksti, eikä yksikään merkitys ole teksteissä ennalta taattu, vaan luennat ovat erilaisia tapoja aktivoida tekstien merkityspotentiaaleja. (Lehtonen 1996: 168–169, 172.) Yksi ja sama teksti voi toimia monessa eri funktiossa. Se voi merkitä eri ihmisille eri asioita – tai olla merkitsemättä yhtään mitään – tilanteen ja lukijoiden mukaan. (Lehtonen 1996: 187.)

Riitta Oittinen toteaa, ettei kirjoittaja kykene hallitsemaan tulevia lukijoitaan. Kukaan ei voi olla täysin varma siitä, että hänen viestinsä ymmärretään ”täysin” tai ”oikein”, koska lukija tuo aina tulkintatilanteeseen oman yksilöllisyytensä ja taustansa. (Oittinen 1995: 59.) Lukemiseen vaikuttavat monet eri tekijät, esimerkiksi se, millaiset taustatiedot ja elämäkokemukset lukijoilla on, mitä he tietävät kirjailijasta ja miltä itse materiaallinen teos näyttää. Myös lukijan motivaatio on tärkeä asia ymmärtämisen muodostumisessa. (Oittinen 2000: 274–275.)

Edellä esitetty ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lukijat suurimmaksi osaksi tulkitsevat tekstejä mielivaltaisesti aivan miten sattuu, ja että olisi aivan yhdentekevää, mitä kirjoittaja tai kirjailija on tehnyt. Päinvastoin, Kai Mikkonen (2001: 85) toteaa, että vaikka tekstin merkityspotentiaali näyttäisi tulevan eläväksi vasta lukiessa, kirjailijan pyrkimys voi olla tärkeä suunnannäyttäjä lukijan tulkinnalle. Varmasti usein näin onkin: jos kirjailijan pyrkimyksenä on ollut kirjoittaa vaikkapa romanttinen rakkaustarina, monet lukijat varmaankin tulkitsevat valmiin tekstin sellaiseksi ja lukevat sitä motiivinaan kokea romanttinen elämys. Toisaalta joku lukija voi pitää romanttisia rakkaustarinoita huvittavina ja lukea sellaista humoristisen ironisesti tavoitteenaan nauraa tarinalle. Näiden kahden tulkintatavan lisäksi on olemassa x määrä muunlaisia tulkintoja, ja näiden kahden tulkintatavan erilaisia yhdistelmiä tai variaatioita voi esiintyä useita erilaisia, aina kunkin lukijan mukaan.

Lehtonen (1996: 152) kiteyttää, että lukeminen ja merkityksenmuodostuminen eivät ankkuroidu vain jompaan kumpaan – lukijaan tai tekstiin – vaan merkityksen muodostumista on hedelmällistä tarkastella tekstin ja lukijan vuorovaikutuksen kautta. Myös Shlomith Rimmon-Kenan tähdentää, että lukija osallistuu tekstin merkityksen tuottamiseen ja samoin myös teksti muotoilee lukijansa. Lukemistapahtuma antaa lukijalle vapautta, mutta vain tietyn määrän, sillä teksti sekin säätelee lukemistapahtumaa. (Rimmon-Kenan 1991: 149.)

Lukemistapahtuma ankkuroituu taas kontekstiin, etenkin käyttökontekstiin eli siihen konkreettiseen tilanteeseen, aikaan ja paikkaan, jossa teksti luetaan, kun lukijalla tarkoitetaan oikeita ja konkreettisia, niin sanottuja tekstin ulkoisia lukijoita.

3.2 Lukija tutkimuksen kohteena

Kirjallisuustieteessä lukijan käsite ei ole aivan yksiselitteinen. Outi Alanko-Kahiluoto toteaa, että lukijatutkimus on kirjallisuudentutkimuksen alueena varsin nuori, sillä lukijasta tutkimuskohteena puhutaan vasta 1960–70-luvuilta alkaen. Tästä huolimatta on nykyään lähes mahdotonta löytää kirjallisuudentutkimuksen suuntausta, joka ei jollain tavalla ottaisi kantaa lukijan ja lukemisen käsitteisiin. Lukijatutkimus on tuottanut joukon kirjavia käsitteitä, joiden avulla lukijan kokemusta on pyritty jäsentämään. Useimmiten kysymys lukijan identiteetistä on ratkaistu joko sijoittamalla lukija tekstin sisään eräänlaiseksi tekstin edellyttämäksi ihannelukijaksi tai rajaamalla lukija tekstin ulkopuolelle. (Alanko-Kahiluoto 2008: 207.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat todelliset, tekstin ulkoiset lukijat ja heidän lukukokemuksensa nykyajan kontekstissa. En analysoi tutkimuksen kohteena olevien tekstien itsensä mahdollisesti sisältämiä ja edellyttämiä sisäislukijoita, sillä haluan nimenomaan empiirisesti selvittää sitä, miten todelliset lukijat tulkitsevat tekstiä ja vastaavat kysymyksiini.

Lukijatutkimukset eivät ole olleet käänntietieteessä kovin yleisiä, mutta joitakin empiirisiä tutkimuksia on tehty. Ritva Leppihalme käsittelee teoksessaan *Culture Bumps – An Empirical Approach to the Translation of Allusions* (1997) tutkimustaan, jossa hän lukijatutkimuksen avulla tarkastelee sitä, miten lukijat tulkitsevat alluusioita lukemissaan teksteissä. Leppihalme toteaa, että todelliset lukijat usein puuttuvat käänntieteellisestä tutkimuksesta, vaikka kääntäminen on konkreettinen ilmiö todellisessa maailmassa. Siksi hänestä olisi tärkeää ja hyödyllistä sisällyttää heitä tutkimukseen. Leppihalme sai lukijatutkimuksensa avulla uutta, hyödyllistä tietoa siitä, kuinka haasteellista alluusioiden tulkitseminen voi lukijoille olla. (Leppihalme 1997: 196.)

Tiina Tuominen on tehnyt käänntieteen pro gradu -työnsä alluusioiden vastaanottamisesta ja tutkinut ilmiötä oikeiden lukijoiden avulla käyttäen metodinaan kyselytutkimusta. Tuomisen tutkimuksen keskeinen teoriatausta ja metodinen perusta on Leppihalmeen allusiotutkimus. Tutkielmansa lopussa Tuominen toteaa, että tutkimus tuotti kiinnostavaa

tietoa lukijoiden suhtautumisesta alluusioihin ja alluusioiden ymmärtämiseen tai ymmärtämättä jäämisen vaikutuksista lukukokemuksiin ja tulkintoihin. Uutta tietoa kertyi myös siitä, millaiset käänösstrategiat toimivat. Hän jatkaa, että yleisemmälläkin tasolla on koko tieteenalan kannalta hyvä hankkia empiiristä tietoa, koska sitä ei juuri ole olemassa, vaikka se on erittäin olennainen osa lukijoihin keskittyvää tutkimusta. (Tuominen 2002: 1–2, 89–90.) Tuomisen kyselytutkimus koostui avoimista kysymyksistä, jotka käsittelivät luettujen aineistojen lisäksi vastaajien lukutottumuksia.

Hieman erilainen empiirinen tutkimus on Minna Pihlajakosken käänöstieteeseen tekemä pro gradu -työ, jossa hän tutki alakouluikäisiä lapsia animaatioelokuvan vastaanottajana. Hän pyrki selvittämään, onko dubatun ja tekstitetyn elokuvan vastaanotossa eroja, kun kyseessä on sama elokuva. (2008: II.) Hänen metodinsa oli kahtalainen: hän järjesti lapsille tilaisuuden, jossa katseltiin elokuva. Katselun aikana hän itse tarkkaili lasten reaktioita, ja tilaisuus myös videoitiin. Lisäksi hän teetti lapsilla kyselykaavakkeen, johon heidän piti vastata itsenäisesti. (Pihlajakoski 2008: 31 – 32.)

Pihlajakosken kyselykaavakkeen kysymykset olivat avokysymyksiä. Kysymykset olivat aika yleisluontoisia, ja hän kysyi muutaman kerran keskeisiä asioita samassa kohdassa peräjälkeen (2008: liite 2.3). Olisi selkeämpää esittää kysymykset yksi kerrallaan, jotta vastaajat varmasti vastaisivat kaikkiin kysymyksiin, varsinkin jos he ovat lapsia. Pihlajakosken saamat vastaukset olivat aika pintapuolisia ja lyhyitä, ja hän itse toteaaakin, että kysymykset olisivat ehkä voineet olla tarkempia (2008: 62).

Omaa aiheitani lähimpänä on johdannossa mainitsemani Tiina Hämäläisen (2005) tutkimus, jossa hän kahdella eri kyselykaavakkeella avokysymysten avulla selvitti eri-ikäisten lukijoiden suhtautumista *Jane Eyreen* sekä sen kahteen suomennokseen. Hänen kysymyksensä sisälsivät aika vahvoja oletuksia, jotka mielestäni saattoivat ohjata vastaajien vastauksia. Hän esimerkiksi kysyi, ovatko ranskankieliset katkelmat häiritseviä tai onko hyväksyttävää uudistaa vanhaa tekstiä. (Hämäläinen 2005: 42.) Saattaisi olla neutraalimpaa kysyä vastaajilta, mitä mieltä he ovat ranskankielisistä katkelmista tai mitä he ajattelevat tekstien uudistamisesta. Toisaalta tällaiset kysymykset saattaisivat olla liian yleisluontoisia. Kyselyn suunnittelu on haastavaa juuri siksi, että toisaalta täytyy varoa, ettei johdattele vastaajia liikaa. Toisaalta liian yleiset kysymykset voivat johtaa siihen, ettei saa kovin täsmällisiä vastauksia niihin asioihin, joihin vastauksia haluaa saada.

4. AINEISTON ESITTELY

4.1 Emily Brontë ja *Wuthering Heights*

Emily Brontë syntyi vuonna 1818 Thorntonin kylässä Yorkshiressa. Tätä ennen Emilyn vanhemmille Patrick ja Maria Brontëlle oli syntynyt neljä lasta: Maria, Elizabeth, Charlotte ja Branwell. Vuonna 1820 syntyi vielä Anne, josta Emilyn ja Charlotten tapaan tuli kirjailija. Brontët asuivat suurimman osan elämästään Yorkshiressa Haworthin kylässä. (Ingham 2006: 136.) He muodostivat erittäin tiiviin perheyhteisön, ja sisarukset kehittivät lapsuudessaan lukemiensa tarinoiden ja kirjojen pohjalta oman fantasiamaailmansa, jonka piirissä Emily saattoi elää pitkälle aikuisikään (Hämeen-Anttila 2006).

Emily oli luonteeltaan kotiseurakas eikä viihtynyt pitkiä aikoja erossa perheestään ja tutusta ympäristöstä. Charlotten ystävätär kuvasi Emilyä jopa varautuneeksi (Ingham 2006: 13). Emily ei ilmeisesti koskaan ystävystynyt kenenkään perheen ulkopuolisen kanssa eikä hänestä tai varsinkaan hänen ajatusmaailmastaan tiedetä mitään kovin täsmällistä (Miller 2001: 170).

Brontën perheen elämä oli dramaattista, sillä äiti Maria kuoli syöpään Emilyn ollessa kolme, ja Maria ja Elizabeth kuolivat alle teini-ikäisinä tuberkuloosiin. Veli Branwell käytti päihteitä ja aiheutti perheelle huolta ja häpeää. Hän kuoli ollessaan vain 31-vuotias. (Ingham 2006: xvii.) Synkät tapahtumat perheessä vaikuttivat Emilyyn oletettavasti hyvin syvästi, ja ne selittävät varmaankin sitä, miksi hänen ainoa romaaninsa on tunnelmaltaan niin synkkä ja sisäänpäin kääntynyt. Emily itse kuoli keuhkotuberkuloosiin vuonna 1848 vain muutama kuukausi Branwellin kuoleman jälkeen, eikä koskaan saanut kokea sitä menestystä, jonka hänen romaaninsa lopulta saavutti. (Ingham 2006: 29.)

Wuthering Heights ilmestyi ensimmäisen kerran Englannissa vuonna 1847, vuotta ennen Emilyn kuolemaa. Se julkaistiin mieheen viittaavalla salanimellä Ellis Bell, koska tuohon aikaan suhtauduttiin ennakkoluuloisesti, jos nainen harjoitti kirjailijan ammattia. Emily myös itse halusi pitäytyä salanimessä, sillä hän ei pitänyt siitä, kun isosisko Charlotte paljasti kustantajalle Ellis Bellin todellisen identiteetin. (Miller 2001: 1, 173.)

Vaikka romaania myytiin sen ilmestyttyä kohtalaisen hyvin, *Wuthering Heights* ei juurikaan saanut arvostusta kriitikoilta. Romaani sai kuitenkin aika paljon huomiota, ja sitä kuvailtiin voimakkain adjektiivein. Tarinaa pidettiin alusta alkaen voimallisena ja omaperäisenä, ja

toisissa tämä omaperäisyys herätti ihailua, toisissa paheksuntaa. Tarinaa moitittiinkin pakanalliseksi ja epämoraaliseksi. (Miller 2001: 187–188.) Myös sen epäkronologista rakennetta arvosteltiin (Hämeen-Anttila 2006: 61).

Nykyään teoksella on vankka asema maailmankirjallisuuden klassikkojen joukossa, ja se on käännetty ainakin 26 kielelle (Lindholm 2006b: 603). Romaani kiinnostaa uusia lukijoita sukupolvi toisensa jälkeen, ja romaaniin ja sen kirjoittajaan liittyviä tutkimuksia tehdään ahkerasti. Lucasta Miller toteaa, että *Wuthering Heights* on julkaistu uudelleen loputtoman monta kertaa hyvin erilaisissa muodoissa. Lisäksi Brontët itsessään ovat muodostaneet kokonaisen ilmiön, puhutaan jopa 'brontëmaniasta'. (Miller 2001: x.: ks. esim. Ingham 2006.)

Wuthering Heights on henkilökeskeinen romaani: henkilöt ja heidän väliset suhteensa kannattelevat juonta. Tarina keskittyy kuvaamaan kahden perheen, Earnshawien ja Lintoneiden elämää. Perheet asuvat keskellä Yorkshiren nummia hyvin eristäytyneellä alueella. Earnshawit asuttavat *Wuthering Heights* -nimistä tilaa ja Lintonit taas tilaa nimeltä *Thrushcross Grange*. Romaanissa voidaan ajatella olevan kaksi osaa. Ensimmäinen osa kertoo päähenkilöiden Heathcliffin, Catherinen ja Edgarin tarinan, ja toinen osa keskittyy pääasiassa Catherinen tyttären elämän kuvaamiseen. Ensimmäisen ja toisen osan henkilöhahmot muodostavat keskenään selkeitä analogioita. Heathcliffin ja Catherinen erikoinen rakkaustarina on romaanin keskiössä.

Kerronta tapahtuu pääasiassa kahden eri kertojan, Nelly Deanin ja Lockwoodin, välityksellä. Romaanissa ei ole kaikkitietävää kertojaa, joka välittäisi tapahtumia esimerkiksi Heathcliffin näkökulmasta, vaan molemmat kertojat ovat myös tarinan henkilöihahmoja. Nelly on romaanin pääkertoja, mutta Lockwood aloittaa ja lopettaa romaanin. He tulkitsevat asioita ja tapahtumia eri tavoin. Kertojat ikään kuin tarjoavat omasta näkökulmastaan välähdyksiä *Wuthering Heightsin* ja *Thrushcross Grangen* elämästä. Niiden avulla lukijan mielenkiinto pysyy yllä ja tarinassa on punainen lanka. Lukijalle jää kuitenkin paljon kysymyksiä ja halu saada tietää lisää. Voidaan jopa puhua tahallisesta epämääräisyydestä; esimerkiksi hahmojen avioelämää ei käsitellä juuri ollenkaan (Lindholm 2006b: 602).

Wuthering Heightsia pidetään yhtenä Englannin kirjallisuuden merkittävimpänä teoksena. Sen monimutkainen mutta hallittu rakenne, syvä symboliikka, häijy huumori ja ytimekäs kielenkäyttö tekevät siitä täysin omintakeisen kokonaisuuden (Miller 2001: 190).

Vaikka Emily onkin ottanut vaikutteita esimerkiksi Byronilta, *Wuthering Heights* seisoo vankasti omilla jaloillaan – ja erillään muista. Miller toteaa osuvasti, että Emily on intertekstuaalisuuden avulla onnistunut loistavasti luomaan jotakin täysin uutta. (Miller 2001: 197.)

4.2 Vanhimman *Humisevan Harjun* syntytapa

Wuthering Heightsin ensimmäinen, Martta Räsäsen tekemä suomennos ilmestyi 1927 WSOY:n julkaisemana. Räsäsen suomennoksen ilmestymiseen mennessä suomen kieli oli jo kehittynyt täysipainoiseksi sivistyksen kieleksi. Nykysuomen kauden katsotaan alkaneen 1880-luvulta, jolloin suomalaisen kirjallisuuden tyyliä valloitti oli jo varsin monipuolinen. 1890-luvulla oli virinnyt innostus uusromantiikkaan, karelianismiin ja mystiikkaan, ja 1900-luvun alusta alkaen myös työväenliike tarjosi kirjailijoille pohjaa yksilöllisten näkemysten ilmaisemiseen. (Häkkinen 1994: 15–16, 149.)

Suomen itsenäistymistä edeltävänä aikana ja sitä seuraavana ajanjaksona 1930-luvun alkuun asti suomennettiin paljon maailmankirjallisuuden suuria teoksia. Itsenäistä asemaa hakeva kansakunta halusi osoittaa kielensä soveltuvan merkittävien ulkomaisten klassikoiden suomentamiseen. (Riikonen 2007: 232.) 1920-luvun jälkipuolella asti suomennoskirjallisuuden suhteellinen osuus kustannustuotannossa oli vahva, määrällisessä mielessä jopa vahvempi kuin alkuperäisen suomenkielisen kirjallisuuden osuus, kehitettiin kieltä ja pohjaa suomalaiselle kirjallisuudelle juuri käännosten avulla. 1930-luvulta lähtien suomennosten määrä laski, mikä johtui muun muassa yleisestä talouslamasta ja Suomen liittymisestä kansainväliseen Bernin tekijänoikeussopimukseen. (Sevänen 2007: 388, 393.)

Ensimmäiset yksittäiset suomennokset brittiläisistä romaaneista julkaistiin jo 1800-luvun alkupuolella, ja ensimmäinen aalto brittiläisten romaanien suomennoksia ilmestyi 1870-luvulla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura listasi vuosina 1871 ja 1887 tärkeimmät brittiläiset kirjailijat, joita haluttiin ensiinkin suomentaa. Ensimmäisenä listalle pääsivät Scott, Swift, Sterne ja Dickens. Toiseen listaan pääsivät Eliot, Disrael ja Thackeray. (Leppihalme 2007: 152–155.)

Wuthering Heights ei ollut ensimmäisten suomennettavien joukossa, vaikka se oli kotimaassaan Englannissa saanut arvostusta 1920-lukuun mennessä huomattavasti enemmän

kuin ilmestyessään. Phyllis Bentley kirjoitti vuonna 1969, että kiinnostus Brontëjen kirjoituksiin oli vuosien varrella koko ajan kasvanut. The Brontë Society perustettiin Englannissa jo 1893, ja se sai haltuunsa Brontëjen kotitalon Haworthissa vuonna 1929, jolloin paikalle perustettiin nykyäänkin toimiva Brontë Parsonage Museum. (Bentley 1969: 127.) Voidaan olettaa, että Räsänen suomennoksen kustantaja WSOY oli huomannut Brontëjen tuotannon ja piti *Wuthering Heightsia* merkittävänä, koska sekin päätettiin lopulta suomentaa, 80 vuotta sen ilmestymisen jälkeen. 1910–20-luvuilla julkaistiin itse asiassa paljon sellaisia brittiläisiä klassikoita, jotka olivat kauan odottaneet suomentamista. Esimerkiksi Charlotte Brontë'n *Jane Eyre* sekä Jane Austenin *Pride and Prejudice* suomennettiin ensimmäisen kerran tuolloin. (Leppihalme 2007: 157.) Tähän joukkoon voidaan luontevasti liittää myös *Wuthering Heights*.

Leppihalme (2007: 153) huomauttaa, että englannin osaaminen yleistyi Suomessa varsin myöhään, vasta toisen maailmansodan jälkeen. Siksi on mahdollista, että Räsänen on tehnyt suomennoksensa välikielen, esimerkiksi ruotsin tai saksan pohjalta. Tutkiessaan pro gradu -työssään Lucy Maud Montgomeryn *Anne of Avonlea* -suomennoksia Taru Karonen (2007: 6) tuli siihen mielenkiintoiseen tulokseen, että ensimmäisen suomennoksen lähdetekstinä on selvästi toiminut teoksen ruotsinnois eikä alkuperäinen englanninkielinen teos. Tässä tutkimuksessa lähdeteksti ei kuitenkaan ole kovin keskeisessä asemassa, sillä tarkastelen molempia suomennoksia suomalaisessa kontekstissa itsenäisinä teksteinä, joiden käännösprosessi sinänsä ei ole kiinnostuksen kohteena.

Martta Räsänen on kääntänyt *Humisevaa harjua* ennen ainakin kaksi muuta romaania. William Makepeace Thackerayn lähdetekstiin perustuva *Henry Esmondin historia hänen itsensä kertomana* julkaistiin vuonna 1923, ja samana vuonna ilmestyi myös Louisa M. Alcottin lähdetekstiin pohjautuva *Sireenien alla*. Molempien suomennosten julkaisija oli WSOY. Muita käännöksiä ei Martta Räsänen nimellä löytänyt Tampereen kaupungin kirjaston, Tampereen yliopiston kirjaston eikä Helsingin yliopiston kirjaston tietokannoista. Myöskään internetin hakukoneet eivät antaneet viitteitä muihin suomennoksiin, eikä niiden avulla löytynyt muutakaan tietoa Martta Räsäsestä.

Räsänen on ilmeisesti kehittänyt romaanin suomenkielisen nimen *Humiseva harju*, joka on monella tapaa onnistunut käännös: Se välittää lähdetekstin nimeen liittyvän merkityksen hyvin. Sana 'wuther' tarkoittaa 'myrskytä', 'raivota', mikä ei ole sama asia kuin 'humista',

mutta sisältää ajatuksen tuulesta, mikä on tärkeää tarinan sisällön kannalta. Sanan 'height' yksi merkitys on 'korkea paikka', ja 'harju' viittaa juuri korkeaan paikkaan. Onnistuneen käännöksestä tekee erityisesti se, että se on ytimekäs ja esteettinen allitteraationsa ansiosta. *Humiseva harju* jää helposti mieleen.

4.3 Uusimman *Humisevan harjun* syntykonteksti

Helka Varhon *Humiseva harju* -suomennos ilmestyi Räsäsen käännöksen tapaan WSOY:n julkaisemana vuonna 1947, kun taas Kaarina Ruohtulan suomennos ilmestyi Kariston julkaisemana vuonna 1976. Vuonna 1991 valmistuneen Eila Pennasen suomennoksen julkaisi jälleen WSOY. Juhani Lindholm puolestaan teki vuonna 2001 tiivistelmäkäännöksen, ja vuonna 2006 hän suomensi teoksen kokonaan. Lindholmin molempien tekstien julkaisija oli Otava.

Juhani Lindholm on arvostettu ja ansioitunut tieto- ja kaunokirjallisuuden suomentaja. Hänen saavutuksiinsa kuuluvat sekä kirjallisuuden valtion palkinto että tietokirjallisuuden kääntämisestä annettava J.A. Hollon palkinto, jonka myöntää Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. Kirjallisuuden valtionpalkinnon Lindholm sai vuonna 2009 Vänrikki Stoolin tarinoiden uudelleensuomennoksesta, joka ilmestyi nimellä *Vänrikki Stålin tarinat* (Opetusministeriö 2009). J.A. Hollon palkinnon Lindholm sai myöskin vuonna 2009, ruotsalaisen Bengt Jangfeldtin teoksen *Panoksena elämä - Vladimir Majakovski ja hänen piirinsä* suomennoksesta (Suomen kääntäjien 2009).

Lindholm on ollut merkittävämpiä ammattisuomentajia jo kolmen vuosikymmenen ajan. Hänet tunnetaan parhaiten englanninkielisen nykykirjallisuuden luottokääntäjänä, mutta hän on suomentanut myös klassikkokirjallisuutta sekä englannista että ruotsista, ja hänen uraansa mahtuu useita tietokirjasuomennoksiakin. (Suomen kääntäjien 2009.) Emily Brontën lisäksi Lindholm on suomentanut muun muassa Daniel Defoeta, Michael Ondaatjea, Oscar Wildeä, Herman Melvilleä, Ian McEwania sekä V.S. Naipaulia. Lisäksi Lindholm toimii alan opetus-, luennointi ja luottamustehtävissä. (Rikman 2005: 214.)

Lindholmin *Humiseva harju* on syntynyt 2000-luvulla, jolloin suomennoskirjallisuuden asema näyttää toiselta Räsäsen suomennoksen aikaan nähden. Kantola (2007: 318) jopa toteaa, että kääntäminen on muotoutumassa osittain omaksi kirjallisuudenlajikseen.

Kirjallisuuden kenttä on jakautunut kotimaiseen kirjallisuuteen ja käänöskirjallisuuteen, mikä ohjaa sekä suurten kustantamojen sisäistä työnjakoa että teosten markkinointia. Mielenkiintoista on, että käänöskirjallisuus on Suomessa vuodesta 1955 lähtien säännöllisesti, muutamia satunnaisia vuosia lukuun ottamatta, ylittänyt kotimaisen kirjallisuuden tuotannon samalla kun molempien määrät ovat kasvaneet. (Koskinen 2007a: 330–331.)

Koska kustantaminen on 2000-luvun Suomessa enenevässä määrin liiketoimintaa, myyntiin liittyvät odotukset luonnollisesti ohjaavat myös käänöskirjallisuuden kustannuspäätöksiä. 1900-luvun alun pyrkimykset saattaa tietyt maailmankirjallisuuden klassikot suomen kielelle eivät enää ole etualalla, vaikka toisaalta onkin ryhdytty tiettyihin suurhankkeisiin, kuten WSOY:n Shakespearen näytelmien ajanmukaisten käänösten julkaisemiseen. (Kantola 2007: 319.) Oikeastaan kustannusalan kenttä on varsin polarisoitunut. Suuret kustantamot kuten WSOY ja Tammi ovat suuria ja kansainvälisiä, ja niillä on satoja, ellei tuhansia työntekijöitä. Suurten rinnalla toimii kuitenkin laaja pienten ja vielä pienempien kustantamojen joukko. (Koskinen 2007a: 333.)

Luonnollisesti myös suomen kieli ja ympäröivä yhteiskunta sinänsä ovat muuttuneet verrattuna siihen aikaan, jolloin Räsänen suomennos ilmestyi. Suomalaisia puhuttaa etenkin englannin kielen valta-asema niin käänösten lähdekielenä kuin yleisenä käyttökielenä esimerkiksi yrityksissä ja mediassa. Monet näkevät englannin käytön uhkana suomen kielelle ja mieltävät anglosaksisen kulttuurin jylläämisen uhkaksi suomalaiselle kulttuurille sekä toisaalta monikulttuurisuudelle. Englannin valta-asemaa käänösten lähdekielenä kuvaa se, että vuosina 1981–2002 yli puolet käännetyistä kirjoista tehtiin englannin kielestä (Kantola 2007: 324). Pirjo Hiidenmaa (2003) pohtii englannin vaikutusta suomen kieleen osuvan provosoidusti nimetyssä teoksessaan *Suomen kieli – who cares?*. Hän kirjoittaa, että englannin kielen runsaasta esiintymisestä esimerkiksi tieteessä ja viihteessä voi löytää uhkiakin, mutta toteaa, että englannin kieli tuskin tuhoaa suomen kieltä (Hiidenmaa 2003: 89–90).

Päinvastoin Hiidenmaa arvioi, että lukutaito ja kirjallinen kulttuuri voivat Suomessa mainiosti, eikä kielenviljely ole vähentymässä tai rappeutumassa. Kulttuurin moninaisuuden kannalta suomen kieli näyttää selviävän hyvin maailman muutoksista. Suomi ei ole muuttumassa arjen suppeaksi käyttökieleksi, vaan se on laajalti käytetty ja valtaa koko ajan

uutta kielellistä käyttöalaa esimerkiksi luomalla uusia erikoiskieliä. Suomessa myös julkaistaan jatkuvasti entistä enemmän kirjallisuutta, ja myös käännöksiä ilmestyy runsaasti. (Hiidenmaa 2003: 73–74.) Englannin kielen limittymisen suomen kieleen ja suomalaiseen yhteiskuntaan voikin varmasti nähdä osana luonnollista ja väistämätöntä kielen ja yhteiskunnan muutosprosessia.

Yksittäisen suomentajan kannalta merkittävin muutos 1920-lukuun nähden on varmaankin kääntäjien ammattikunnan synty ja vakiintuminen. Vaikka suomentajien arvostus ja asema voisi olla parempi, Suomessa on nykyään hyvä kääntäjäkoulutus ja ammattikunta on järjestäytyntä; Suomen Kääntäjien yhdistys perustettiin vuonna 1955, ja se muutti nimensä Suomen kääntäjien ja tulkkien liitoksi vuonna 1978 (Halme 2007: 337). Nykyään jäseniä on noin 1800 ja kirjallisuuden kääntäjillä on liitossa oma jaostonsa. Koskinen (2007a: 334) kylläkin toteaa, että suomentajien ammattikunta on nuori: vasta viime vuosikymmenten aikana on maahan laajassa mitassa muotoutunut kirjallisuuden kääntäjän identiteetin omaava, käännöstöillä itsensä elättävä suomentajien joukko.

Huomattavaa on erityisesti se, että kääntäjien työvälineet ovat 1920-lukuun nähden merkittävästi parantuneet. Tarkastellessaan kääntämistä 1900–2000-lukujen vaihteessa Kantola (2007: 819) toteaa, että etenkin tiedonhaku on internetin myötä helpottunut. Lindholm on ammattisuomentajien kärkikaartia, ja siksi on syytä olettaa, että hänellä on ollut *Humisevaa harjua* – niin kuin muitakin käännöksiä – tehdessään käytössä sekä hyvät työvälineet että yhteistyöverkostot.

Koska tämän tutkimuksen tarkoitus on tarkastella sitä, miten nykylukijat ottavat suomennokset vastaan, on syytä pohtia hieman myös sitä, minkälaisia lukijoita suomalaiset ovat ja kuka *Humisevaan harjuun* saattaisi tarttua. Suomalaisten lukemisesta kantautuu kahdenlaisia uutisia: Toisaalta koululaiset lukevat yhä vähemmän kirjoja, ja ainakin osan äidinkielen taidot aiheuttavat huolta, kun virtuaalimaailma tuntuu vievän voiton perinteiseltä lukuharrastukselta. Toisaalta suomalaista koulujärjestelmää arvostetaan maailmalla, koska suomalaiset koululaiset ovat toistuvasti pärjänneet kansainvälisissä Pisa-tutkimuksissa erinomaisesti. Suomi vei voiton myös vuonna 2000, jolloin tutkittiin juuri lukutaitoa. (Liiten 2007.)

Vuonna 2008 teetetty Suomi lukee -tutkimus antoi mielenkiintoisia tuloksia: sen mukaan suomalaiset lukevat yhä enemmän. Kirjojen kappalemääräinen myynti oli lisääntynyt viiden viime vuoden aikana 10 prosenttia. Kotimainen kaunokirjallisuus oli kyseisen tutkimuksen mukaan luetuin kirjallisuudenlaji (32 %), ja heti sen perään tuli käännetty kaunokirjallisuus (31 %). Eniten lukevat pääkaupunkiseudulla asuvat korkeastikoulutetut 40–49-vuotiaat naiset ja vähiten Lapin tai Oulun läänissä asuvat 20–29-vuotiaat miehet, jotka ovat käyneet vain peruskoulun. (Suomi lukee 2008.)

Luultavasti myös *Humisevan harjun* kohdalla olisi todennäköisempää, että keski-ikäinen nainen tarttuisi johonkin sen käännöksistä kuin nuori mies, joiden kiinnostuksen kohteita ovat enemmänkin internet ja tietokone- tai konsolipelit. Yhtä kaikki, tämän tutkimuksen tarkoitus on tutkia vanhimman ja uusimman suomennoksen vastaanottoa nimenomaan sattumanvaraisesti valikoituneilla nuorilla nykylukijoilla.

5. TAVOITTEET JA METODIT

5.1 Tavoitteet

Vaikka uudelleenkirjoittaminen on olennainen lähtökohta tässä tutkimuksessa, tarkoitukseni on tarkastella lukijoita ja heidän havaintojaan, ei kääntäjää eikä vieraannuttamista tai kotouttamista. Uudelleenkirjoittaminen on tärkeä lähtökohta siksi, että on olennaista huomioida juuri se, että romaanisuomennokset ovat fyysisinä teksteinä ja sitä kautta myös tarinan ja kerronnan tasoilla oletettavasti keskenään erilaisia samanlaisesta tarinan juonesta huolimatta. Ne ovat sidoksissa omiin ilmestymisaikoihinsa ja -paikkoihinsa.

Uudelleenkirjoittaminen on olennainen ja sopiva tutkimukseni viitekehikseksi myös siksi, että se tarkastelee käännöksiä nimenomaan vastaanottavan kulttuurin näkökulmasta. Tutkimukseni keskittyy nimenomaan suomennosten vastaanottamisen tarkasteluun. Käsittelen suomennoksia manipulaatioteorian mukaisesti itsenäisinä teksteinä, enkä tarkastele nykylukijan ja tekstin vuorovaikutuksen yhteydessä lähdetekstiä. Tavoitteeni on tutkia sitä, miten nykylukijat vastaanottavat vanhimman suomennoksen ja verrata vanhimman suomennoksen vastaanottoa uusimman suomennoksen vastaanottoon.

Tarkemmin ilmaistuna tavoitteeni on tarkastella erityisesti sitä, miten lukijat reagoivat erikäisiin teksteihin ja miten he sijoittavat tarinan sekä tekstin tasot suhteessa aikaan. Haluan myös tietää, voiko ajan kulumisella olla lukijoiden mielestä myönteisiä, vanhimman suomennoksen arvoa lisääviä vaikutuksia. Tutkimuksen tavoite on siksi manipulaation viitekehiksestä huolimatta osittain arvottaa vanhaa käännoästä lukijatutkimusten vastausten perusteella. Tarkasteluni painottuu enemmän vanhempaan suomennokseen, mutta pohdin lyhyesti myös sitä, mitä keinoja Lindholm on käyttänyt aika-aspektin mahdolliseen esilletuomiseen omassa suomennoksessaan. Minkälaisia kielellisiä keinoja kääntäjällä on käytettävissään luodessaan tekstiin tunnelmaa siitä, että tarinan tapahtumat sijoittuvat kauas menneisyyteen?

5.2 Metodit ja näkökulman raja

Pyrin löytämään kysymykseeni vastauksen lähinnä sanaston tarkastelun kautta, koska sanasto on tekstin näkyvin ja kenties helpoiten eristettävissä oleva elementti. Suomennosten sanasto ja siitä löytyvät yleiset piirteet vaikuttavat oletettavasti omalta osaltaan tarinan tulkintaan.

Sanaston tarkastelu on kiinnostavaa ja tärkeää siksi, että se on yksi näkyvin konkreettisen tekstin ulottuvuus, jonka myötä aika voi olla vahvasti näkyvissä.

Räsäsen vuonna 1927 ilmestyneessä suomennoksessa on oletettavasti paljon sellaisia sananvalintoja, jotka eivät ole nykysuomessa kovin tyypillisiä. Tällaista tekstiä lukiessa 2000-luvun lukijalle voi syntyä vahvempi mielikuva siitä, että henkilöt ja tapahtumat kuuluvat menneeseen maailmaan. Oletan siis, että nykylukijan näkökulmasta vanhemman suomennoksen kieli on vanhahtavaa, ja se voi nyt tahattomastikin luoda kuvan siitä, että tarinan tapahtumat ja henkilöhahmot kuuluvat kauas menneisyyteen. Lindholmin vuonna 2006 ilmestyneen suomennoksen kieli ja sanasto taas on oletettavasti nykylukijalle tutumpaa, vaikka voikin olla, että suomentaja on pyrkinyt tuomaan esiin mielikuvaa menneestä myös sanaston avulla.

En pohdi tässä työssä sitä, mitä vanhimman suomennoksen kääntäjä on työtään tehdessään ajatellut. Se, onko hän esimerkiksi kääntäessään yrittänyt tehdä tekstistä tahallisesti vanhahtavaa, ei ole olennaista tutkimuksessani. Olipa hän niin tehnyt tai ei, teksti näyttäytyy nyt nykylukijalle todennäköisesti ajan haalistamana. On mahdollista, että vanhimman suomennoksen kääntäjä on työtä tehdessään pyrkinyt muokkaamaan kieltä omille lukijoilleen vanhahtavaksi. *Wuthering Heights* -romaanin tapahtumat sijoittuvat reilusti yli sata vuotta Räsäsen suomennosta aiempaan ajankohtaan. Tämä on kiinnostava, mutta hieman hankalasti tutkittava seikka. Helpoin tapa selvittää Räsäsen toimintaperusteet olisi kysyä niistä häneltä itseltään, mutta se ei enää ole mahdollista. Tässä työssäni kuitenkin tarkastelen nykylukijan ja Räsäsen tekstin vuorovaikutusta, en hänen toimintaperusteita enkä käänösprosessia, vaikka niitäkin analyysissäni sivuan.

Analysoin ensin luvussa kuusi itse Räsäsen tekstiä ja pohdin sitä, miten ajan kuluminen näkyy tekstissä ja erityisesti sanastossa, ja mitkä elementit tekevät siitä mahdollisesti vanhahtavan tai vanhentuneen nykylukijan silmissä. Sen jälkeen käsittelen lukijatutkimukseni, jonka avulla tarkastelen sitä, kokevatko informantit tekstin mielenkiintoisena ja miten he tulkitsevat tekstiä ja tarinaa suhteessa aikaan. Lukijatutkimusten avulla selvitän osittain myös sitä, miten informantit tulkitsevat sanastoa, mutta koska lukijat lukevat vain pienen pätkän tekstiä, he eivät voi analysoida sanastoa kovin laajasti. Käytän analyysissäni apuna teoriataustassa käsittelemiäni kirjallisuustieteen käsitteitä tarina ja teksti. Tutkimuksen luonteesta johtuen

kerronta-käsite ei ole esillä analyysissäni, koska en tarkastele sillä tavalla tarinan sisältöä (esimerkiksi kertojien ääntä), että kerronta olisi keskeisellä sijalla.

Olen tehnyt oman analyysini tekstistä ennen lukijatutkimuksen tekemistä ensinnäkin siksi, että perehdyttyäni Räsäsen tekstiin pystyin laatimaan siitä mielekkään kyselyn ja toisaalta myös siksi, etteivät lukijatutkimuksen vastaukset vaikuttaisi omaan analyysiini. Eritellessäni johtopäätöksiäni sanaston vanhahtavuudesta käytän apunani kielioppiteoksia ja eri-ikäisiä sanakirjoja. Yksi tärkeä apuvälineeni on internet, joka on yksi suuri ja melko reaaliaikainen (vaikkakaan ei johdonmukaisesti koottu) kokoelma erilaisia tekstejä. Käytän Google-hakukonetta, jonka avulla tutkin ja vertailen sanojen yleisyyttä.

5.3 Humisevat harjut aineistona

Wuthering Heights -romaanin vanhin ja uusin suomennos tarjoavat sopivan aineiston tutkimuskysymyksilleni, sillä vanhin suomennos ilmestyi yli 80 vuotta sitten. Aikaa on kulunut hyvinkin yhden ihmiselämän verran, ja tuntuu mielekkäältä ryhtyä pohtimaan näin vanhan käännöksen muuttumista ajan hampaissa. Kielen jatkuvan muuttumisen takia on oletettavaa, että mitä pidempi aika on kulunut tekstin ilmestymisestä, sitä enemmän tekstissä on nykylukijoille vieraita sanoja ja piirteitä.

Toisaalta neljä vuotta sitten ilmestynyt Lindholmin *Humiseva harju* antaa mielekkään ja mielenkiintoisen kontrastin vanhimpaan suomennokseen. Tällainen tilanne ei sinänsä ole mitenkään harvinainen: on paljon romaaneja, jotka on suomennettu sekä vuosisadan alkupuolella että uudelleen viime vuosina, kuten jo totesin teoriaosuudessa pohtiessani uudelleenkäntämistä.

Humisevat harjut muodostavat sopivan aineiston, mutta ne ovat vain yksi monista mahdollisuuksista. Samaa vertailua eli sitä, voiko tarinan tapahtumien aika tulla esiin paremmin vanhan kuin uuden suomennoksen kautta, voitaisiin tutkia minkä tahansa sellaisen vanhan suomennoksen avulla, jonka tarinan tapahtumat sijoittuvat johonkin aikaan menneisyydessä. Sellainen tarina, joka jo lähtökohtaisesti olisi sijoitettu pitkälle tulevaisuuteen, ei olisi kovin mielekäs valinta tällaisen tutkimuksen aineistoksi, mutta suurin osa esimerkiksi klassisesta kirjallisuudesta sopisi tutkimuskysymykseni aineistoksi nähdäkseni oikein hyvin.

Marjo Partanen on vertaillut deskriptiivisesti vuonna 2003 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassaan neljää ensimmäistä *Humisevaa harjua* keskittyen lähinnä sanastoon. Silloin Juhani Lindholmin kokonainen suomennos ei ollut valmistunut. Lindholm oli kuitenkin tehnyt lyhennelmän Brontën romaanista, ja Partanen sivuaa myös tätä lyhennelmää tutkimuksessaan. Hän toteaa tuloksissaan, että vaikka tarinan perusidea ja tyyliä ei ole muutettu, käännökset eroavat varsinkin sanatasolla toisistaan monin tavoin. Partanen nimittää kääntäjien erilaiset lähtökohdat ja taustat sekä toisaalta ajan suurimmiksi tekijöiksi erojen taustalla. Lopuksi hän painottaa sitä, että kaikissa käänöksissä oli havaittavissa hyvät ja huonot puolensa, mutta niitä arvioitaessa täytyisi tietää ja ottaa huomioon kääntäjien erilaiset työtilanteet. (Partanen 2003: 23, 82–83.)

Humisevan harjun eri käännökset ovat itselleni mieluinen tutkimuskohde, koska Heathcliffin ja Catherinen tarina on omasta mielestäni kaikessa omituisuudessaan yksi kiehtovimpia kertomuksia, minkä olen koskaan lukenut. Oman jännityksensä tutkimukseen tuo se, että *Wuthering Heightsin* tapahtumat sijoittuivat jo ilmestymisaikaansa nähden muutaman vuosikymmenen taakse menneisyyteen. Tämä seikka lisää tarinan vanhanaikaista tunnelmaa ja korostaa vanhanaikaisen tunnelman tärkeyttä.

5.4 Lukijatutkimuksen suunnittelu, testaus ja toteutus

Vehkalahti toteaa teoksessaan *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*, että kyselytutkimuksen osiot voivat olla joko avoimia tai suljettuja. Valmiit vastausvaihtoehdot sisältävät suljetut osiot ovat helpompia ja selkeämpiä käsitellä, vaikka toisaalta avoimet osiot ovat välttämättömiä silloin, kun vastausvaihtoehtoja ei voida tai haluta antaa. (Vehkalahti 2008: 24–25.)

Kyselytutkimuksessani suurin osa kysymyksistä on avoimia juuri siksi, että en halua enkä toisaalta voikaan antaa valmiita vastausvaihtoehtoja. Edellä olen käsitellyt sitä, miten tekstin ja lukijoiden välinen vuorovaikutus on aina kontekstisidonnaista ja riippuu monista eri tekijöistä kunkin yksittäisen lukijan ja tekstin kohdatessa. Juuri tämän vuoksi haluan selvittää lukijoiden lukukokemusta pääasiassa avoimien kysymysten avulla, sillä en mitenkään voi etukäteen tietää kaikkia niitä ajatuksia, joita lukijoille voi tulla mieleen heidän lukiessaan valitsemaani tekstikatkelmaa Räsäsen suomennoksesta. Vehkalahti (2008: 27) toteaaakin, että

avovastauksista saatetaan saada tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa, joka muuten voisi jäädä havaitsematta.

Toisaalta avokysymykset saattavat johtaa siihen, että vastauksissa tulee ainakin osittain ilmi jotakin ihan muuta kuin mihin tutkimukseni aihe liittyy. Mielestäni on kuitenkin tärkeää, etten johdattele vastaajia valmiilla ja liian rajatuilla vastausvaihtoehtosarjoilla. Olen siksi pyrkinyt muotoilemaan avokysymyksistä melko yleisiä, jotten kysymyksilläni liikaa johdattele vastaajia. Tiedostan, että lukijat saattavat lukea tekstejä hyvinkin yksilöllisesti ja ennalta-arvaamattomasti ja haluan nähdä, onko vastausten joukossa omaa tutkimuskysymystäni tukevia vastauksia ollenkaan ja jos on, kuinka paljon ja millaisia. Voin olettaa, että avokysymysten takia vastausten joukossa on materiaalia, joka ei suoraan palvele tutkimukseni tarkoitusta, mutta en pidä tätä ongelmana.

Vehkalahti (2008: 48) kehottaa testaamaan kyselytutkimusta muutamalla kohderyhmään kuuluvalla henkilöllä, jotta saataisiin todenmukainen käsitys siitä, ovatko kysymykset ja ohjeet ymmärretty oikein, onko lomakkeessa turhia kysymyksiä tai onko jotain olennaista jäänyt pois. Testasin kyselyn ensimmäistä versiota yhdellä 25-vuotiaalla sairaanhoitajanaisella ja päädyin testauksen jälkeen tarkentamaan kysymyksiäni ja lisäämään niitä. Testi osoitti, että avokysymykset ovat hyvä ratkaisu, mutta niistä ei johdattelun välttämisen takia kannata tehdä kuitenkaan liian yleisluontoisia, sillä se voi johtaa siihen, että vastaajat eivät välttämättä ymmärrä, mitä edes voi vastata.

Editoinnin jälkeen testasin kyselyä kolmella henkilöllä, minkä jälkeen päädyin tekemään vain kaksi pientä muutosta, sillä kysely näytti toimivan hyvin. Kaksi naista, joista toinen oli 24-vuotias farmaseutti ja toinen 26-vuotias kauppatieteiden maisteri, vastasivat hyvin laajasti kaikkiin avokysymyksiin ja heidän vastaustensa ja palautteensa perusteella kysely oli ymmärrettävä ja toimiva. Kolmas henkilö oli 24-vuotias rakennusmies, joka vastasi kysymyksiin hieman lyhyemmin, ja hänellä oli hieman vaikeuksia laatia vastauksia joihinkin kysymyksiin. Kyseinen testihenkilö toi esiin sen, ettei miehiä välttämättä keskimäärin kiinnosta tämäntyyppinen teksti tarinan tasolla yhtä paljon kuin naisia, sillä hän nimenomaan itse totesi näin. Päädyin hänen ansiostaan muuttamaan kysymysten järjestystä niin, että siirsin yhden kysymyksen kyselyn viimeiseksi, koska testaaja koki sen hieman vaikeaksi. Päättelin, että jos kysymys on viimeisenä, teksti on muiden kysymysten analysoinnin ansiosta avautunut niin paljon, että kyseiseenkin kysymykseen on ehkä helpompi vastata.

Toinen testikierros kokonaisuudessaan antoi viitteitä siitä, että sellaiset henkilöt, jotka lukevat muuten melko paljon tai paljon kirjallisuutta vastaavat kysymyksiin todennäköisesti keskimäärin laajemmin ja suuremmalla mielenkiinnolla kuin sellaiset henkilöt, jotka eivät juuri lue kaunokirjallisuutta. Kaksi naisvastaajaa nimittäin lukevat aika paljon, kun taas miesvastaaja ei niinkään. Totesinkin jo teoriataustassa, että lukijan tulkinta liittyy läheisesti hänen omaan taustaansa ja kokemuksiinsa. Päädyin siksi lisäämään kyselyyn myös kysymyksen, jossa tiedustelen kuinka paljon vastaaja yleisesti ottaen lukee kaunokirjallisuutta, sillä tämä voi osoittautua tärkeäksi selittäväksi tekijäksi vastausten analysoinnissa. Myös Tiina Tuomisella oli omassa lukijatutkimuksessaan vastaavanlainen kysymys (2002: liitteet, 1). Testihenkilöni olivat hieman vanhempia kuin itse kyselyyn vastaajat, mutta voin olettaa, että heitä nuorempia informanteja testin perusteella tekemäni muutokset varmaankin vain auttavat.

Suoritin lopulta kyselytutkimuksen kolme kertaa. Kahdella ensimmäisellä kerralla kyselytutkimus sekä aineisto olivat samoja. Aineistona oli katkelma Räsäsen suomennoksesta. Kyselytutkimus koostui kymmenestä kysymyksestä, joista kaksi oli monivalintakysymyksiä ja loput avokysymyksiä. Kolmannessa kyselytutkimuksessa aineistona oli katkelma Lindholmin suomennoksesta, ja kysymykset olivat pääasiassa samoja kuin ensimmäisessä ja toisessa kyselytutkimuksessa; yksi kysymys oli poistettu ja yksi muutettu.

Kaikki informantit lukivat saamansa aineiston ilman mitään tarkkoja ennakkotietoja tutkimuksen tarkoituksesta. Heille todettiin lyhyesti tutkimuksen keskittyvän siihen, miten nykylukijat vastaanottavat ja tulkitsevat tietynlaisia tekstejä ja heitä pyydettiin kirjoittamaan omat ajatuksensa ja mielipiteensä ja perustelemaan ne parhaansa mukaan. Informantit lukivat katkelman ensin kerran näkemättä etukäteen kysymyksiä ja saivat sitten kysymyslomakkeen, johon he vastasivat siten, että saivat vapaasti palata aineistoon. He eivät saaneet mitään ennakkotietoja myöskään tekstistä tai sen kirjoittajasta, jotta heillä olisi mahdollisimman vähän minkäänlaisia ennakkokäsityksiä tekstin suhteen. Informantit vastasivat anonyymisti; heitä pyydettiin ilmoittamaan vain ikä ja sukupuoli. Yhteistä informanteille oli myös se, että kaikkien äidinkieli oli suomi.

Ensimmäiseen kyselytutkimukseen vastasi 18 Tampereen Kaarilan lukion kolmannen luokan oppilasta, jotka olivat sattumanvaraisesti valikoituneita. Ikähaarukka oli 17–19 ja kaikkien äidinkieli oli suomi. Aineistona oli vajaa kaksi aukeamaa Räsäsen suomennoksesta, luvun

seitsemän alusta sivuilta 88–91 (ks. liitteet). Tarinan siinä kohdassa Cathy ratsastaa Rastaantien moisista kotiinsa Humisevaan harjuun, jossa hänen perheenjäsenensä palvelijat mukaan lukien ovat ottamassa häntä vastaan. Ryhmässä oli 12 miestä ja 6 naista.

Teetin saman tutkimuksen toistamiseen pienellä ryhmällä, joka koostui muutamasta sellaisesta tärkeästä lukijatyypistä, jotka eivät olleet ensimmäisellä kerralla edustettuina. Ensinnäkin sekä testihenkilöiden että itse informanttien vastauksissa tuli esiin se, että naisten ja miesten vastauksissa saattaisi olla selkeitä eroja. Koska naisia oli sattumalta ensimmäisessä ryhmässä selvästi vähemmän (18 vastaajasta 6 oli naisia), tuntui tärkeältä kerätä heiltä hieman lisää vastauksia. Tarkoitus oli myös löytää sellaisia informantteja, joita kaunokirjallisuus kiinnostaa keskimääräistä enemmän, koska sellaisia ei ollut ensimmäisessä ryhmässä juurikaan. Tähän toiseen lukijatutkimukseen osallistui viisi Imatran yhteislukion naispuolista oppilasta, ja heidän ikähaarukansa oli 17–18.

Kolmannen lukijatutkimuksen aineistona oli Lindholmin suomennoksesta vastaava katkelma kuin mitä olin käyttänyt Räsäsen suomennoksesta. Siinä tarinan kohdassa Catherine siis ratsastaa Lintoneiden luota kotiinsa Humisevaan harjuun. Tutkimukseen osallistui aluksi 18 sattumanvaraisesti valikoitunutta Kaarilan lukion kolmannen luokan oppilaita. Heistä sattumalta 16 oli miehiä ja vain 2 naisia. Koska testauksen ja ensimmäisen lukijatutkimuksen perusteella oli syytä uskoa, että naisten ja miesten vastauksissa olisi joitakin selkeitä eroja, etsin vielä lisää naisvastaajia, jotta sukupuolijakauma olisi tasaisempi. Sain Imatran yhteislukiosta vielä 8 naisvastaajaa, jotka olivat sukupuolta lukuun ottamatta sattumanvaraisesti valikoituja.

Kolmannessa lukijatutkimuksessa informantteja oli siis lopulta 26, ja kaikki olivat iältään 18-vuotiaita, lukion kolmannen luokan oppilaita. Käsittelen kaikkien 26 vastaukset samalla kertaa, sillä vaikka informantit olivat eri kouluista, he edustavat samaa lukijatyyppeä; sattumanvaraisesti valikoitunutta suomenkielistä lukion kolmasluokkalaista. Koko joukosta miehiä oli 16 ja naisia 10. Tosin harmikseni huomasin, että yksi naisvastaaja ei ollut täyttänyt kyselykaavakkeen toista puolta ollenkaan, joten kysymyksestä viisi alkaen vastaajia on vain 25.

6. HUMISEVAT HARJUT TARKASTELUSSA

6.1 Martta Räsäsen teksti ja sen sanasto

Tässä luvussa pyrin analysoimaan, missä määrin Räsäsen tekstin kieli, ja etenkin sanasto, on vanhahtavaa ja minkälaisia vanhahtavia piirteitä sanastossa on. Luvussa 6.2 esittelen, miten lukijatutkimukseen osallistuneet analysoivat katkelmaa samasta tekstistä. Subjektiviivisen lukukokemukseni perusteella suomennos paljastaa ensisivuilta lähtien sen, että kysymys on monta kymmentä vuotta sitten ilmestyneestä tekstistä. Etenkin sanasto tuo tätä mielestäni esiin. Seuraavaksi analysoin tämänkaltaista sanastoa ja tarkastelen sanakirjojen, kielioppilähteiden ja Googlen avulla, ovatko sanasto ja sen tietyt piirteet kenties vanhentuneita tai vanhanaikaisia.

'Vanhentunut' tarkoittaa tässä analyysissä sitä, että sana on poistunut käytöstä, ja käsitteelle, johon vanhentunut sana viittaa, on nykykielessä olemassa jokin toinen sana tai sanoja. 'Vanhahtava' on lievempi kuin 'vanhentunut' ja tarkoittaa sitä, että sana on jossain määrin käytössä, mutta se on nykyään harvinaisempi kuin ennen ja hiipunut pois arkikäytöstä. Sanalle on synonyymi tai synonyymeja, jotka ovat arkipäivän kielenkäytössä tavallisempia. Toisaalta sana voi olla vanhahtava myös siksi, ettei siihen viittaavaa käsitettä juuri käytetä tai tarvita nykyään – ei sen takia, että käsitteelle olisi jokin modernimpi synonyymi. Koska kielen muutos on hidasta, on toki mahdotonta vetää absoluuttista rajaa siihen, milloin jokin sana on vanhentunut ja milloin ”vain” vanhahtava.

Jaan havaitsemani vanhentuneet tai vanhahtavat piirteet seuraavaan viiteen eri tyyppiin:

1. Tekstissä on sanoja, jotka olivat minulle itselleni ennestään tuntemattomia. Yleensä saatoin päätellä sanojen merkityksen joko kontekstista tai sanan kannasta, mutta asia ei aina ollut näin.

Ensimmäinen ja näkyvin vieras sana tekstissä tulee vastaan heti ensimmäisellä sivulla, ja se on yksi tarinan tärkeä avainsana. Lähdetekstin vastine Thrushcross Grange, joka viittaa Lintoneiden kotitilaan, on käännetty muotoon 'Rastaantien **moisio**'. En ollut aiemmin nähnyt kyseistä sanaa muuta kuin erisnimenä. Lindholmin suomennoksessa sekä kaikissa muissa suomennoksissa tila on nimeltään 'Rastaslaakso'.

Muut suomennoksesta löytyvät vieraat sanat eivät ole aivan näin keskeisiä avainsanoja. Romaanissa on yhteensä 53 sanaa, jotka ovat minulle itselleni ennestään tuntemattomia. Suomennoksessa on yhteensä 450 sivua, joten keskimäärin joka 8-9 sivu sisältää minulle yhden ennestään tuntemattoman sanan. ($450/53 = 8.49$) Alla on näistä kuusi esimerkkiä:

”Ja luulin nousevani ja aukaisevani ikkunan; telki oli juotettu kiinni **aspiin**, seikka, jonka herätessäni olin huomannut, mutta unohtanut.” (52)

”Mutta Humisevan harjun oleskeluhuone on niin suuri, että asukkailla on tarpeeksi tilaa välttää kuumuutta, niinpä siis sen **asujaimet** olivat asettuneet erään ikkunan läheisyyteen.” (432)

”Päivä oli kostea eikä Cathy voinut **huvitteleida** puistossa retkeilemällä ---.” (323)

”Tule tänne luonnoton pentu! Opetan sinut niskoittelemaan hyväsydämiselle, petetylle isälle. Mutta, etkö luule, että poika olisi kauniimpi **kerokorvaisena**?” (117)

”Minä riisuin ratsastusvaipan, ja sen alta loisti upea poimutettu silkkipuku, valkoiset **mamelukit** ja kiiltoahkakengät --- .” (89)

”Niinpä hän siis, heti kun kuuli Heathcliffin hevosen nelistävän pois, ilmestyi alas, surupukuisena ja keltaiset kiharat kammattuina korvien taakse, yhtä yksinkertaisena kuin **kveekari**; hän ei voinut kammata päästään kiharoita pois.” (415)

Timo Nurmen *Nykysuomen keskeinen sanasto* (2004) ei listaa mitään edellä mainitusta seitsemästä sanasta ('moisio', 'aspi', 'asujain', 'huvitteleida', 'kerokorvainen', 'mamelukki', 'kveekari'), mikä selkeästi viittaa siihen, etteivät nämä sanat kuulu keskeiseen nykysuomen perussanastoon. Nurmen hiukan vanhempi ja paljon kattavampi teos *Suuri suomen kielen sanakirja* (1998) määrittelee näistä seitsemästä sanasta kolme, 'kveekarin', 'aspin' sekä 'moisio', mutta näiden sanojen määritelmät ovat omasta mielestäni hiukan hämmentäviä. 'Moisio' on *Humisevaan harjuun* nähden ristiriitaisesti määritelty: ”virolainen suuri maatila tai kartano” tai ”aidattu uudispelto metsässä” (588). Sana tarkoittaa kyllä melko suurta kartanoa Räsäsen suomennoksessa, mutta kartano ei ole virolainen. 'Kveekari' taas on sanakirjan mukaan ”erään lähimmäisen auttamista korostavan ja kirkon sekä sen opit hylväävän kristillisen yhteisön jäsen” (446). Minulle jää epäselväksi, minkä yhteisön jäsen on kyseessä ja mitä tarkoittaa 'hylvätä?'. 'Aspin' määritelmä on selkein: ”sinkilä, määräly, salpa, haka” (56). Määritelmän kaksi viimeisintä sanaa selventävät minulle, mistä on kysymys, kun taas kaksi ensimmäistä sanaa ovat minulle uusia.

Kielitoimiston Mot 2.0 -sanakirja tunnistaa kyseisestä seitsemästä sanasta jopa neljä: 'aspi', 'asujain', 'moisio', ja 'mamelukki'. Mot on ainoa käyttämistäni sanakirjoista, joka määrittelee sanan 'asujain', joka sen mukaan tarkoittaa samaa kuin 'asukas', ja on sanana vanhentunut ja ylätyylinen. Aspin ja moision määritelmät seuraavat hyvin pitkälti Nurmen määritelmiä. 'Mamelukki' Motin mukaan yksikössä viitta Egyptin sotilasluokkaan ja monikossa 1800-luvulla käytettyihin tyttöjen alushousuihin, joiden koristellut lahkeet näkyvät hameen alta. Juuri tästä on *Humisevan harjun* kohdalla selvästi kysymys, sillä mamelukit ovat Catherinen asuste.

Yhteenvedona voidaan todeta, että kolmesta käyttämästäni sanakirjasta yksikään ei määrittele sanoja 'kerokorvainen' ja 'huvitteleida', mikä viittaa siihen, että sanat ovat poistuneet käytöstä. 'Asujain' määritellään yhdessä sanakirjassa, ja siinä se todetaan vanhentuneeksi. 'Mamelukki' taas viittaa ainoan löytämäni määritelmän mukaan suoraan 1800-lukuun. Se, etten ollut aiemmin kuullut tai nähnyt näitä neljää sanaa selittyy juuri sillä, että ne ovat osa vanhempaa kielenkäyttöä. 'Mamelukki' ei sinänsä ole vanhentunut sanana, sillä se ei ole jäänyt jonkun yleisemmän synonyymien takia pois käytöstä kuten kolme muuta sanaa, vaan se on harvinainen selvästi sen takia, että siihen viittaavaa käsitettä ei enää konkreettisesti käytetä nykyajan arjessa. 'Mamelukki' voidaan todeta vanhentuneen sijaan pikemminkin vanhahtavaksi. Koska sanaa ei juuri tarvita, sen synonyymeillekaan ei ole käyttöä ja siksi niitä ei ole syntynyt, ja silloin harvoin kun sanaa kuitenkin tarvitaan, voidaan käyttää sitä sanaa, jota 1800-luvullakin käytettiin.

'Aspi', 'moisio' ja 'kveekari' eivät myöskään kuulu nykyajan perussanastoon, sillä niitä ei löydy Nurmen *Nykyajan keskeisestä sanastosta*. Kyseiset kolme sanaa näyttävät kuitenkin olevan yleisempiä kuin neljä edellisessä kappaleessa käsitellyä sanaa, sillä ne kaikki löytyvät kahdesta kattavammasta sanakirjasta, joissa niitä ei määritellä asujaimen tapaan vanhentuneiksi. Määritelmät sinänsä ovat kuitenkin jossain määrin itselleni epäselviä. 'Aspin' synonyymeistä ymmärsin puolet; 'sinkilä' ja 'määrly' kuulostavat minusta aspin tapaan vanhahtavilta tai jopa vanhentuneilta. 'Aspi' ja 'kveekari' ovat mamelukin tapaan pikemminkin vanhahtava kuin vanhentuneita. Sanaa 'kveekari' ei juuri 'mamelukin' tapaan tarvita nykyajan arkikielessä.

Sanan 'moisio' kohdalla näyttää siltä, että kielenkäyttö on ajan myötä muuttunut, ellei Räsänen sitten tietämättömyyttään ole käyttänyt sitä viittaamaan virolaiseen kartanoon.

'Rastaantien moisio' on tarinan kannalta olennainen paikka ja keskeinen avainsana, kuten edellä jo totean, ja on melko epätodennäköistä, että Räsänen ei olisi tiennyt tai ottanut selville valitsemansa sanan merkitystä. Räsänen ei myöskään muuten ole kotouttanut paikannimiä lähemmäs Suomea, sillä esimerkiksi Humisevan harjun läheinen kylä on hänen suomennoksessaan nimeltään Gimmerton.

Tarkistin sanan 'moisio' vielä 1970-luvulla ilmestyneestä WSOY:n Nykysuomen sanakirjasta, jonka määritelmä on hyvin lähellä Mot-sanakirjan ja Nurmen sanakirjan viitteitä. Eräs tärkeä seikka on kuitenkin se, että 70-luvun sanakirja – Mot:in tapaan mutta Nurmesta poiketen – määrittelee moision olevan 'suuri maatala' jne. ”varsinkin Viron oloista” (503). Sanasta 'varsinkin' voidaan päätellä, että 'moisio' ei aina välttämättä ole viitannut pelkästään Viroon. Tätä päätelmää tukee myös se, että teoksen *Vanhat sanat – Vanhan kirjasuomen ensiesiintymät* mukaan 'moisio' kirjallisessa ensiesiintymässä vuonna 1745 se määriteltiin yksinkertaisesti ”herraskartanoksi” (Jussila 1998: 161). Ainakin tässä merkityksessä 'moisio' näyttäisi olevan vanhentunut, sillä nykyajan sanakirjat eivät anna sille aivan tätä merkitystä. Myös oman kokemukseni mukaan kyseisestä käsitteestä, johon 'moisio' *Humisevassa harjussakin* viittaa, käytetään nykyään nimenomaan jotakin muuta sanaa, kuten juuri esimerkiksi sanaa 'herraskartano'.

2. Tekstissä on sanoja, joiden oikeinkirjoitus on muuttunut vuosikymmenien myötä, vaikka sanojen merkitys olikin omasta mielestäni helppo tunnistaa ja ymmärtää.

2a. Suomennoksessa on sellaisia yhdyssanoja, joiden osat kirjoitetaan nykysuomessa erikseen. Tällaiset yhteen kirjoitetut ilmaukset pistävät silmään erilaisuudellaan ja vievät huomiotani itse tarinasta toisinaan jopa hieman häiritsevällä tavalla. Suomennoksessa seuraavat sanat on kirjoitettu yhteen. Nämä yhdyssanat ovat kaikki adverbejä, ja niiden tai vastaavanlaisten sanojen nykysuomen oikeinkirjoituksen voi tarkistaa *Kielenhuollon käsikirjasta* (Iisa, Piehl & Oittinen 2003: 142–143). Suluissa on Räsänen suomennokseen viittaava sivunnumero, josta kyseessä olevan sanan voi esimerkiksi löytää. Useimmat alla olevista esimerkeistä esiintyvät suomennoksessa useita kertoja.

senjälkeen (36), **sillävälän** (24), **aivankuin** (38), **senverran** (59), **senjohdosta** (118), **sensijaan** (128), **sill'aikaa** (154), **kosk'emme** (189), **sill'aikaa** (415) ja **minkävuoksi** (447)

Räsänen suomennoksessa on lisäksi seuraavanlaisia substantiivi-yhdyssanoja, jotka kirjoitettaisiin nykysuomessa erikseen:

tosirohkeutta (267), **täälläoloni** (234), **hyvätyö** (73) **tosipahaa** (97),
tomujenpyyhkimistä (431), **tositunteeni** (127), **Herrajesta** (208)

2b. Räsänen suomennoksessa seuraavanlaiset verbit, substantiivit ja adjektiivit on kirjoitettu i-kirjaimen kanssa. Jos kantasana on kaksitavuinen o:hon loppuva sana, johdoksena on nykysuomessa **-ottaa**, nimenomaan ilman i-kirjainta (esimerkiksi pelko – pelottaa). Jotkut hankalimmat tapaukset (esimerkiksi karkottaa: vrt. karko?) eivät sisällä mitään sääntöä, vaan kirjoitusasu on vakiintunut jommallakummalla tavalla. (Iisa ym. 2003: 207.) Seuraavat Räsänen suomennoksesta poimitut esimerkit kirjoitettaisiin nykysuomessa ilman i:tä:

peloittaa (176), **koroitti** (117), **karkoittaa** (208), **irroittanut** (231),
hemmoittelu (221), **inhoittavia** (253), **kiihoitti** (164)

2c. Suomennoksessa on lisäksi yksittäisiä, hajanaisia sanoja siellä täällä, joiden oikeinkirjoitus eroaa nykyään yhdellä tai muutamalla kirjaimella. Seuraavat esimerkit havainnollistavat näitä tapauksia:

yardin (60), **porssiinikaappi** (79), **ponyn** (88), **keruubin** (104), **kameelille**
(277), **pointeria** (277) [koirarotu], **niljakat** (389)

Nurmen *Nyky-suomen keskeinen sanasto* (2004) ei listaa näistä sanoista yhtäkään. Sen sijaan seuraavat nyky-suomen vastaavat sanat Nurmen teoksesta löytyvät: 'posliini' (756), 'poni' (753), 'kameli' (292) ja 'niljakas', jonka monikkotaivutus on 'niljakkaat' (612). Nurmen *Suuri suomen kielen sanakirja* (1998) ei myöskään listaa edellä esiteltyjä sanoja. Poikkeuksena on 'porssiini', mutta määritelmän perässä suositellaan käyttämään mieluummin sanaa 'posliini' (796). *Nyky-suomen keskeisen sanaston* tapaan *Suuresta suomen kielen sanakirjasta* (1998) löytyy 'posliinin' (797) lisäksi 'poni' (793), 'kameli' (320) ja 'niljakas' (632). Näiden lisäksi siellä ovat 'jaardi' (274), 'kerubi' (357) ja 'pointteri' (787).

Lisäksi sana 'yhtäkkiä' kirjoitetaan suomennoksessa heittomerkin kanssa: **yht'äkkiä**. Kyseisen sanan nykyasun 'yhtäkkiä' voi tarkistaa esimerkiksi *Suuresta suomen kielen sanakirjasta* (Nurmi 1998: 1312) tai *Nyky-suomen keskeisestä sanastosta* (Nurmi 2004: 1212).

3. Sanaston kolmas piirre, joka vaikuttaa hieman poikkeukselliselta verrattuna nyky-suomeen, on useiden sanojen vanhanaikaisemmat taivutuspäätteet. Suurin osa näistä koskee monikon genetiiviä, jonka **omenain**-tyyppinen muoto onkin *Kielenhuollon käsikirjan* (2003) mukaan

vanhahtava. Nykysuomessa tavallisempi muoto on **omenien** tai **omenoiden**. (Iisa ym. 2003: 200.)

”---oletin **laulajain** saavan jotakin virkistystä---.” (99)

”Tultuani alas vähän myöhemmin näin **ikkunain** suojuslautojen välistä **tunkeutuvain** auringonsäteiden valossa, että---.” (133)

”---ja vaikka **asiain** kulku oli surullisen hidasta---” (179)

”---toiminut väärien **vaikutelmain** alaisena.” (221)

Huomioni kiinnittyi myös siihen, että ajoittain Räsäsen käännöksessä esiintyy partitiivin toinen, nykyään harvinaisempi päätevaihtohto:

”---hänen vihansa ei koskaan ollut raivoisaa, hänen rakkautensa ei milloinkaan tulista; se oli syvää ja **lempeätä**.” (273)

”---oliko tämä **hilpeätä** tuttavallisuutta vaiko halveksumista ---.” (353)

Nurmi antaa *Nykysuomen keskeisessä sanastossa* (2004) näiden molempien adjektiivien taivutuksessa pelkästään lyhyemmän partitiivimuodon ”**hilpeää**” (167) ja ”**lempeää**” (464).

Lisäksi Räsäsen suomennoksessa käytetään enemmän instruktiivia ja komitatiivia kuin mikä intuitiivisesti tuntuisi omasta mielestäni nykysuomessa luontevalta ja sujuvalta.

Esimerkki instruktiivista:

”Minä seisoin Catherinen takana ja olin pahoillani nähdessäni hänet **kuivin silmin** ja **välinpitämättömin ilmein** alkavan leikata edessä olevaa paistia.” (97)

Esimerkki komitatiivista:

”---sievää tammista vuodetta **runsaine tulipunaisine**, melko kallista ainetta ja nykyaikaista tekoa olevine **uutimineen** ---.” (211)

Toisaalta Sari Eskola (1997: 75–78) on käännössuomen syntaktisia ominaispiirteitä ja niiden frekvenssejä käsittelevässä pro gradu -tutkielmassaan osoittanut, että komitatiivia esiintyy nimenomaan käännössuomessa enemmän kuin suoraan suomeksi kirjoitetuissa teksteissä. Ainakin komitatiivin yleisyys voi siis liittyä yleisemmin lähdekielen interferenssiin tai – kuten Eskolan työn arvioissa sanotaan – kääntämiseen prosessina, eikä ole välttämättä Räsäsen ajan kielenkäytölle tyypillinen piirre.

Voi kuitenkin olla, että komitatiivin ja myös instruktiivin käyttö selittyy molemmilla edellä mainituilla seikoilla: niiden yleisyys voi olla osoitusta lähdekielen interferenssistä, mutta

Räsänen ajan kielenkäytölle lähdekielen interferenssi oli ehkä tyypillisempää. Olihan suomen kirjakieli 1900-luvun alussa vielä vakiintumattomampaa ja ”kiinni” läheisemmin muissa kielissä verrattuna 2000-luvun suomeen, koska suomen kirjakieli ja sen kehitys perustuu juuri käännöksiin. Myöskään nykyisen kaltaista kääntäjänkoulutusta ei siihen aikaan ollut tarjolla, jonka avulla kääntäjät olisivat voineet tulla tietoisemmiksi esimerkiksi lähdekielen mahdollisesta interferenssistä.

4. Neljäs sanastoon liittyvä tekijä, johon oma huomioni tahattomasti kiinnittyi, oli sellaiset sanat, jotka sanasta riippuen olen kyllä joko harvoin tai aina toisinaan kuullut tai nähnyt, mutta joille on nykysuomessa olemassa yleisempi ja käytetympi synonyymi. Sanat ovat ymmärrettäviä, mutta nykysuomessa melko harvinaisia.

Alle olen kerännyt kahdeksan esimerkkiä näistä harvinaisista sanoista. Esitän ensin sanan ja sen välittömän lähikontekstin eli sen tekstiympäristön, jossa sana esiintyy, sillä lähikonteksti antaa tärkeitä vihjeitä kunkin sanan merkityksestä vastaavassa tekstin kohdassa. Olen lihavoanut tarkastelun kohteena olevan sanan. Tekstin esimerkin jälkeen olen tehnyt taulukon, jonka vasempaan sarakkeeseen olen merkinnyt kyseessä olevan sanan Google-osumamäärän. Oikeassa sarakkeessa on nykysuomessa yleisempi synonyymi, jonka Google-osumamäärän olen myös kirjannut ylös.

Olen valinnut synonyymeiksi selkeästi ensimmäisenä mieleeni tulleen sanan tai sanat, joiden avulla olen selventänyt harvinaiset sanat itselleni nykysuomen perussanastoon kuuluvalla sanalla. Olen lisäksi tarkistanut Kielitoimiston Mot-sanakirjasta, antaako se saman synonyymien. Useimpien sanojen kohdalla juuri näin on. Kahta sanaa ei kyseisestä sanakirjasta löydy ollenkaan. Olen merkinnyt Mot:in antaman viitteen kyseisten sanojen kohdalle.

Olen tehnyt haun sanasta kahdessa eri muodossa, jotta sanojen yleisyys tai harvinaisuus kävisi kattavammin selville. Taulukon yläpuolella on päivämäärä, jolloin olen tehnyt haun. Internetin sisällöt muuttuvat koko ajan, ja haun tulokset riippuvat myös haun asetuksista. Olen rajannut haut koskemaan vain suomenkielisiä sivuja. Hakutuloksiin sisältyy myös esimerkiksi yritysten nimiä, ja senkin takia hakutulokset antavat lähinnä suuntaviivoja sanojen yleisyydestä. Internet ei luonnollisestikaan ole kaunokirjallinen tekstikokoelma, vaan Googlen antamat tulokset nimenomaan viitoittavat sitä, kuinka tuttuja sanat ylipäätään nykylukijoille ovat.

- [Isabella:] ”Teillä on **sievänmoinen** talo, Joseph.” (211)

Google 6.12.2008

HARVINAISEMPI:	YLEISEMPI:
sievänmoinen: 0 osumaa sievänmoisen: 0 osumaa	nätti: 670 000 osumaa nätin: 9 320 000 osumaa sievä: 34 800 osumaa (30.7.2009) sievän: 37 500 osumaa (30.7.2009)

Mot-sanakirja ei tunnista sanaa 'sievänmoinen'.

- [Isabella:] ”Hänet kiusoiteltiin unohtamaan pirullinen viisautensa, josta hän **kerskasi.**” (252)

Google 2.1.2009

HARVINAISEMPI:	YLEISEMPI:
kerskata: 2080 osumaa kerskasi: 254 osumaa	kehuskella: 14 800 osumaa kehuskeli: 7360 osumaa kerskailla: 10 200 osumaa (30.7.2009) kerskaili: 6800 osumaa (30.7.2009)

Mot-sanakirja tunnistaa sanan 'kerskata', mutta huomauttaa, että on tavallisempaa käyttää sanaa 'kerskailla' tai 'kerskuu'.

- [Nelly:] ”Eikö teitä olekin piesty **sinelmille**, ja eikö teillä ole haavoja rinnassa ja olkapäissä?” (262)

Google 2.1.2009

HARVINAISEMPI:	YLEISEMPI:
sinelmä: 1370 osumaa sinelmille: 103 osumaa	mustelma: 22 200 osumaa mustelmille: 5060 osumaa

Mot-sanakirja tunnistaa sanan 'sinelmä' ja antaa sen synonyymiksi sanan 'mustelma'.

- [Heathcliff:] ”Häntä **sapettaa** teidän karkaamisenne ja sen seuraukset.” (404)

Google 31.7.2009

HARVINAISEMPI:	YLEISEMPI:
sapettaa: 13 200 osumaa sapetti: 2350 osumaa	harmittaa: 292 000 osumaa harmitti: 73 200 suututtaa: 40 600 (1.8.2009) suututti: 34 900 (1.8.2009)

Mot-sanakirja tunnistaa sanan 'sapettaa' ja antaa sille synonyymeiksi 'harmittaa', 'suututtaa', 'kiukuttaa', 'kismittää' ja 'pistää vihaksi'.

- [Nelly:] ”Eräs palvelijattarista --- tuli huohottaen yläkertaa, syöksyi avosuisena **makuukamariin** ja huusi ---” (195)

Google 2.1.2009

HARVINAISEMPI:	YLEISEMPI:
makuukamari: 1150 osumaa makuukamarin: 713 osumaa	makuuhuone: 238 000 osumaa makuuhuoneen: 90 200 osumaa

Mot-sanakirja tunnistaa sanan 'makuukamari' ja ilmoittaa, että sen arkinen synonyymi on 'makuuhuone'.

- [Nelly:] ”Toveriani, joka istui maassa, esti **lavitsan** selkänoja huomaamasta hänen läsnäoloon ja poistumista ---” (126)

Google 30.7.2009

HARVINAISEMPI:	YLEISEMPI:
lavitsa: 1310 osumaa lavitsan: 215 osumaa	penkki: 99 200 osumaa penkin: 87 100 osumaa

Mot-sanakirja tunnistaa sanan 'lavitsa' ja antaa synonyymeiksi sanat 'penkki', 'istuinpöytä' tai 'makuulava'.

- [Isabella:] ”Taivaan tähden, joutukaa, ja antakaa minun asettua johonkin lepäämään!”
Hän ei vastannut mitään tähän kehoitukseen, vaan **jahnusteli** itsepintaisesti puuportaita alas ja pysähtyi erään huoneen ovelle, ---” (211)

Google 31.7.2009

HARVINAISEMPI:	YLEISEMPI:
jahnustella: 0 osumaa jahnusteli: 0 osumaa	jahkailla: 10 500 osumaa jahkaili: 2100 osumaa vitkastella: 5210 osumaa vitkasteli: 1170 osumaa

Mot-sanakirja ei tunnista sanaa 'jahnustella'.

- [Lockwood]: ”En koskaan ”ilmaissut rakkauttani” sanoin, mutta jos katseilla on kieli, olisi täysi pölkypääkin niistä voinut arvata, että olin **pihkaantunut** häneen silmittömästi. (27)

Google 31.7.2009

HARVINAISEMPI:	YLEISEMPI:
pihkaantunut: 1210 osumaa pihkaantuneen: 218 osumaa	ihastunut: 122 000 osumaa ihastuneen: 15 200 osumaa

Mot-sanakirja ei tunnista sanaa 'pihkaantunut' mutta tunnistaa verbin 'pihkaantua' ja antaa sen ensisijaiseksi merkitykseksi 'tulla pihkaiseksi'. Toissijainen, Motin mukaan arkinen merkitys on 'ihastua' tai 'rakastua'.

Räsänen tekstistä peräisin oleva esimerkkisana on Googlen tulosten perusteella aina selkeästi harvinaisempi kuin ehdottamani synonyymi, sillä osumien lukumäärällä on eroa useampia tuhansia, usein jopa kymmeniä tuhansia ehdottamieni synonyymien hyväksi. Esimerkeissä on lisäksi kaksi sanaa, 'sievänmoinen' ja 'jahnustella', joita Google ei löytänyt ollenkaan, eikä kyseisiä sanoja tunnistanut myöskään Mot. Voidaan siis päätellä, että nämä kaksi sanaa ovat vanhentuneita ja poistuneet nykysuomesta kokonaan tai lähes kokonaan. Googlen hakutulosten perusteella näistä kahdeksasta sanasta käytetyin on 'sapettaa', joka on ainakin itselleni ja kenties monille muillekin tuttu Aku Ankasta. Senkin synonyymit ovat kuitenkin huomattavasti yleisemmin käytettyjä.

Esimerkkisanat ovat hakutulosten perusteella selvästi melko harvinaisia sanoja, mutta sanojen harvinaisuus ei välttämättä kuitenkaan kerro siitä, että ne ovat suoranaisesti nykykielessä ja nykylukijoiden mielestä vanhahtavia. Sanat ovat periaatteessa voineet olla yhtä harvinaisia Räsänen aikaankin ja säilyneet kielessä harvinaisina vaihtoehtoina tietyille käsitteille. Ainakin sanan 'sapettaa' käyttö on Aku Ankan vaikutuksesta voinut jopa lisääntyä Räsänen aikaan nähden. Sana 'pihkaantunut' puolestaan ei varmaankaan ole vanhentunut sen ensimmäisessä merkityksessä ”tulla pihkaiseksi”, sanaa ei vain sinänsä varmaankaan tarvita kovinkaan laaja-alaisesti, mikä osittain selittää Googlen melko alhaisia hakutuloksia. Toisaalta esimerkiksi sanat 'lavitsa' ja 'makuukamari' assosioituvat ainakin omasta mielestäni vahvasti juuri vanhempaan suomeen, sillä mielestäni nimenomaan vanhat ihmiset käyttävät näitä sanoja luontevasti. Tuskin kovin moni nuori tosissaan viittaa omaan makuuhuoneeseensa sanalla 'makuukamari'. Itse en ainakaan ole kuullut kenenkään nuoren henkilön tekevän niin.

Muutoinkaan ei tunnu kovin oletettavalta, että Räsänen olisi pyrkinyt kovin erikoisiin sananvalintoihin viitatessaan ainakaan makuuhuoneeseen tai penkkiin, koska käsitteet sinänsä ovat niin arkipäiväisiä. Verbien kohdalla toisaalta tuntuu mahdolliselta, että Räsänen on voinut pyrkiä johonkin värikkäämpään ilmaisuun kuin mikä sen ajan arkipäivän kielenkäytössä oli tavallista. Esimerkiksi 'kerskata' voi olla tietoisesti valittu, hieman tavallisuudesta poikkeava verbi. Arkipäivän kielenkäyttö ja kaunokirjallisten tekstin kieli on toisistaan poikkeavaa, vaikka ne myös limittyvät toisiinsa.

Vaikka edellä totean, että sanojen harvinaisuus ei ole suoranainen ja absoluuttinen todiste sanojen vanhahtavuudesta, sanojen harvinaisuus synonyymeihinsa nähden on kuitenkin yksi keskeinen edellytys sille: vanhahtavia sanoja, vanhentuneista sanoista puhumattakaan, ei

käytetä tavallisessa kielenkäytössä usein. Uskon, että saamani osumamäärät viitoittavat aika selkeästi sitä, että kyseiset sanat ovat nykyään harvinaisia juuri siksi, että ne ovat joko vanhahtavia, vanhentuneita tai kokonaan poistuneet käytöstä.

Edellä esitetyn analyysin kohtien yksi ja neljä sanat voivat jonkin toisen lukijan kohdalla mennä hyvinkin juuri toisinpäin: jollekin esimerkiksi 'aspi' voi olla ”pelkästään” harvinainen, kun taas 'jahnustella' voi olla täysin tuntematon. Itse edustan vain yhtä lukijaa ja tiedostan, että sanaston tuttuus on jossain määrin subjektiivinen asia ja riippuu varmasti ainakin murretaustasta.

Lisähuomautuksena mainittakoon, että sanaston lisäksi Räsänen suomennoksessa on myös nykylukijalle vieraita rakenteita, jotka vaikuttavat mielestäni vanhahtavilta. Käänteinen sanajärjestys on esimerkiksi yleinen ilmiö, mikä on selvästi vieraan kielen vaikutusta. Häkkinen toteaa, että vaikka suomen ikivanhan järjestysperiaatteen mukaan subjektin paikka on ennen predikaattia, inversio kotiutui kirjakieleemme vanhan suomen aikakaudella niin tukevasti, että se oli yleinen ilmiö vielä 1800-luvulla. Tämä oli nimenomaan vieraiden kielten vaikutusta, sillä suomen vanhin kirjakieli oli lähes kauttaaltaan käännöskieltä. (Häkkinen 1994: 336.)

Käänteisen sanajärjestyksen yleisyys Räsänen suomennoksessa voi viitata siihen, että Räsänen on todella kääntänyt romaanin ruotsista, jossa päälauseen sanajärjestys on käänteinen. Ruotsiksi Brontën romaani käännettiin ensi kerran nimellä *Svindlande Höjder* vuonna 1927, tai ainakin se on aikaisin vuosiluku, jonka löysin ruotsalaisten kirjastojen internetsivuilta (Ljusdals mediekatalog, ei vuosilukua). Ruotsinnoksen käyttäminen lähdetekstinä on ollut mahdollista, jos ruotsinnos on ilmestynyt vuoden alkupuolella ja suomennos vuoden loppupuolella. Käänteinen sanajärjestys voi olla myös osittain heijastusta niistä suomenkielisistä teksteistä, joiden avulla Räsänen on oppinut lukemaan, ja joita hän on nuorena ja aikuisena lukenut.

6.2 Ensimmäinen lukijatutkimus (Räsänen suomennos)

Ensimmäiseen lukijatutkimukseen osallistui 18 Kaarilan lukion kolmannen luokan oppilasta. Ensimmäinen kysymys oli: *Mihin aikakauteen arvioisit tekstissä kuvattavien tapahtumien suurin piirtein sijoittuvan? Voit vastata joko sanallisesti tai vuosiluvu(i)lla.* Kuusi

vastaajista arvioi tapahtumien sijoittuvan 1800-luvulle, neljä vastaajista 1800–1900-lukujen vaihteeseen, kolme vastaajista 1700–1800-lukujen vaihteeseen ja kaksi 1700-luvulle. Loput kolme vastaajaa arvioivat sanallisesti tapahtumien sijoittuvan romantiikkaan tai renessanssiin. Näin hekin sijoittivat tapahtumat selvästi menneisyyteen. Yhteenvetona voidaan todeta, että kaikki vastaajat sijoittivat tapahtumat ainakin sadan vuoden päähän menneisyyteen, ja yhdeksän vastaajista arvioi ajankohdan hyvin lähelle oikeaa, sillä romaani alkaa 1700–1800-lukujen vaihteesta ja etenee 1800-luvulle.

Toinen kysymys oli jatkokysymys ensimmäiselle: *Millä perusteella päättelet, että tekstin tapahtumat sijoittuvat juuri edellä vastaamaasi aikakauteen?* Suurin osa vastaajista (12) päätteli tapahtumien ajankohdan tarinan tasoon liittyvistä asioista eli tarinassa olevista palvelijoista, henkilöiden vaatetuksesta ja heidän käytöksestään sekä ratsusta, joka toimi kulkuvälineenä. Alla on kaksi vastausta, joista ensimmäinen tiivistää hyvin suurimman osan kysymyksen kaksi vastauksista, kun toinen taas on keskimääräistä hieman pidempi ja syvällisempi:

”Nimet, asusteet jotka tekstissä mainitaan sijoittuu aikaisempaa aikakauteen ja siihen aikaan käytettiin paljon hevosia kulkuneuvona.”

”Ainakin kuvailtujen vaatteiden perusteella: ratsastuspuku; silkkipuku, jossa poimuja ja hattu. Myös ihmisten käytös on samantapaista kuin tuosta aikakaudesta tehdyissä teoksissa ja myös palvelijoiden mainitseminen auttaa asiaa.”

Kaksi vastaajista päätteli ajankohdan myös sen avulla mitä tekstissä ei ollut: toinen heistä mainitsi, että nykyajan teknologia puuttui ja toinen, että sähköä ei ollut.

Kolme vastaajista sijoitti tapahtumat valitsemaansa ajankohtaan tekstin tason ja sen vanhanaikaisuuden perusteella. Kaksi heistä käytti apunaan myös tarinan tasoa. Heidän vastauksena olivat seuraavanlaisia:

”Koska teksti on vähän vanhanaikaista eikä nykyaikana puhuta noin.”

”Kieli ja käytännöt ovat vanhanaikaisia. Nykyään peseydytään useammin eikä palvelijoita juurikaan ole ja paikalle saavuttiin ratsain, vaikka raha ei vaikuta olevan ongelma.”

”Tekstissä puhuttiin emännistä ja majavannahkahatuista. Tuli mieleen sellainen vanhahtava tunnelma. Kielikin oli vanhahtavaa. Herra ja Rouva...”

Näistä vastauksesta voi päätellä, että näiden kolmen lukijan kohdalla tekstin taso ja sen vanhahtava kieli joko pelkästään tai osittain tarinan tason ohella muodostavat käsitystä tarinan

tapahtumien ajasta. Hypoteesini siitä, että tekstin vanhahtava kieli vahvistaa nykyaikana tahattomasti kuvaa tarinan tapahtumien ajankohdasta näyttää siis heidän kohdallaan pitävän paikkansa. Lisäksi vastauksissa oli kaksi hieman epäselvempää tapausta, joista ehkä voisi päätellä myös tekstin tason, tarinan tason ohella, vaikuttavan käsitykseen tarinan tapahtumista:

”Tekstistä sai käsityksen, että kaikki oli hyvin vanhanaikaista. Lisäksi paikalle saavuttiin ratsun kera ja vanhanaikaisissa vaatteissa.”

”Ihmiset matkustivat hevosten selässä. Koko teksti vaikutti, että kyseessä olisi ollut 1700–1800 -luku.”

Kolmas kysymys käsitteli sanastoa: *Onko tekstissä sinulle tuntemattomia sanoja? Jos on, mitä ne ovat?* Suurin osa vastaajista (13) mainitsi vähintään yhden sanan viiden vastatessa, että tuntemattomia sanoja ei ollut. Alla on lista vastaajien mainitsemista tuntemattomista sanoista, ja kunkin sanan perässä suluissa lukumäärä siitä, kuinka moni mainitsi kyseisen sanan:

mamelukit (8)	lavitsa (3)	moisio (2)
kamarineitsyt (2)	ratsastusvaippa (2)	

Saattaa olla, että vastausaktiivisuus tämän kysymyksen kohdalla ei välttämättä ollut suurin mahdollinen, eli voi olla, että ainakin osa ei ole välttämättä viitsinyt kirjoittaa kaikkia tuntemattomia sanoja ylös. Jos lukija ei tiedä, mikä on ’moisio’, voi olla todennäköistä, ettei hän tiedä myöskään mikä on ’mamelukki’. Eräs vastaajista vastasikin näin: ”Moisio. Kai niitä lisääkin oli. En muista.” Joka tapauksessa sanalista sinänsä antaa selkeän kuvan siitä, mitkä sanat olivat yleisesti ottaen nykylukijoille tuntemattomia.

Siirsin edellä esitettyyn kysymykseen liittyvän jatkokysymyksen kyselyn viimeiseksi lukijatutkimuksen testauksen seurauksena (ks. luku 5.4). Käsittelen sen kuitenkin johdonmukaisuuden vuoksi seuraavaksi. Kysymys oli: *Jos tekstissä on sinulle tuntemattomia sanoja, mistä arvioit sen johtuvan, ettet tunne niitä? Perustele.* Kaksi vastaajista ei osannut vastata tähän kysymykseen mitään, kun taas puolet vastaajista (9) arvioi juuri ajan olevan syynä siihen, etteivät he tunteneet tiettyjä sanoja: heidän mielestään sanat olivat vanhoja, eikä niitä enää käytetä nykykielessä. Toisaalta kuusi vastaajista arvioi sanojen tuntemattomuuden johtuvan heistä itsestään; siitä, ettei heillä ole tarpeeksi tietoa vanhasta suomesta, että he eivät lue tarpeeksi kirjoja tai eivät ole tarpeeksi sivistyneitä. Lisäksi yksi arvioi syyn olevan näissä molemmassa. Voidaan kuitenkin lopulta päätellä, että vastaajat suurimmaksi osaksi liittivät

sanat ja syyn niiden tuntemattomuuteen vanhempaan kieleen, sillä monet niistäkin, jotka arvioivat syyn olevan heidän omassa tietämättömyydessä, liittivät sanat juuri vanhempaan kielenkäyttöön.

Neljäs kysymys koski tekstin tasoa: *Milloin arvioisit tekstin suurin piirtein olevan kirjoitettu? Voit vastata joko sanallisesti tai vuosiluvu(i)lla.* Yksi ei osannut vastata mitään, mutta kaikki muut sijoittivat tarinan hieman myöhäisempään ajankohtaan kuin tarinan tapahtumat. Arvioiduissa ajankohdissa sinänsä oli jonkin verran vaihtelua. Kaksi vastaajista arvioi kirjoitusajankohdan oikein 1900-luvun alkuun, kun taas kuusi vastaajista arvioi kirjoitusajankohdaksi 1950-luvun tai siitä eteenpäin, heistä yksi jopa 1990-luvulle. Kolme vastaajista sijoitti tekstin kirjoitusajankohdan 1800-luvulle ja kaksi 1800-luvun loppuun. Kolme vastasi, että teksti on kirjoitettu 1800–1900-luvulla, ja yksi vastasi sanallisesti: ”Vähän myöhemmin kuin itse tapahtumat sijoittuvat”. Kyseinen vastaaja oli arvioinut tapahtumien sijoittuvan 1800-luvulle.

Viides kysymys oli jatkokysymys neljännelle: *Miksi arvioit lukemasi tekstin olevan kirjoitettu juuri edellä vastaamanasi aikana? Perustele.* Neljä vastaajista ei osannut arvioida mitään, ja yksi poikkeuksellisesti muista vastasi sijoittavansa tekstin 1990-luvulle, koska se vaikutti nykyaikaiselta, oli melko selkeää eikä sisältänyt erikoisia sanoja. Suurin osa (10) vastaajista kuitenkin ankkuroi tekstin valitsemaansa aikaisempaan ajankohtaan tekstin tasoon liittyvillä elementeillä: sananvalinnat, vanhanaikainen tyyli, vanhat ilmaisut, vanhanaikainen kieli sekä nimet mainittiin. Alla muutama vastaus:

”Teksti on sellaista eikä nykyään puhuta noin.”

”Monet ilmaisut kuulostivat vähän vanhoilta.”

”Teksti ei ole tarpeeksi vanhahtavaa ollakseen vanhempi, mutta jotkut lauseet vaikuttivat hieman vanhemmilta kuin nykyajan kirjallisuudessa. Esim. ’En halua seisoa tässä naurun esineenä.’”

Myös tekstin ulkoiseen muotoon liittyvät seikat saivat kahden vastaajan vetämään johtopäätöksiä tekstin kirjoitusajankohdasta. Toinen heistä päätteli tekstityylin ohella tekstikopion ulkonäöstä, että kyseessä on vanha kirja. Toinen taas perusti päätelmänsä sen varaan, että tekstissä mainitaan sen luku roomalaisella numerolla. Vastaaja totesi, että luvut mainittiin yleensä 1900-luvun alkupuolen kirjallisuudessa.

Loput kaksi ankkuroivat ajankohdan aiemmin lukemiensa kirjojen perusteella. Alla olevien vastausten antajat arvioivat kirjoitusajankohdaksi 1800-luvun:

”Enpä osaa varmasti sanoa. Sellainen fiilis on. Kirja muistutti Dostojevskin Idiottia.”

”Se muistuttaa etäisesti Jane Austenin tyylistä kirjaa, jossa kuvattiin hänen omia aikalaisiaan.”

Tarinan ja tekstin ajankohdan arviointien jälkeen kysymyksessä kuusi pyysin vastaajia arvioimaan tekstin kiinnostavuutta: ***Onko teksti sinusta mielenkiintoinen?*** Kysymykseen tuli vastata asteikolla yhdestä viiteen siten, että yksi tarkoitti, että teksti ei ollut yhtään mielenkiintoinen ja viisi sitä, että teksti oli erittäin mielenkiintoinen. Vastaajien tuli ympyröidä haluamansa luku kyseiseltä asteikolta. Puolet vastaajista antoi tekstin kiinnostavuudelle arvosanan kolme, eli teksti kiinnosti heitä jonkin verran. Kaikki vastaukset yhtä vastausta lukuun ottamatta sijoittuivat asteille yhdestä kolmeen, joten lopulta teksti ei erityisen paljon kiinnostanut lukijoita: viisi vastaajaa antoi tekstile arvosanan kaksi, kolme arvosanan yksi ja yksi arvosanan neljä. Kokonaiskeskiarvo oli 2,44. Miesvastaajien kiinnostus tekstiä kohtaan oli hieman alhaisempi naisvastaajiin verrattuna: naisten keskiarvo oli 2,8 ja miesten 2,25. Melko alhainen kokonaismielenkiinto tekstiä kohtaan selittyy varmaankin osittain myös sillä, että vastaajat ilmoittivat lukevansa yleisesti ottaen vähän kirjallisuutta (ks. edempänä kysymys numero yhdeksän).

Kysymys seitsemän oli jälleen edellisen kysymyksen jatkokysymys, jonka avulla pyrittiin löytämään perusteluja kysymyksen kuusi vastauksille: ***Miksi teksti on/ei ole sinusta mielenkiintoinen? Perustele.*** Yksitoista vastaajista oli sitä mieltä, että yleisesti teksti ei ollut aiheeltaan, tapahtumiltaan tai genreltään kovin mielenkiintoinen, ja kaksi heistä ilmoittikin lukevansa mieluummin esimerkiksi fantasiaa. Kuusi näistä yhdestätoista totesi, että tapahtumat olivat tylsiä, ja nämä kuusi olivat kaikki miehiä. Yksi heistä totesikin näin: ”Ei oikein tapahdu mitään, naisten/tyttöjen kirjalta vaikuttaa.” Alla on kaksi muuta vastausta, joista ensimmäisenä oleva vastaus tiivistää hyvin muissakin vastauksissa esiin tulleita ajatuksia, ja lisäksi vastaaja liittää ajatuksena mielenkiintoisesti aikaan. Toisena oleva vastaus on ensimmäistä tiiviimpi:

”Tarinassa ei ole mitään mihin voisi samaistua ja tekstin voi kyllä kuvitella päässään, mutta tällä sukupolvella ei ole käytännön kokemusta tuollaisista asioista, eikä tarinassa oikein tapahdu mitään sytyttävää muutenkaan.”

”Tylsä, pitkäväteinen. Vaikea saada juonesta kiinni, liian yksityiskohtainen.”

Kaksi miesvastaajaa kuitenkin kiinnostui tarinan henkilöahmoista Catherinesta ja Heathcliffista. Hekin – edellä käsiteltyjen yhdentoista vastaajan tapaan – arvioivat lukemansa katkelman kiinnostavuutta tarina-tason avulla tekstiin ja sen kieleen puuttumatta. Heidän vastauksena olivat seuraavanlaisia:

”Muuten teksti vaikutti aika tylsältä kunnes Cathy tuli tervehtimään Heathcliffiä. Kaksi henkilöä täysin erilaista kohtasivat, mielenkiintoista.”

”Kiinnostaa tietää, että miksi Heathcliff käyttäytyi sillä tavalla ja mikä oli Catherinen ja Heathcliffin välinen suhde.”

Kahden vastaajan mielestä teksti oli hyvin kirjoitettu ja selkeää luettavaa:

”Teksti on mielenkiintoinen, koska se on selkeästi kerrottua ja juoneen pääsi hyvin mukaan.”

”Teksti on erittäin sujuvaa luettavaa. Minäkertojasta huolimatta on mielenkiintoista lukea menneeseen aikaan sijoittuvia tarinoita, varsinkin kun on kirjoitettu hyvin.”

Yksi lukija piti tekstin yksityiskohtaisuutta positiivisena asiana, sillä se sai hänet jatkamaan lukemista:

”Tekstissä henkilöt ja tapahtumat on kuvailtu tarkoin ja se saa jatkamaan lukemista. Kuitenkin aikakausi ja tapahtumat eivät ole kovinkaan kiinnostavia, eikä niihin/tarinaa pysty samaistumaan.”

Yhden lukijan mielestä tarinakokonaisuudesta erotettu pätkä teki lukukokemuksen epäkiinnostavaksi:

”Teksti ei ole mielenkiintoinen koska ei tiedä henkilöitä eikä aikaisempia tapahtumia mutta kiinnostaa mitä seuraavaksi tapahtuisi.”

Ainoa vastaaja, joka antoi tekstin kiinnostavuudelle arvosanan neljä, liitti lukukokemuksen omiin edeltäviin lukukokemuksiinsa: ”Pidän todella paljon Austenin tuotannosta ja yhteneviä piirteitä löytyy.” Tämä vastaus on hyvä esimerkki siitä, miten jokaisen omat henkilökohtaiset mieltymykset, kokemukset ja toisaalta ehkä myös motivaatio vaikuttavat siihen, miten tekstejä otetaan vastaan.

Koska halusin erityisesti tarkastella tekstin vanhahtavaa kieltä, kysymyksessä kahdeksan pyysin vastaajia arvioimaan tällaisella kielellä kirjoitettujen tekstien vetovoimaa yleisesti: *Tekstin kieli on tietyn aikakauden suomea. Luetko mielelläsi tällaisella kielellä kirjoitettua*

tarinaa? Perustelee. Yksitoista vastaajista ilmoitti vastaukseksi ei, ja perusteluina olivat useimmiten vaikealukuisuus, tuntemattomat sanat ja kirjoitustyylin vieraus:

”En välttämättä sillä kaikkia sanoja ei tajua ja jotkut lauseet kuulostaa hassulta.”

”En mielellään, pystyn kuitenkin lukemaan. Nykyaikainen kirjoitustyyli on tutumpaa ja siihen pystyy ’uppoamaan’ syvemmin.”

”En yleensä. Tykkään lukea enemmän oman aikakauteni suomea, ja nuortenkirjallisuutta, koska se on lähempänä minua.”

”En, joutuu välillä lukemaan saman lauseen pariin otteeseen ennen kuin ymmärtää mitä siinä yritetään sanoa.”

Kolme vastaajaa muodosti vähemmistön, jotka ilmoittivat lukevansa mielellään vanhempaa suomea. Yksi heistä löysi siitä huumoria: ”Kyllä, minua huvittaa suuresti lukea vanhaa suomea.” Yksi taas vastasi näin:

”Yleensä kyllä, sillä tämän tyyllisellä kielellä kerrotaan yleensä hyviä tarinoita. Hieman historiaa sisältävät teokset ovat modernia kirjallisuutta mielenkiintoisempia.”

Loput neljä eivät vastanneet suoraan kyllä tai ei eivätkä ottaneet kantaa tekstin ikään. Vastauksista kävi ilmi se, että he arvostavat sitä, että teksti olisi yleisesti ottaen helpolukuista ja mielenkiintoinen aiheeltaan.

Yhdeksäs kysymys käsitteli vastaajien kiinnostusta lukemiseen yleisesti: *Luetko yleisesti ottaen paljon kaunokirjallisuutta?* Vastaajien tuli ympäröidä seuraavista jokin vaihtoehto: *En yhtään, Melko vähän, Jonkin verran, Melko paljon* tai *Erittäin paljon*. Ylivoimaisesti useimmiten vastaajat valitsivat vastaukseksi *melko vähän*: näin vastasi 15 henkilöä. Kaksi taas ilmoitti, ettei lue kaunokirjallisuutta ollenkaan ja yksi vastasi lukevansa jonkin verran. Tulokset kuvaavat varmasti hyvin nykyajan nuorten lukutottumuksia, sillä tietokoneet, sarjakuvat ja dvd:t tuntuvat houkuttelevan enemmän kuin kirjat. On tietenkin osittain myös sattumaa, ettei ryhmässä ollut yhtään innokasta lukijaa, sillä kyllä heitäkin varmasti tässä ikäryhmässä on ainakin vähän. Joka tapauksessa vastaajien melko vähäinen innokkuus kaunokirjallisuuden lukemiseen selittää varmasti osittain sitä, ettei suurinta osaa tämäkään teksti kovin paljon kiinnostanut.

6.3 Ensimmäisen lukijatutkimuksen tulosten yhteenveto

Vastauksissa oli tiettyjä, selkeitä yhteisiä linjoja, mutta mukana oli näistä eroavia ja joitakin hyvin yksilöllisiä vastauksia. Kaikkien mielestä teksti sijoittui selvästi menneisyyteen, ja suurin osa teki tämän päätelmän tarina-aspektin avulla. Joukossa oli kuitenkin niitäkin, joiden päättelyyn myös tekstin taso vaikutti. Kaikille tekstissä oli ainakin yksi tuntematon sana, ja suurimman osan mielestä sanaston tuntemattomuus johtui juuri siitä, että teksti on kirjoitettu menneisyydessä. Suurimman osan mielestä teksti ei ollut tarinan eikä tekstin tasojen ansioista erityisen mielenkiintoinen, mutta joukossa oli niitäkin, joiden mielestä näin oli.

Tulosten perusteella tekstin vanhahtavuus, jonka informantit siis selkeästi huomasivat, voi jossain määrin tuoda esiin tarinan tapahtumien ajankohtaan, vaikka tarina-aspekti eli tarinan tapahtumat ja henkilöhahmojen käytös näyttävätkin olevan ensisijainen tekijä. Pääasiassa tarina siis ohjaa tulkintaa, ja tekstin taso vaikuttaa siihen jossain määrin tarinan tason ohella.

Naisten mielestä teksti oli keskimäärin hieman kiinnostavampi kuin miesten. Tämä oli ainoa kysymys, jonka kohdalla tuntuu merkitykselliseltä nostaa esiin sukupuolten eroavaisuuksia. Seikka kävi ilmi sekä testauksessa että itse kyselyssä niin selkeästi, että tuntui tärkeältä panna asia merkille, vaikka muutoin en tässä tutkimuksessa tutki, miten naisten ja miesten vastaukset eroavat toisistaan.

Mielenkiintoista oli, että kaikki informantit sijoittivat tarinan tapahtumat kauemmas menneisyyteen kuin tekstin kirjoitusajankohdan, kuten asia todellisuudessa on. Tekstikohdan tapahtumat olivat varmaankin palvelijoihin ja poneihin selkeästi hyvin kauas menneisyyteen sijoittuvia, ja tämä auttoi vastaajia arvioimaan asian laidan oikean. Joidenkin vastaajien mielestä teksti oli sen iästä huolimatta hyvin helppolukuista, kun taas toisten mielestä se ei ollut kovin helppoa luettavaa. Olisi voinut olla niinkin, että joku sellainen informantti, jonka mielestä teksti oli vanhaa ja vaikealukuista, olisi arvioinut tekstin olevan kirjoitettu suurin piirtein samana aikana kuin mihin tarinan tapahtumat sijoittuvat. Toisaalta se, että niitä kysyttiin erikseen saattoi johdatella vastaajia ajattelemaan, että niitä ei ole kirjoitettu samaan aikaan.

Tuloksista kävi ilmi, että lukijat peilaavat tekstejä edellisiin lukukokemuksiinsa sekä omaan elämäänsä. Monet kommentoivat haluavansa samaistua teksteihin ja arvottivat tekstiä sen

perusteella, kuinka hyvin esimerkiksi hahmot kuvasivat heidän omaa maailmansa. Muutamat käyttivät edellisiä lukukokemuksia apunaan arvioidessa tarinan tapahtumien ja/tai tekstin kirjoittamisen ajankohtaa.

6.4 Toinen lukijatutkimus (Räsänen suomennos)

Tähän jatkotutkimukseen osallistui viisi Imatran yhteislukion naispuolista oppilasta, ja olin tarkoituksella yrittänyt löytää sellaisia informanteja, jotka lukisivat keskimääräistä enemmän. Kysymykset ja aineisto olivat täsmälleen samoja kuin ensimmäisessä tutkimuksessa, mutta nyt informantit edustivat erilaista lukijatyyppeä. Kysymyksessä yhdeksän, jossa tiedusteltiin, kuinka paljon yleisesti ottaen vastaaja lukee kaunokirjallisuutta, vastaukset jakautuivatkin siten, että kaksi vastasi lukevansa *melko paljon*, kaksi *jonkin verran* ja yksi *melko vähän*. Lukemisaktiivisuus oli keskimäärin suurempaa kuin ensimmäisellä ryhmällä (vrt. 15 vastaajaa 18:sta ilmoitti lukevansa *melko vähän*), muttei kuitenkaan äärimmäisen aktiivista. Tämä kuvaa luultavasti melko hyvin sitä, kuinka paljon lukiolaiset yleisesti ottaenkin lukevat kaunokirjallisuutta; vain hyvin harvat lukevat paljon. Lisäksi se vastaaja, joka vastasi lukevansa melko vähän, ilmoitti lukeneensa ennen lukiota paljon. Tämä kertoo varmaankin siitä, että lukiolaisilla on paljon kotitehtäviä, eikä lukemiseen välttämättä jää kovin paljon aikaa.

Kysymykseen yksi toinen ryhmä vastasi hyvin samalla tavalla kuin ensimmäinen ryhmä. Kysymys kuului: *Mihin aikakauteen arvioisit tekstissä kuvattavien tapahtumien suurin piirtein sijoittuvan? Voit vastata joko sanallisesti tai vuosiluvu(i)lla.* Kaikki viisi vastausta olivat erilaisia keskenään, mutta yksi yhteinen piirre löytyi: kaikki sijoittivat tapahtumat menneisyyteen. Yksi sijoitti ne 1600-luvulle, toinen 1700-luvulle, kolmas 1800-luvulle, neljäs 1800-luvulle ja viides 1800–1900-lukujen vaihteeseen.

Seuraava oli edellisen kysymyksen jatkokysymys: *Millä perusteella päättelet, että tekstin tapahtumat sijoittuvat juuri edellä vastaamaasi aikakauteen?* Sisällöltään myös tämän kysymyksen vastaukset olivat hyvin samankaltaisia kuin ensimmäisellä ryhmällä. Erona oli se, että vastaukset olivat keskimäärin pidempiä ja teksti-aspekti painottui hieman enemmän kuin ensimmäisellä ryhmällä. Kolme vastaajista lähti liikkeelle tekstistä ja sen kielestä ja siirtyi siitä tarinan tasoon:

”Tekstissä käytetty vanhanaikaista kieltä. Henkilöillä on yllään hienoja vaatteita, nimet ovat vanhanaikaisia.”

”Koska teksti kuulostaa vanhanaikaiselta ja ihmiset, heidän vaatetus ja eleet voisivat sopia tuohon aikakauteen.”

”Tekstin tyyli on samankaltaista kuin niissä 1800-luvulle sijoittuvien ja sinä aikana kirjoitettujen kirjojen teksti mitä olen lukenut. Henkilöiden nimet kuulostavat vanhoilta.”

Loput kaksi vastaajaa nojautuivat vastauksissaan lähinnä tarina-aspektin seikkoihin, kuten vaatteisiin, henkilöiden välisiin suhteisiin ja henkilöiden käytökseen. Alla toisen vastaus, jossa tarina-aspektin ohella mainitaan myös sanasto:

”Vaateista: majavannahkainen hattu, pitkä ratsastuspuku, silkkipuku, palvelusväen asema perheen talossa, ihmisten nimet, sanoja: kamarineitsyt, mamelukki, takkavalkea. Puheet sivistymättömyydestä.”

Ensimmäisen ryhmän tapaan tämän toisenkin ryhmän vastausten perusteella näyttää siltä, että tarina-aspektin ohella myös tekstin vanhentunut kieli luo mielikuvaa siitä, että tarinan tapahtumat sijoittuvat menneisyyteen. Tämä seikka painottui itse asiassa vahvemmin kuin ensimmäisellä ryhmällä, sillä neljä viidestä vastaajasta mainitsi tekstin tai sanaston yhdeksi syyksi sille, että sijoittivat tarinan menneisyyteen. Ensimmäisessä ryhmässä 18:sta vain kolme tukeutui perusteluissaan pääosin teksti-tason vanhanaikaisuuteen, kaksi tukeutui siihen osittain, kun taas suurin osa käytti perusteluissaan tarina-tasoa.

Kysyttäessä sitä, onko tekstissä tuntemattomia sanoja, samat sanat tulivat esiin kuin ensimmäisessä tutkimuksessa. Kaikki vastaajat mainitsivat ainakin yhden tuntemattoman sanan: alla sanat ja suluissa se määrä, montako mainintaan kyseisellä sanalla oli.

mamelukki (4)

kamarineitsyt (2)

lavitsa(3)

ratsastusvaippa (2)

moisio (2)

Siirsin edellä esitettyyn kysymykseen liittyvän jatkokysymyksen kyselyn viimeiseksi lukijatutkimuksen testauksen seurauksena (ks. luku 5.4). Ensimmäisen ryhmän tapaan käsittelen sen johdonmukaisuuden vuoksi seuraavaksi. Kysymys oli: *Jos tekstissä on sinulle tuntemattomia sanoja, mistä arvioit sen johtuvan, ettet tunne niitä? Perustele.* Kolme viidestä vastaajasta arvioi sanojen tuntemattomuuden johtuvan siitä, että sanat ovat vanhanaikaisia ja he eivät ole lukeneet niin paljon sen aikakauden tekstejä, että sanat olisivat tuttuja. Tässä yhden vastaus:

”Sanat ovat vanhanaikaisia eikä niitä enää käytetä nykykielessä. En ole juurikaan vanhoihin aikoihin sijoittuvia kirjoja lukenut, joten ne eivät myöskään sitä kautta ole tuttuja.”

Myös neljäs liitti sanat vanhanaikaiseen kielenkäyttöön:

”Sanat käsittelevät asioita tai esineitä joita ei enää käytetä nyky-yhteiskunnassa (kamarineitsyt) tai niille on keksitty muita kutsumanimiä ja vanhat ovat unohtuneet.”

Viides vastaaja vastasi vähän lyhyemmin todeten vain, että sanat ovat tuntemattomia siksi, että ne eivät ole sellaisia, joita hän itse käyttäisi.

Neljäs kysymys tarkasteli tekstin tasoa: *Milloin arvioisit tekstin suurin piirtein olevan kirjoitettu? Voit vastata joko sanallisesti tai vuosiluvu(i)lla.* Kaikki viisi informanttia vastasivat eri tavalla sijoittaen kirjoitusajankohdan seuraavasti: 1800-luku, 1700-luku, 1900-luvun alkupuoli ja 1800–1900-luvun vaihe. Neljäs vastasi näin: ”Teksti voi olla kirjoitettu samalla aikakaudella kuin mille sen tapahtumat sijoittuvat (1800–1900)”. Näin kaikki sijoittivat tekstin kirjoitusajankohdan selvästi menneisyyteen ja arvioivat pääasiassa sen olevan kirjoitettu hieman tai paljonkin kauemman aikaa sitten kuin se todellisuudessa on kirjoitettu. Myös ensimmäinen ryhmä vastasi tähän tapaan; he sijoittivat kirjoitusajankohdan selkeästi menneisyyteen siten, että aikakausissa oli aika paljon vaihtelua.

Viides kysymys oli jatkokysymys neljännelle: *Miksi arvioit lukemasi tekstin olevan kirjoitettu juuri edellä vastaamasi aikana? Perustele.* Kaksi informanteista tukeutui tekstin tasoon mainiten kielen syyksi sille, että sijoittivat tekstin valitsemaansa aikakauteen, jonka olen merkinnyt sulkuihin kunkin vastauksen perään:

”Tekstin vanhahko kieli antaa ymmärtää sen olevan kirjoitettu tuona aikana.”
(1800–1900)

Toinen tekstin tasoon tukeutuva informantti perusteli valitsemaansa ajankohtaa myös edellisten lukukokemustensa perusteella:

”Tekstin kieli viittaa siihen, sekä jo 2. kohdassa mainitsemani seikka, että teksti on samankaltaista kuin niissä romaaneissa, mitä olen lukenut, mitkä on kirjoitettu 1800-luvulla.” (1800-luku)

Kolmas vastaajaa tukeutui oikeastaan tekstin tasoon, vaikka käyttääkin sanaa ’kerronta’:

”Teksti ei ole nykyaikaista sillä vanhahtava kerronta kuuluu esim. tässä: ”seisoa naurun esineenä.” Teksti ei myöskään ole niin vanhaa että sen kerrontaa olisi vaikea ymmärtää.” (1900-luvun alkupuoli)

Neljäs vastaus oli hieman epätäsmällisempi:

”Koska luulen että sitä ei ole kirjoitettu ihan sinä aikana mistä siinä kerrotaan.” (1700-luku)

Viides informantti puolestaan tukeutui tekstin ulkoiseen tietoon:

”Tekstissä mainittiin paikka Humiseva harjua ja jos kyseessä on samannimisestä romaanista oleva teksti, muistelin että se on silloin tehty.” (1800-luvun loppu tai ihan 1900-luvun alku)

Vastaukset kysymykseen viisi olivat myös samansuuntaisia kuin ensimmäisellä ryhmällä, jossa suurin osa pohjasi vastauksensa juuri teksti-aspektiin.

Tarinan ja tekstin ajankohdan arviointien jälkeen kysymyksessä kuusi pyysin informantteja arvioimaan tekstin kiinnostavuutta: *Onko teksti sinusta mielenkiintoinen?* Kysymykseen vastattiin asteikolla yhdestä viiteen siten, että yksi tarkoitti *ei yhtään* ja viisi tarkoitti *erittäin mielenkiintoinen*. Kaksi vastaajista vastasi lukeman neljä ja kolmen vastaus oli lukema kolme. Keskiarvo siten oli 3,4, eli verrattuna ensimmäisen ryhmän keskiarvoon 2,44 mielenkiinto tekstiä kohtaan oli suurempaa tällä ryhmällä, jossa kaikki informantit olivat naisia.

Kysymys seitsemän oli jälleen edellisen kysymyksen jatkokysymys, jonka avulla pyrittiin löytämään perusteluja kysymyksen kuusi vastauksille: *Miksi teksti on/ei ole sinusta mielenkiintoinen? Perustele*. Kahta informanttia tekstin tapahtumat eli tarina-aspekti kiinnosti. Vastauksen perässä on suluissa edellisessä kysymyksessä kunkin informantin antama arvosana:

”Tekstin tapahtumat ovat melko mukaansatempaavia, sillä olisi mielenkiintoista saada selville miten tilanne kehittyy kun tyttö palaa kotiinsa, villiintyykö hän uudelleen? (4)

”Teksti vaikuttaa mielenkiintoiselta, sillä se herättää kysymyksiä, esim. henkilöiden välisistä suhteista haluaisin tietää lisää.” (4)

Samainen informantti jatkoi näin:

”Lisäksi romantiikan (ainakin luulen, että teksti voisi olla siltä ajalta) ajan kirjallisuus kiehtoo minua, sillä se on erilaista kuin esim. 2000-luvulla kirjoitetut teokset.” (4)

Häntä siis tuntui kiehtovan juuri menneen ajan kirjallisuus, kuten myös kolmatta vastaajaa, joka myös toteaa, että henkilöhahmojen suhteet jäävät epäselviksi:

”Teksti on osaltaan mielenkiintoinen sen vanhahtavan tyylin takia. Tekstiä lukiessa henkilöiden väliset suhteet eivät ensimmäisellä lukukerralla auenneet. Tekstin sisältö on kuitenkin kiinnostava.” (3)

Neljäs vastaaja myöskin totesi henkilöhahmojen suhteen jäävän valitettavasti epäselviksi, mutta sanoi kuitenkin että tarina vaikutti ihan kiinnostavalta. Viides vastaaja totesi lyhyemmin, että teksti oli ihan kiinnostava, vaikkakin hieman vaikealukuinen.

Kysymys kahdeksan käsitteli vastaajien suhdetta tämänkaltaiseen tekstiin yleisesti: ***Tekstin kieli on tietyn aikakauden suomea. Luetko mielelläsi tällaisella kielellä kirjoitettua tarinaa? Perustelee.*** Kolme viidestä kallistui sille kannalle, että tällaisella kielellä kirjoitettu teksti ei ole erityisen kiinnostavaa, vaan se on hieman vaikealukuisempaa kuin nykykielellä kirjoitetut tekstit:

”Kieltä on helppo lukea muutamista vieraista sanoista huolimatta. Mieluisampaa olisi ehkä lukea vähän nykyaikaisempaa tekstiä, koska silloin ei tarvitse lähes ikinä pysähtyä miettimään. Myös tällaista kieltä voin lukea, mutta ehkä en vapaaehtoisesti hakisi juuri tämänkaltaisella kielellä kirjoitettua tekstiä.”

”Henkilökohtaisesti tekstin kaltaisen kielen lukeminen on melko raskasta ja puuduttavaa. Lukijana tekstiin täytyy panostaa ja keskittyä tarkkaan, jotta siihen pääsee sisälle ja sen ymmärtää.”

”Olen kyllä lukenut vanhanajan kirjoja, mutta en pidä niiden lukemisesta niin paljon kuin nyky-ajan kirjoja, koska niiden ymmärtäminen ja sisäistäminen vaatii tarkempaa lukutaitoa.”

Loput kaksi vastaajaa suhtautuivat myötämielisemmin tällaiseen tekstiin, vaikka jotkut seikat askarruttivat myös heitä:

”Tällaisella kielellä kirjoitettua tekstiä on yhtä helppo lukea ja miellyttävä lukea kuin sellaista tekstiä, jota yleensä lukee. Ainut poikkeavuus on se, että tämänkaltaista tekstiä lukiessa aluksi on hieman vaikea keskittyä, mutta hetken päästä lukeminen sujuu hyvin.”

”En oikein tiedä. Tekstiä oli aika helppo ja nopea lukea, mutta jotkut sanat ja ilmaisut tuntuivat vähän oudoilta. Kielessä ei ollut mitään ongelmaa kuitenkaan, joten miksei sitä sitten voisi lukea. Jos tarina on kiinnostava niin totta kai.”

Yhteistä kysymyksen kahdeksan vastauksissa oli se, että kenestäkään informantista vanhempi kieli ei ollut erityisen positiivinen asia. Myös ensimmäisessä ryhmässä suurin osa – yksitoista kahdeksastatoista – ei pitänyt vanhempaa kieltä positiivisena asiana, ja perusteluina olivat

useimmiten vaikealukuisuus, tuntemattomat sanat ja kirjoitustyylin vieraus. Toisaalta ensimmäisessä ryhmässä oli kolme informanttia, jotka arvostivat tämäntyyppistä kieltä.

Kaiken kaikkiaan ensimmäisen ja toisen ryhmän vastaukset tukivat melko paljon toisiaan. Se seikka vahvistui, että tekstin taso voi tarinan tason ohella luoda kuvaa tarinan tapahtumien ajankohdasta. Samat sanat koettiin vieraiksi molemmissa ryhmissä. Vaikka toinen ryhmä koki tekstin yleisesti ottaen kiinnostavammaksi kuin ensimmäinen, heitä ei kuitenkaan yleisesti ottaen kiinnosta kovin paljon vanhanaikaiset tekstit sinänsä. Molemmissa ryhmissä selkeä enemmistö ilmoitti lukevansa mieluummin nykyajan kielellä kirjoitettua tekstiä.

6.5 Juhani Lindholmin teksti

Tutkin kandidaatintutkielmassani Lindholmin *Humiseva harju* -suomennosta karakterisaation kannalta. Tutkimukseni tavoite oli analysoida, minkälaisia hahmoja Heathcliff, Catherine ja Edgar ovat lähde- ja käännösteoksessa ja minkälaisin kielellisin keinoin suomentaja on rakentanut hahmot käännökseen. Uudelleenkirjoittaminen oli tutkielmani käännöstieteellinen lähtökohta, ja siten aika oli silloinkin keskeinen aspekti pohdinnassani. (Valtonen 2008: 1.)

Vaikka kandidaatintutkielmani tarkastelun kohde oli karakterisaatio, työssäni tuli esiin myös yleisiä piirteitä Lindholmin tekstin kielestä ja hänen strategioistaan tuoda esiin sitä seikkaa, että tarina ei sijoitu nykyaikaan. Tutkielmassani selvisi, että Lindholmin suomennos on nykykieltä, mutta etenkin hahmojen puheessa ja ajatusten kuvauksessa hän on pyrkinyt luomaan illuusioita ajasta nykyaikaa ennen. Heti ensimmäisessä luvussa Lockwood kohtaa Heathcliffin tälle omassa ja ominaisessa ympäristössä, Humisevassa harjussa, ja ensimmäinen arvottava kommentti Heathcliffistä on Lockwoodin ”Siinä vasta oiva veikko!” (Lindholm 2006a: 7). Sananvalinnat ”oiva veikko” tuovat heti vanhan ajan tuntua tekstiin ja ohjaavat lukijaa mieltämään, että hahmot eivät elä nykyajassa. Jos saman ajatuksen haluaisi ilmaista nykyaikaan sijoittuvien henkilö- ja hahmojen suulla, valinta tuskin kohdistuisi näihin sanoihin. ’Hyvä tyyppi’ tai ’mukava kaveri’ kuulostaisivat luontevammilta valinnoilta. (Valtonen 2008: 14–15.)

Tarina on sijoitettu suomennoksessa alkuteoksen tapaan Englantiin. Lindholm käyttää kuitenkin sopivissa paikoissa sellaisia sanontoja, jotka ovat vakiintuneita suomen kielessä ja tuttuja suomalaisille lukijoille. Näin hän ottaa huomioon suomalaiset lukijat, sillä hahmot

tulevat tällä tavalla lähemmäksi heitä. Sanonnoilla on tekstissä myös toinen funktio: ne osallistuvat omalla tavallaan entisajan illuusion luomiseen, sillä tällaiset sanonnat ovat yleensä vanhoja. Vanhemmat ihmiset käyttävätkin niitä yleensä luontevammin etenkin puheessa enemmän kuin nuoret. (Valtonen, 2008: 21.) Alla on muutama esimerkki näistä sanonnoista:

”Cathy-neiti ja Heathcliff olivat jo **kuin vakka ja kansi** ---.” (68)

”Alusta alkaen Heathcliff **toi** taloon **pahaa verta**---.” (69)

Artikkelissaan ”Robinson Crusoe ja muita fossiileja” Lindholm itse sivuaa vanhan teoksen kääntämiseen liittyvää problematiikkaa. Hän toteaa, että käännettäessä niinkin vanhaa teosta kuin *Robinson Crusoe*, on otettava kantaa siihen, halutaanko tekstin ikää alleviivata vanhahtavalla kielellä vai halutaanko se tehdä nykylukijalle helposti lähestyttäväksi käyttämällä hänen omaa kieltään. Toisessa vaakakupissa painoi halu esittää teos eräänlaisena historiallisen dokumenttina, oman aikansa kuvana, tavallaan museoesineenä. Toisaalta hän pohti mahdollisuutta tarjota teos nykylukijoille helposti lähestyttävässä muodossa heidän omalla kielellään. (Lindholm 2005: 175–176.) Näin hän kuvaa lopullisen käännösstrategian muotoutumista ja kiteyttää samalla, kuinka haastavaa tasapainoilua kääntäminen voi olla:

”Tein normaalin nahkapäätöksen. Yritin luoda yleisvanhahtavan sävyn käyttämällä joitakin entisaikaisilta kalskahtavia muotoiluja (---), mutta samaan aikaan muutin kyllä mailit kilometreiksi ja eekkerit hehtaareiksi. On selvää, ettei Robinson Crusoea eikä mitään muutakaan voi oikeasti kääntää ”sellaisena kuin se on”, koska teos sellaisena kuin se on itse alkuteos ja vain se. Ohjenuorani olikin sama kuin Pariisin toukokuun katumellakoissa 1968: ole realistinen – vaadi mahdottomia. Crusoea ei voi kääntää ”sellaisen kuin se on”, mutta pakko on yrittää. Kääntäminen ylimalkaan on mahdotonta, mutta silti välttämätöntä, ja tällä nuoralla oli minunkin tanssittava.” (2005: 176.)

Jonkinlaiseen samantyyliiseen kompromissiin Lindholm näyttää päätyneen aika-aspektin suhteen myös *Humisevaa harjua* kääntäessään. Hänen tekstinsä ei ole vanhanaikaisuuksia pullollaan vaan pikemminkin selkeää nykysuomea, mutta siinä on kuitenkin pyritty käyttämään joitakin entisaikaisilta kuulostavia sanoja ja sananmuotoja. Edellä mainitut vakiintuneet sanonnat luovat esimerkiksi omalta osaltaan kuvaa siitä, ettei tarina sijoitu nykyaikaan.

6.6 Kolmas lukijatutkimus (Lindholmin suomennos)

Suoritin lukijatutkimuksen, joka oli lähes identtinen aikaisempien kanssa, aineistona katkelma Lindholmin tekstistä. Informantit lukivat vastaavan kohdan kuin Räsäsen tekstistä eli luvun seitsemän alun, jossa Catherine ratsastaa takaisin Humisevaan harjuun asuttuaan jonkin aikaa Lintoneiden luona. Tämän kolmannen lukijatutkimuksen tarkoitus oli erityisesti verrata Lindholmin tekstin vastaanottoa Räsäsen tekstin vastaanottoon, jotta pääsisin pureutumaan vanhan ja uuden käännöksen arvostukseen sekä eri aikoina kirjoitettujen tekstien luomaan käsitykseen ajasta.

Ensimmäinen kysymys oli: *Mihin aikakauteen arvioisit tekstissä kuvattavien tapahtumien suurin piirtein sijoittuvan? Voit vastata joko sanallisesti tai vuosiluvu(i)lla.* Eniten arvioitiin tapahtumien sijoittuvan 1800-luvulle: 10 informanttia 26:sta vastasi näin. Seuraavaksi eniten sai vastauksia 1800-luvun loppu tai 1900-luvun alku: kahdeksan informanttia arvioi tapahtumien sijoittuvan tälle ajanjaksolle. Neljä informanttia puolestaan arvioi tapahtumien sijoittuvan 1700–1800-luvun vaihteeseen. Loput neljä vastausta olivat hajavastauksia: vastaajat arvioivat tapahtumien sijoittuvan 1960-luvulle, 1500-luvulle, 1500–1800-luvulle ja 1700-luvulle.

Lindholmin ja Räsäsen suomennokset sijoitettiin aika lailla samalla tavalla menneeseen: myös ensimmäisessä lukijatutkimuksessa suurin osa informanteista sijoitti tapahtumat 1800-luvulle (6 informanttia 18:sta), ja seuraavaksi eniten arvioitiin tapahtumien sijoittuvat 1800–1900-lukujen vaihteeseen (4 informanttia), ja kolmanneksi eniten 1700–1800-lukujen vaihteeseen. Ensimmäisessä ryhmässä oli niin ikään joitakin samanlaisia hajavastauksia. Myös toisessa tutkimuksessa kaikki viisi vastaajaa sijoittivat tapahtumat menneisyyteen, 1600–1900-luvuille.

Koska vastaukset ensimmäiseen kysymykseen olivat hyvin samankaltaisia sekä Räsäsen että Lindholmin suomennosten lukijoiden kohdalla, voidaan päätellä että suomennoksen iällä sinänsä ei näytä ainakaan tässä tapauksessa olevan suurta merkitystä sille, mihin aikakauteen tapahtumat sijoitetaan. Vaikka ensimmäisessä ryhmässä muutamat informantit näyttivät käyttävän tekstin vanhahtavaa kieltä apunaan tulkitessaan ajankohtaa, tarina-aspekti näyttää kuitenkin olevan se perusta, minkä avulla tapahtumat sijoitetaan aikaan. Toisella kysymyksellä haettiin tarkempaa selvyyttä juuri tähän: *Millä perusteella päättelet, että tekstin tapahtumat sijoittuvat juuri edellä vastaamaasi aikakauteen?* Yli puolet eli 16

informanttia perusti arvionsa juuri tarina-tason eri aspekteihin: he mainitsivat Catherinen vaatetuksen, ponilla ratsastamisen, luokkajaon palvelijoihin ja isäntäväkeen sekä tietynlaiset sosiaalisen käyttäytymisen normit. Alla on kolme kuvaavaa esimerkkivastausta ja suluissa se aikakausi, mihin kyseinen informantti tapahtumat sijoitti:

”Arvot siisteydestä ja naisen hyveellisestä ulkonäöstä. Palvelijoiden olemassaolo, ponin käyttö kulkuvälineenä. Valkoiset alushousut & kiiltonahkakengät sen ajan muotia. Tunteiden näyttö (esim. jälleennäkemisen ilo) hillittävä.” (1800-luku; keski/loppuvaihe)

”Tekstissä oli palvelijoita ja heidän isäntänsä. Cathy saapui talolle hevosella, joka antaa vanhahtavan kuvan. Cathyn vaateistakin jäi vanhahtava kuva: iso hattu ja mekko sekä valkoiset hansikkaat.” (1800-luvun loppu tai 1900-luvun alku)

”Tekstissä puhuttiin, että ratsastettiin hevosella ja sillä Cathyllä oli hienot kuteet jne. Selvästi yläluokan touhun kuvailua joltain juuri 1700–1800 luvulta.” (noin 1800, realismi ehkä)

Kahdeksan informanttia ei kuitenkaan tyytynyt pelkästään tarinan tasoon, vaan he ottivat tulkintaansa osittain mukaan myös tekstin tason. Heistä viisi mainitsi erityisesti vanhanaikaiset nimet. Toisaalta myös henkilöiden tittelit ja puhetapa eli teitittely ja kirjakielen käyttö ohjasivat neljän informantin arviota tapahtumien ajankohdasta. Tässä kohtaa tarinan ja tekstin taso ehkä menevät päällekkäin; konkreettiseen kieleen, esimerkiksi titteleihin kuten 'neiti' heijastuvat selkeästi tarinan henkilöhahmojen väliset suhteet, joita tuona aikana korostettiin eri tavalla kuin nykyään. Mielenkiintoista on, että kolme näistä kahdeksasta informantista mainitsivat myös sananvalinnat. Huomautettakoon vielä, että kaikki kahdeksan informanttia käyttivät myös tarinan tasoa apunaan, ja samat seikat nousivat esiin kuin niillä 16, jotka käyttivät pelkästään tarinan tasoa apunaan arvioidessaan tapahtumien ajankohtaa. Alla on kolme mielenkiintoista esimerkkiä niistä vastauksista, joissa myös tekstin avulla on päätelty tarinan ajankohtaa:

”Tekstissä käytetyt nimet ovat hieman vanhan kuuloisia. Myös käytetyt ilmaisut: emäntä, kamarineito, yms... Niin ikään hevosen käyttö kulkuvälineenä ja tarkat kuvaukset henkilöiden käyttämistä puvuista.” (1960-luku)

”Tekstissä teititellään ja muutenkin puhutaan kamarineidoista, palvelijoista, herroista ja rouvista. Cathy myös saapuu ratsain eli todennäköisesti autot olivat joko hyvin harvinaisia tai niitä ei vielä ollut ollenkaan.” (1800-luku tai 1900-luvun alkupuoli)

”Tekstissä on havaittavissa luokkajakoa. Siinä mainitaan mm. sanat metsäläinen ja palvelija. Lisäksi he kulkevat hevosella.” (1800-luku)

Loput kaksi vastaajaa perustivat arvionsa mielenkiintoisesti omiin kokemuksiinsa:

”Luulin ensimmäiset kolme sekuntia lukevani Oliver Twistiä, joka muistaakseni sijoittui juuri 1700–1800-luvulle.” (1700-luvun loppu ja 1800-luvun alku)

”Koska kirja on minulle tuttu, en tosin ole lukenut sitä, mutta tunnen tarinan, ja mielestäni se sijoittuu kyseiselle aikakaudelle. Myös nimet, vaatteet ja ihmisten käyttäytyminen kielii aikakaudesta.” (1700–1800-luku)

Nämä kaksi vastausta kuvaavat juuri sitä, miten jokainen lukija on yksilö ja voi perustaa omat tulkintansa lukemastaan hyvin vahvasti omiin henkilökohtaisiin kokemuksiinsa. Lisäksi jälkimmäinen vastaus kuvaa omalta osaltaan loistavasti sitä, mitä Lefevere (1992: 4–6) tarkoittaa korostaessaan, miten valtaisia vaikutus uudelleenkirjoittamisella on: saatamme tuntea jonkun tarinan, vaikka emme ole lukeneet originaalia tekstiä. Siitä pitävät huolen esimerkiksi tv-adaptaatiot, kirja-arvostelut ja tässä tapauksessa ehkäpä myös pop-musiikki: onhan Kate Bushin kappale *Wuthering Heights* saanut osakseen paljon huomiota. Lisähuomautuksena mainittakoon vielä, että inspiraation kappaleen tekoon Bush sai ilmeisesti alun perin *Wuthering Heights* -elokuvasta – ei kirjasta (ks. esim. Wikipedia, ei vuosilukua)!

Kolmas kysymys oli: *Onko tekstissä sinulle tuntemattomia sanoja? Jos on, mitä ne ovat?*

Kaikki informantit yhtä lukuun ottamatta vastasivat yksiselitteisesti, että vieraita sanoja ei ollut. Yhdelle informantille sana **'kamarineito'** oli vieras. Räsäsen tekstikatkelmasta informantit löysivät viisi tuntematonta sanaa. Kiinnostavaa oli, että informanttien joukossa sattui olemaan yksi, joka oli osallistunut aiemmin myös Räsäsen suomennosta luotaavaan kyselyyni. Hän vastasi näin:

”Ei näyttänyt olevan. Kyllä niitä silloin oli, kun edellisen kerran täällä pidit tän saman testin.”

Tämä tulos viittaa siihen, että Lindholm on pääasiassa käyttänyt nykysuomen yleissanastoa. Toisaalta edellisessä vastauksessa tuli esiin, että joidenkin mielestä myös sananvalinnat vaikuttivat siihen, että tapahtumat sijoittuvat menneisyyteen. Tästä voidaan päätellä, että Lindholm on kuitenkin jossain määrin luultavasti pyrkinyt vanhan ajan illuusion luomiseen sanaston avulla. Koska sanat olivat kuitenkin pääasiassa tuttuja informanteille, vaikuttaa siltä, että käyttäessään vanhan ajan illuusioita luovia sanoja Lindholm on valinnut sellaisia sanoja, jotka eivät ole niin vanhoja, että olisivat nykylukijoille vieraita. Tällaisia sanoja saattavat olla esimerkiksi juuri **'kamarineito'**, joka oli suurimmalle osalle tuttu (tai ainakin ymmärrettävä), vaikka se ehkä vaikuttaa vanhalta.

Neljäs kysymys oli: *Milloin arvioisit tekstin suurin piirtein olevan kirjoitettu? Voit vastata joko sanallisesti tai vuosiluvu(i)lla.* Suurin osa (15) sijoitti kirjoitusajankohdan 1900-luvulle; heistä seitsemän 1900-luvun loppuun, neljä 1900-luvun alkuun ja neljä yleisesti 1900-luvulle. Viisi informanteista taas arvioi kirjoitusajankohdaksi 1800-luvun. Kaksi puolestaan sijoitti sen 1800–1900-lukujen taitteeseen. Mielenkiintoista on, että vain kolme sijoitti sen mahdollisesti 2000-luvulle; yksi heistä vastasi 1900–2000-luvulla, yksi 1500–2000-luvulla ja vain yksi vastasi 2000-luvulla, joka on oikea kirjoitusajankohta. Lisäksi yksi informantti vastasi ”romantiikan aikakaudella”.

Vastaukset olivat samansuuntaisia kuin ensimmäisellä ryhmällä, vaikkakin 1900-luku painottui hieman enemmän tämän kolmannen lukijatutkimuksen vastauksissa. Ensimmäisessä ryhmässä kahdeksan kahdeksastatoista sijoitti tekstin kirjoittamisen 1900-luvulle, kun taas kolmannessa ryhmässä yli puolet eli 15 sijoitti sen 1900-luvulle. Toisen ryhmän kohdalla kaikki viisi vastasivat eri tavalla sijoittaen tekstin kirjoituksen 1700–1900-luvuille.

Kun ensimmäisessä ryhmässä kaikki sijoittivat tarinan tapahtumat kauemmas menneisyyteen kuin tekstin kirjoitusajankohdan, kolmannessa ryhmässä kuusi vastaajaa sijoitti kirjoitusajankohdan ja tarinan tapahtumat samaan aikaan. On vaikea arvioida, mistä tämä johtuu vai onko kyse sattumasta – niinkin voi olla. Loput 20 sijoittivat tarinan nimenomaan kauemmas menneisyyteen kirjoitusajankohtaan nähden. Yksi heistä perusteli vastauksensa näin:

”1900-luvun loppupuolella, sillä teksti oli modernia vaikka tapahtumat sijoittuvat 1800-luvulle.”

Miksi arvioit lukemasi tekstin olevan kirjoitettu juuri edellä vastaamanasi aikana? Perustele. (Koska yksi naisvastaaja ei ollut täyttänyt paperin toista puolta, tästä lähtien informantteja on vain 25.) Vastaukset tähän kysymykseen olivat, mielenkiintoista kyllä, hyvin erilaisia – ja selkeästi keskenään ristiriitaisia. Vastaukset jakautuivat kolmeen ryhmään: ensinnäkin seitsemän vastaajaa arvioi tekstin olevan kirjoitettu tiettyinä ajankohtana, koska teksti oli heistä modernia tai melko modernia nykykieltä. Kaksi informanttia mainitsi samalla myös helppolukuisuuden. Tässä kaksi esimerkkivastausta:

”Teksti oli helppolukuista ja modernin kuuloista. Siinä ei ollut vanhahtavia sanoja tai vanhan kuuloista sanajärjestystä.” (1900-luvun loppupuoli)

”Kieli ei ole vanhahtavaa.” (1900-luvun alussa)

Toisekseen, ristiriitaista kyllä, viisi informanttia sijoitti tekstin kirjoitusajankohdan valitsemaansa ajankohtaan siksi, että teksti oli heistä vanhahtavaa. Alla on kaksi esimerkkivastausta, ja ensimmäisen kohdalla on huomioitavaa myös se, että tarinan taso on mukana analyysissa tekstin tason lisäksi:

”Tekstissä puhuttiin paikoin vanhahtavalla kielellä ja miljöö vaikutti vanhahtavalta. Puhuttiin poneista, hevosista ja majavannahkahatuista.”
(1800–1850)

”Teksti ei ole modernia, se kuulostaa vanhalta. Monet 1900-luvun alkupuolen kirjat ovat samankaltaisia. Sana joka saa minut tosin hieman epäröimään ajankohtaa on ”renkutuksina” (1850–1950)

Yksi niistä, joka arveli tekstin vanhahtavaksi, päätteli että kysymyksessä oli käännös:

”Käännös saattaa vaikuttaa, mutta teksti ”kapulaista” ja vanhahtavaa.
(1800-luvun lopussa)

Loput informantit antoivat erilaisia hajavastauksia, kuten ”sananvalinnat”, ”Teksti on romantiikalla tyypillistä”, ”Jotain realismin piirteitä, ehkä” ja ”On vain sellainen tunne”. Näissä ei ollut mitään yhtenäistä nimittäjää. Lisäksi kaksi ei vastannut tähän kysymykseen ollenkaan. Eräs informantti liitti jälleen vastauksensa omiin kokemuksiinsa:

”Tekstistä tuli mieleen *Ylpeys ja ennakkoluulo* ja ainakin kyseiset elokuvat olivat suosittuja kyseisenä aikana.” (1980–1990-luvulla)

Vastaukset kysymykseen viisi olivat kaiken kaikkiaan hieman hämmentäviä: osa piti tekstiä vanhahtavana ja osa taas modernina. Joukossa oli myös erilaisia ja osittain hieman epämääräisiä, tunteisiinkin perustuvia hajavastauksia. Vastausten moninaisuudesta voidaan ainakin päätellä, että tekstin sijoittaminen kirjoitusajankohtaan ei ole kovin helppo tehtävä. Räsäsen tekstiin verrattuna Lindholmin teksti koettiin siinä mielessä modernimmaksi, että Räsäsen tekstiä vain yksi piti nykyaikaisena suurimman osan arvioidessa juuri vanhan kielen olevan peruste kirjoitusajankohdalle. Lindholmin tekstiä seitsemän piti modernina tai melko modernina.

Verrattuna ensimmäiseen lukijatutkimukseen, perustelut olivat sillä lailla samankaltaisia, että tekstin taso ohjasi informanttien tulkintaa, sillä suurin osa vetosi nimenomaan seikkoihin, kuten sananvalinnat, tekstin tyyli ja kielen vanhahtavuus arvioidessaan kirjoitusajankohtaa. Yksi vetosi tuttuun teokseen *Ylpeys ja ennakkoluulo*, ja vain kaksi otti kantaa tarinan sisältöön arvioidessaan kirjoitusajankohtaa. Toisen vastaus on jo esitetty edellä, tässä toinen:

”Aika tylsä ja yksipuolinen, joten tuskin hirveän moderni.”

Kysymys kuusi oli: *Onko teksti sinusta mielenkiintoinen?* Siihen tuli vastata samaan tapaan kuin ensimmäisessä ja toisessa lukijatutkimuksessa, eli asteikolla yhdestä viiteen. Lukema yksi tarkoitti *ei yhtään* ja lukema viisi tarkoitti *erittäin mielenkiintoinen*. Eniten vastattiin lukua kaksi (10) ja toiseksi lukua kolme (7). Luvut yksi ja neljä vastattiin molemmat neljä kertaa. Lindholmin teksti ei siis ollut erityisen mielenkiintoinen suurimman osan mielestä, ja kokonaiskeskiarvoksi tuli sama 2,44 kuin minkä Räsäsenkin teksti sai. Sukupuolten välillä oli taas hiukan hajontaa: miesten keskiarvo oli 2,125 ja naisten 2,666. Suomennosten sama kokonaiskeskiarvo on erityisen mielenkiintoinen tulos ja luo vahvasti käsitystä siitä, että tarinan tapahtumat ovat lukukokemuksessa tärkeämpiä kuin tekstin taso ja tässä tapauksessa erityisesti kielen ikä.

Kysymys seitsemän oli jälleen jatkokysymys edelliselle: *Miksi teksti on/ei ole sinusta mielenkiintoinen? Perusteita.* Suurin yksittäinen syy oli aihepiirin tai tarinan tapahtumien tylsyys ja tavanomaisuus; näin tekstiä kommentoi jopa neljätoista informanttia. Heistä yksitoista oli miehiä. Kahden informantin esimerkkivastaukset ovat alla:

”En hirveästi pidä kirjoista, joissa päähuomio kiinnittyy esim. vaatetukseen kuten tässä. Nautin toiminnasta enemmän.”

”Ei siinä juurikaan tapahdu mitään erityisen erikoista ja muutenkin aika tavanomaisen oloinen.”

Kuusi vastaajaa puolestaan koki tekstin mielenkiintoiseksi, ja heillä kaikilla oli siihen erilaiset syyt. Kahta alkoi kiinnostaa tarinan jokin seikka: toinen heistä kiinnostui siitä, miksi Cathyn nilkka oli hajonnut, ja toisen mielestä taas olisi ollut kiinnostavaa saada tietää, minkälainen Cathy oli ollut ennen kuin hänestä tuli hieno lady. Kolmas vastaaja totesi yksinkertaisesti tekstin mielenkiintoiseksi ja mukaansatempaavaksi. Neljäs tunnisti tarinan ja kertoi muistavansa kohdan, mikä oli hänestä virkistävää. Viides liitti positiivisen lukukokemuksen senhetkiseen ympäristöönsä:

”Nyt tässä tapauksessa pääsin toiseen maailmaan. Eli mieli poistui kylmästä koulunpenkistä.”

Alla on vielä kuudennen sellaisen informantin vastaus, joka piti tekstiä mielenkiintoisena. Hänen perustelunsa olivat kaikkein monipuolisimmat:

”Pidän 1800-lukuun sijoittuvista kertomuksista. Niissä on usein todellista historiaa mukana ja ne ovat viihdykkeen lisäksi opettavia. Niissä on myös aivan erilainen maailma kuin nykypäivän kirjoissa ja tyyli on miellyttävämpi lukea.”

Loput viisi informanttia eivät kokeneet tekstiä kovin mielenkiintoiseksi, ja heillä oli kullakin siihen erilaiset syyt. Yhden mielestä tarina vei mennessään jonkin verran, muttei ollut lopulta niin kiinnostava, että haluaisi lukea koko kirjan. Toinen totesi lyhyesti, ettei hänelle jäänyt halua lukea lisää, kun taas kolmas kirjoitti, ettei lue tuon tylisiä kirjoja. Neljäs oli jo aiemmin arvioinut tekstin vanhahtavaksi ja totesi, ettei innostu vanhahtavista teksteistä. Viides vastasi tietävänsä jo, mitä kirjassa tapahtuu, eikä siksi ollut siitä kiinnostunut.

Vastaukset kysymykseen seitsemän olivat hyvin samankaltaisia kuin edellisissäkin lukijatutkimuksissa. Yksitoista ensimmäiseen lukijatutkimukseen vastanneista oli sitä mieltä, että yleisesti (Räsäsen) teksti ei ollut aiheeltaan, tapahtumiltaan tai genreltään kovin mielenkiintoinen, ja kaksi heistä ilmoittikin lukevansa mieluummin esimerkiksi fantasiaa. Kuusi näistä yhdestätoista totesi, että tapahtumat olivat tylsiä, ja nämä kuusi olivat kaikki miehiä.

Kysymys kahdeksan oli hieman erilainen kahteen edelliseen lukijatutkimukseen verrattuna. Kun aineistona oli Räsäsen teksti – eli iältään vanhempi teksti – kysymys kuului: *Tekstin kieli on tietyn aikakauden suomea. Luetko mielelläsi tällaisella kielellä kirjoitettua tarinaa? Perustelee.* Koska aineistona oli nyt Lindholmin teksti, joka ei ole iältään (siis kirjoitusajankohdaltaan) vanhaa – vaikkakin kääntäjä on ehkä pyrkinyt tekemään siitä vanhahtavaa – päätin tämän kysymyksen sijaan kysyä informanteilta yksinkertaisesti: **Mitä mieltä olet tekstin kielestä?** Tein tietoisesti kysymyksestä yleistasoisen, jotta informanteilla olisi mahdollisuus kirjoittaa spontaanisti kaikki mieleen tulleet ajatukset kielestä.

Suurin osa eli seitsemäntoista vastauksista oli Lindholmin kieltä positiivisesti arvottavia. Kieltä kuvailtiin hyväksi, sujuvaksi, helppolukuiseksi ja ymmärrettäväksi. Neljä otti spontaanisti kantaa tekstin ikään; kahden mielestä se oli vanhahtavaa ja kahden mielestä nykyaikaista. Kaksi puolestaan kommentoi sanastoa; toinen heistä totesi, että tuntemattomampiakin sanoja on käytetty. Edellä oli kysymys, onko tekstissä tuntemattomia sanoja, ja tähän kyseinen informantti oli vastannut, ettei niitä ole. Hän varmaankin tarkoittaa tuntemattomilla sanoilla pikemminkin harvinaisia sanoja, eli sanoja joita ei käytetä usein, mutta jotka ovat kuitenkin ymmärrettäviä. Toinen sanastoa kommentoiva kuvaili tekstiä runsassanaisesti:

”Selkokielistä, ei paljon erikoisia sanoja. Paljon adjektiiveja, teksti on kuvailevaa. Henkilöt puhuvat kirjakieltä.”

Myös eräs toinen informantti kommentoi tekstin olevan ”lähestulkoon kirjakieltä”. Mukana oli myös kolme sellaista vastaaja, jotka eivät kokeneet tekstin kieltä ainakaan pelkästään positiivisena. Kaksi heistä kommentoi sen olevan tylsää, ja toinen heistä arvioi tekstin suomennokseksi: ”Ihan perustylsä suomennos.” Kolmas taas vastasi näin:

”Kieli on lause lauseelta luettuna selkeää, mutta luettuna yhteen pötköön pitemmän ajan se muuttui vaikeammaksi.”

Yhdeksäs ja viimeinen kysymys oli: *Luetko yleisesti ottaen paljon kaunokirjallisuutta?*

Suurin osa eli viisitoista vastasi lukevansa *melko vähän* kaunokirjallisuutta. Kolme vastasi lukevana *jonkin verran*, kolme *melko paljon* ja yksi *erittäin paljon*. Loput kolme vastasivat, etteivät lue yhtään kaunokirjallisuutta. Poistin ensimmäisessä ja toisessa lukijatutkimuksessa olleen kysymyksen kymmenen, jossa tiedusteltiin syytä sille, miksi jotkut sanat olivat mahdollisesti tuntemattomia. Toimin niin koska arvelin, ettei tuntemattomia sanoja juuri ole Lindholmin tekstissä, mikä osoittautuikin oikeaksi arvioksi.

Lukijoiden antama arvio tekstin kiinnostavuudelle ei korreloinut missään määrin kovin selvästi heidän lukuharrastuksensa kanssa. Ne neljä informanttia, jotka antoivat tekstin kiinnostavuudelle korkean arvosanan, eli luvun neljä, eivät profiloituneet erityisen aktiivisiksi lukijoiksi verrattuna muihin informantteihin. Kaksi heistä ilmoitti lukevansa *melko vähän*, yksi *jonkin verran* ja vain yksi ilmoitti lukevansa *melko paljon*. Ne kaksi muuta, jotka ilmoittivat lukevansa *melko paljon*, puolestaan antoivat molemmat tekstille arvosanan kolme.

Toisessa ääripäässä oli myös hajontaa. Ensinnäkin yksi niistä neljästä, jotka antoivat tekstin kiinnostavuudelle arvosanan yksi, oli se ainoa, joka ilmoitti lukevansa *erittäin paljon*. Kyseinen informantti totesi, ettei fiktiivinen historia kiinnosta häntä, joten hän ilmeisesti lukee paljon jotakin muuta tai muita genrejä. Kaksi niistä, jotka antoivat arvosanan yksi, taas ilmoitti lukevansa *melko vähän* ja yksi *jonkin verran*. Niistä kolmesta, jotka eivät lue yhtään, kaksi arvioi kiinnostavuuden melko alhaiseksi antaen arvosanan kaksi, mutta yksi heistä kuitenkin piti tekstiä melko mielenkiintoisena antaen sille arvosanan kolme.

Kaiken kaikkiaan tämän kolmannen lukijatutkimuksen perusteella ei voida todeta, että ne jotka lukevat vapaa-ajallaan enemmän pitäisivät tekstiä mielenkiintoisempana. Joidenkin kohdalla se näyttää jopa laskevan tekstin saamaa arvosanaa. Jotkut ahkerat lukijat saattavatkin yleisesti ottaen olla kriittisempiä siksi, että he tietävät tarkemmin, minkälaisia tekstejä lukevat mieluiten.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

Tässä luvussa käsittelen sitä, minkälaisia yleisemmän tason johtopäätöksiä ja suuntaviivoja kaikki kolme lukijatutkimusta yhdessä antavat uuden ja vanhan suomennoksen asemasta, uudelleenikäntämisestä sekä kääntäjän keinoista luoda tekstiin menneen ajan tunnelmaa. Lukijatutkimukset kertovat myös tiettyjä yleisiä asioita nykylukijoiden maailmasta, ja tarkastelen tässä luvussa myös näitä seikkoja. Aivan aluksi pohdin kuitenkin sitä, miten tarinan ja tekstin tasot näyttävät tutkimusteni perusteella suhteutuvan toisiinsa nykylukijoiden tulkinnoissa.

7.1 Tarinan taso ohjaa ja tekstin taso täydentää

Tulosten perusteella tarinan taso näyttää olevan tekstin tasoa tärkeämpi nykylukijan tulkintaa ohjaava tekijä, koska tarinan eri aspekteihin viitattiin lukijatutkimuksen vastauksissa paljon tekstin tasoa useammin, kun perusteltiin esimerkiksi tekstin kiinnostavuutta. Suomennosten tekstin tason piirteistä tehdyt huomiot kyllä erosivat yleislinjoiltaan toisistaan joltain osin. Lopulta kuitenkin itse tarina ja sen tapahtumat ovat tärkeämpiä kuin fyysisen tekstin piirteet erityisesti sen perusteella, että Räsäsen ja Lindholmin tekstikatkelmat saivat kiinnostavuuden osalta keskiarvoksi saman arvosanan.

Toisaalta tarinan tason korostuminen ei voi tarkoittaa sitä, että olisi aivan yhdentekevää minkälaisessa muodossa fyysinen tekstin taso tarjoillaan ja minkälaisella kielellä tarinoita kerrotaan. Tässä tapauksessa tekstit ovat tehneet kielellisesti lahjakkaat henkilöt. Lindholmin ansiot ovat kiistattomat, ja tuskin Räsäsellekään olisi uskottu *Humisevan harjun* kaltaista käännöstyötä, jos kustantajalla ei olisi ollut luottoa ja jotakin näyttöä hänen taidoistaan, vaikka käännöstoiminta ei 1920-luvulla kovin järjestäytynyttä ollutkaan. Ainakin omasta mielestäni Räsäsen teksti on sujuvaa, ja näin myös melko monissa vastauksissa todettiin. Voi siis olla niin, että kunhan teksti on tietyn tasoista, tavalliset lukijat eivät kiinnitä siihen erityisen paljon huomiota vaan perustavat tulkintansa pikemminkin tarinan sisältöön. Tilanne olisi varmasti toinen, jos toinen teksteistä olisi esimerkiksi selkeästi huolittelematon.

Vastauksissa välähteli myös tekstin taso, ja ensimmäisessä lukijatutkimuksessa muutamien lukijoiden tulkinnoissa tuli esiin se, että tekstin taso voi tahattomasti tuoda omalta osaltaan esiin sitä, että tarinan tapahtumat sijoittuvat menneisyyteen. Siihen voi viitata myös se, että

Räsäsen suomennoksen tapahtumat sijoitettiin kaikilta osin ainakin sadan vuoden päähän menneisyyteen, kun taas Lindholmin käännöksen tapahtumia jotkut sijoittivat myös 1900-luvulle ja muutamat jopa 2000-luvulle. Nämä tulokset ovat kuitenkin vain suuntaa antavia, ja asiaa olisi mielenkiintoista tutkia suuremmalla joukolla lukijoita sekä erilaisilla teksteillä, jotta voitaisiin tehdä varmempia johtopäätöksiä.

7.2 Vanha ja uusi käännös voivat elää rinnakkain

Lukijatutkimuksen tulokset kokonaisuudessaan vahvistivat sitä, että vanha ja uusi käännös voivat elää rinnakkaiseloa. Vaikka nykylukijat totesivatkin, että Räsäsen kieli on vanhahtavaa ja että he eivät mielellään lue niin vanhaa tekstiä, Lindholmin suomennoksesta pidettiin lopulta saman verran kuin Räsäsen suomennoksesta. Tämän voi tavallaan tulkita tarkoittavan sitä, että vanha suomennos on yhä kelpo, tai ainakaan sitä ei kannata heittää roskakoriin – tai samalla sinne voi heittää uudenkin suomennoksen. Täytyy myös muistaa, että vanhempi suomennos ja sen kielenkäyttö kiinnostivat joitakin lukijoita, vaikka suurin osa ei vanhahtavasta kielestä pitänytkään. Riippuu yksittäisestä lukijasta ja hänen preferensseistään, minkälainen kieli häntä miellyttää. Tietenkin tämä voi riippua myös käännöksistä ja niiden ominaisuuksista.

Varmaa on, että uusissa käännöksissä on jotakin sellaista uutta, mitä vanhoissa käännöksissä ei voi olla. Vanhassa käännöksessä ei voi olla sellaisia kielellisiä elementtejä, jotka ovat kehittyneet kieleen vasta vanhan käännöksen ilmestymisen jälkeen. Toisaalta taas vanhoissa käännöksissä on jotakin sellaista autenttista vanhaa, mitä uusiin teksteihin on lähes mahdotonta tai haastavaa sellaisenaan siirtää. Kääntäjä voi kyllä pyrkiä vanhahtavaan kieleen, mutta kysymys on kuitenkin vanhanaikaisuuden jäljittelystä – ei tekstistä, joka on aidosti vanhentunut ajan saatossa. Tässä piilee mielestäni molempien käännösten arvo. Vanhan käännöksen rajoitukset voivat olla uuden käännöksen vahvuuksia – ja toisinpäin.

Näyttää siltä, että käännökset voivat joidenkin lukijoiden silmissä lisätä arvoaan ajan kuluessa. Toisaalta taas uusi käännös koetaan usein arvokkaaksi juuri siksi, että se on uusi ja se tarjoaa lukijalleen vaikkapa sujuvaa nykykieltä. Äärimmilleen kärjistettynä ja yksinkertaistettuna tämän asetelman voisi esittää seuraavasti: vanhalla käännöksellä voi olla ”museoarvo”, kun taas uusi käännös on ”ajan hermoilla”. Riippuu lukijan mieltymyksistä, kumpi häntä miellyttää enemmän.

Koska Räsäsen ja Lindholmin suomennoskatkelmista pidettiin lukijatutkimusten perusteella kollektiivisesti yhtä paljon, voidaan olettaa, että ehkäpä myös monet yksittäiset lukijat saattaisivat arvottaa suomennokset yhtä kiinnostaviksi. Molemmat suomennokset kokonaan lukeneena ainakin itse edustan sellaista nykylukijaa, joka pitää Räsäsen ja Lindholmin *Humiseva harju* -suomennoksista yhtä paljon. Räsäsen suomennos on kiehtova, koska sen avulla tunnen pääseväni autenttisemmin romaanin tapahtuma-aikaan, 1700-luvun loppuun ja 1800-luvun alkuun, osittain vanhahtavan kielen ansiosta. Lindholmin suomennosta lukiessani tunnen siirtyväni sadunomaiseempaan tarinaan, joka on kerrottu kirikkaalla ja sujuvalla kielellä. Kummallakin kääntäjällä on omanlaisensa kielenkäyttötapansa, joka kietoutuu kääntäjien omaan aikaan. Molemmat lukukokemukset ovat kiehtovia.

7.3 Uudelleenkääntäminen on haastavaa

Lindholmin teksti koettiin modernimmaksi kuin Räsäsen käännös sen perusteella, että vieraita sanoja oli selvästi vähemmän. Toisaalta monet informanteista selkeästi identifioivat Lindholminkin tekstiin vanhahtavuuden, ja joidenkin mielestä myös sen sanasto oli vanhahtavaa. Tämä viittaa toisaalta siihen, että Lindholm on onnistunut luodessaan illuusioita menneestä ajasta. Siihen viittaa myös se, että vaikka muutamia muunlaisiakin vastauksia oli, hänen tekstinsä sijoitettiin pääasiassa samansuuntaisesti menneeseen kuin Räsäsen suomennos niin tarinan tapahtumien kuin kirjoitusajankohdan suhteen. Koska Lindholmin kieli sai pääosin hyvin positiivista palautetta ja tarina siis sijoitettiin menneisyyteen – useimmiten 1800-luvulle, joka on vieläpä oikea ajankohta – voidaan todeta, että kyseinen uudelleenkäännös on onnistunut. Se tarjoilee tarinan sujuvalla ja nykyaikaisemmalla kielellä, mutta onnistuu samaan aikaan luomaan mielikuvaa menneestä ajasta, jossain määrin myös tekstin tason avulla.

Toisaalta Lindholmin käännöstä analysoitiin myös joltain osin selkeästi ristiriitaisesti, sillä osan mielestä sanasto oli vanhahtavaa ja osan mielestä puolestaan modernia. Tämä on hieman sekavaa, vaikka toisaalta se voi selittyä myös lukijoiden erilaisuudella. Ennen kaikkea tämä mielestäni viittaa siihen, että iäkkään lähdetekstin kääntäminen ja mielikuvan luominen menneestä ajasta on haastavaa ja vaatii kääntäjältä harvinaista kielitajua ja kielentuntemusta, jotta hän onnistuisi tasapainoilemaan esimerkiksi juuri sananvalintojen kanssa. Vaikka tulokset ovat tässä asiassa hiukan hämmentäviä, informantit kuitenkin arvottivat Lindholmin kielenkäytön sinänsä hyväksi ja sujuvaksi, ja heitä itseään sanasto ei, yhtä lukuun ottamatta,

näyttänyt hämmentävän. Ristiriitaisuus tuli esiin vasta, kun tarkastelin tuloksia kokonaisuudessa ja vertailin niitä toisiinsa. Myöskään vieraita sanoja ei ollut, joten tämä viittaa siihen, että Lindholm on onnistunut sananvalinnoissaan siinä mielessä, että vaikka ne ovat osittain vanhahtavia, ne eivät ole liian vanhoja.

Mitä ne keinot sitten ovat, joita kääntäjä voi käyttää luodessaan tunnelmaa menneestä? Tuskin kääntäjä voi alkaa matkia vanhojen teosten kieltä sellaisena kuin se on; se tuntuu huonolta idealta, ja tuskin kukaan niin tekeekään muun muassa siksi, että se olisi luultavasti lopulta todella vaikeaa. Uudelleenkäännösten kohdalla kääntäjä kuitenkin todennäköisesti lukee myös vanhemman käännöksen tai käännökset ja voi harkitusti poimia sieltä joitakin elementtejä.

Oma analyysini Räsäsen tekstistä sekä lukijatutkimusten vastaukset yhdessä antavat joitakin vastauksia siihen, miten kääntäjä voi toimia luodessaan mielikuvaa menneestä ajasta. Juuri sananvalinnat tuntuvat olevan lukijatutkimusteni perusteella sellainen teksti-tason aspekti, johon nykylukijat spontaanisti liittävät ajan. Joitakin mainintoja tuli lukijatutkimuksissa tosin esiin myös rakenteista ja sanajärjestyksistä. Vanhentuneet sanat eli pääasiassa käytöstä poistuneet sanat kuten 'sievänmoinen', 'moiso' tai 'mamelukki' voivat olla nykylukijoista outoja ja hämmentää heitä. "Vain" vanhahtavat sanat kuten 'lavitsa', 'makuukamari' tai 'kamarineiti', jotka ovat nykylukijoille pääasiassa tuttuja ja ymmärrettäviä, ovat juuri niitä, joita kääntäjän varmaankin kannattaa käyttää. Google on yksi hyvä apuväline, jonka avulla kääntäjä voi puntaroida sanojen yleisyyttä. Sanojen lisäksi myös vanhahtavat sanonnan voivat tuoda tekstiin vanhan ajan tunnelmaa. Kun kyseessä on uudelleenkäännös, vanha käännös voi olla yksi hyvä lähde, josta voi harkitusti poimia joitakin sanoja tai ehkä jopa sanontoja.

Varsinkin kolmannen lukijatutkimuksen vastauksissa erityisesti nimet ja nimitykset tulivat esiin tekstin ja tarinan aikaa pohdittaessa. Nimiä ei yleensä muuteta käännöksiin, ellei kyseessä ole lastenkirja tai esimerkiksi fantasiateos. Näissä genreissä myös vanhahtavat käännösnimet voivat tulla kysymykseen, jos halutaan tuoda esiin sitä, että tarina tapahtuu menneisyydessä. Myös nimitykset kuten "herra" ja "neiti" voivat lisätä vanhan ajan tunnelmaa, koska oman tuntumani mukaan tällaisia nimityksiä käytettiin aiemmin puhuttelussa enemmän. Myös lukijatutkimusten vastauksissa viitattiin tällaisiin nimityksiin, kun perusteltiin sitä, että tarina tapahtuu menneisyydessä.

Vanhahtavien rakenteiden osalta kääntäjän kannattaa ehkä olla vielä varovaisempi kuin vanhahtavien sanojen kanssa ainakin siksi, että nykylukijat tuntuvat haluavan usein helppolukuista kieltä, ja vanhahtavat rakenteet saattavat tuntua lukijoista kömpelöiltä ja raskailta. Myös vanhat kirjoitusasut olisivat ehkä huono vaihtoehto, sillä lukijat tulkitisivat ne luultavasti virheiksi. Vai miltä tuntuisi lukea tekstiä, jossa on käytetty kirjoitusasuja kuten 'senjälkeen', 'peloittaa' tai 'pony'? Vanhemmalle suomelle tyypillisempi käännteinen sanajärjestys tai vanhat taivutusmuodot saattaisivat tuntua ainakin omasta mielestäni liian hankalilta perustekstissä, mutta joskus joitakin tällaisia vanhoja rakenteita voisi ehkä käyttää henkilöhahmojen repliikeissä. Esimerkiksi vanha genetiivimuoto voisi kuulua jonkun henkilöhahmon repliikkiin sujuvasti, varsinkin jos repliikissä käytettäisiin myös vanhahtavaa sanastoa; näin kaksi vanhahtavaa elementtiä tukisivat toisiaan.

Kaiken kaikkiaan lukijatutkimusten tulokset osoittavat, että menneen ajan esilletuominen on haastavuudesta huolimatta hyvinkin mahdollista. Lindholmin tekemä suomennostyö on tulosteni valossa hyvä ja kannustava esimerkki siitä, että tässä haastavassa tehtävässä voi onnistua. Tekstin tason elementteihin liittyvillä, taitavasti tehdyillä valinnoilla kääntäjä voi halutessaan omalta osaltaan pyrkiä ohjailemaan lukijoiden mielenmaisemaa kohti mennyttä aikaa.

7.4 Kurkistus nykylukijoiden maailmaan

Lukijatutkimuksen avulla pääsin kurkistamaan 17–19-vuotiaiden lukijoiden maailmaan, ja vastausten perusteella saatoin tehdä myös joitakin yleisiä johtopäätöksiä heidän lukutottumuksistaan. Vastaukset ensinnäkin viittaavat siihen melko yllätyksettömään seikkaan, että nykylukijat arvostavat tekstin helppoutta. Tekstin syvälliseen tulkintaan ja analysointiin ei haluta käyttää aikaa vaan tekstissä halutaan usein päästä nopeasti eteenpäin ilman syvälukua. Monet vastaukset olivat kyllä ytimekkäitä, mutta eivät kovin monipuolisia tai syvällisiä; tällaisia vastauksia oli vain muutamia. Tämä liittyy varmasti paljolti myös vastaajien nuoreen ikään, mutta vahvistaa ehkä tiettyjä yleisesti tiedossa olevia asioita yhteiskunnastamme: nopeus, tehokas ajankäyttö ja tietynlainen pintapuolisuus ovat positiivisia arvoja, eikä asioihin ole aikaa tai kiinnostusta paneutua syvällisemmin.

Mielenkiintoista oli huomata erityisesti se, kuinka monet odottivat tarinalta sitä, että se kuvaisi senkaltaista elämää, jota he itse viettävät. Monet totesivat tämän olevan tärkeä seikka,

jonka avulla tarinaan pääsee sisään ja henkilöhahmoin voi samaistua. Olin ehkä hieman hämmästynyt tästä, sillä itse ajattelen eri tavalla: minulle kirjallisuus on myös sitä, että pääsen kurkistamaan sellaisten ihmisten elämään, joiden elämä on täysin erilaista kuin omani. Yksi tarinoiden paras puoli omasta mielestäni on, että voi sukeltaa jonkin sellaisen henkilöhahmon elämään, joka elää mahdollisesti täysin toisessa ajassa ja paikassa ja joka on luonteeltaan erilainen kuin itse olen. Vain yksi vastaaja oli selkeästi samaa mieltä kanssani.

Vain hajanaisissa vastauksissa tuli esiin se, että teksti oli mielletty käännökseksi. Tämä kuvaa aika hyvin sitä, että niin sanotulle tavalliselle lukijalle ei ehkä useinkaan tule mieleen pohtia lukemansa tekstin kohdalla sitä, onko se käännös. Näin myös kysymykset, kuten mitä käännösprosessissa on tapahtunut, kuka tekstin on kääntänyt tai milloin lähdeteksti on kirjoitettu eivät varmaankaan usein tule mieleen.

Vaikka suomalaiset koululaiset ovat kansainvälisten lukututkimusten kärkikaartia, tässä tutkimuksessa vahvistui myös se seikka, että suurin osa lukee melko vähän kaunokirjallisuutta vapaa-aikanaan. Etenkin miehet kommentoivat kaipaavansa enemmän toimintaa. Tarinalta odotetaan yllättäviä juonenkäänteitä ja mukaansatempaavaa juonta. Hitaammin etenevät tarinat, jotka muodostavat monimutkaisen kudelman saattavatkin olla monista nykylukijoista menneen talven lumia. Tällaisia monet klassikkoteokset juuri ovat; ne palkitsevat lukijansa hieman hitaammin. Täytyykin muistaa, että pieni katkelma *Humisevasta harjusta* ei tee millään lailla oikeutta teoskokonaisuudelle ja sen monimutkaiselle rakenteelle.

Vaikka tällaisia edellä esitettyjä yleislinjoja vastauksissa selkeästi oli, myös se seikka tuli esiin, ettei sitä voi lopulta tietää, miten kukakin tekstiä tulkitsee. Yhden tulkintaa ohjasi senhetkinen ympäristö, ja toisen tulkintaa taas omat ennako-asetteet tietyntyyppisiä tekstejä kohtaan. Monien tulkintaa ohjasivat omat aiemmat kokemukset.

Esitellessäni lähdetekstiä luvussa 4.1 totesin, että *Humiseva harju* on luonteeltaan sellainen tarina, että siinä kertojat ikään kuin tarjoavat välähdyksiä tarinan henkilöhahmojen elämistä. Samalla tavalla voidaan ajatella, että tekemieni lukijatutkimusten vastaukset valottavat ja tarjoavat välähdyksiä ja palasia nykylukijoiden maailmasta sekä tavasta ja kyvyistä tulkita analysoimaansa tekstiä. Siitä voidaan tehdä joitakin yleisiä johtopäätöksiä, mutta täytyy pitää mielessä, että ne ovat vain suuntaa-antavia tiedonjyväsii. Suurempi otos suuremmalla aineistolla valottaisi luonnollisesti enemmän tutkimuskysymyksiäni.

8. LOPUKSI

Tarkastelin tutkielmassani 1920-luvulla tehdyn suomennoksen kielen ja erityisesti sanaston vanhahtavuutta käyttäen apunani eri-ikäisiä sanakirjoja, kielioppiteoksia ja Google-hakukonetta. Tämän jälkeen käsittelin suorittamani kolme lukijatutkimusta, joiden avulla vertailin vanhan suomennoksen vastaanottoa uuden, 2000-luvulla ilmestyneen suomennoksen vastaanottoon. Tutkimusaineistoni oli Emily Brontën *Wuthering Heights* -romaanin pohjautuvat Martta Räsäsen vuonna 1927 ilmestynyt suomennos sekä Juhani Lindholmin vuonna 2006 ilmestynyt suomennos, joiden molempien nimi on *Humiseva harju*. Informanttini olivat 17–19-vuotiaita lukion kolmasluokkalaisia. Teoreettinen viitekehyseni oli André Lefeverin esittämiin ajatuksiin pohjautuva näkemys uudelleenkirjoittamisesta ja manipulaatioteoriasta. Olen siten tarkastellut vanhaa ja uutta suomennosta itsenäisinä, omiin konteksteihinsa ankkuroituneina teksteinä siitä huolimatta, että ne pohjautuvat samaan lähdetekstiin.

Analysoin lukijatutkimusten vastauksia käyttäen apunani teoriataustassani esittelemiäni kertomakirjallisuuden teksti ja tarina -käsitteitä. Tutkimukseni hypoteesi oli, että vanhan suomennoksen kieli on vanhahtavaa, mikä voi osaltaan tahattomasti korostaa myös tarinan tapahtumien aikaa. Tulokset osoittivat, että vanhan suomennoksen kieli mielletään selkeästi vanhahtavaksi, ja pieni osa vastaajista sijoitti tarinan tapahtumat menneisyyteen myös tämän vanhahtavan kielen perusteella. Ennen kuin tästä voidaan tehdä mitään kovin yleisiä johtopäätöksiä, asiaa täytyisi kuitenkin tutkia useammilla teksteillä ja suuremmilla otoksilla. Uuden suomennoksen kieli puolestaan näyttäytyi kokonaistulosten valossa hieman ristiriitaisena, sillä osa tulkitsi sen moderniksi ja osa vanhaksi.

Tutkimukseni tulokset omalta osaltaan alleviivaavat luvussa kaksi käsittelemääni uudelleenkirjoittamista ja sen kontekstisidonnaisuutta, sillä nykylukijat analysoivat ja tulkitsivat vanhaa ja uutta suomennosta osittain eri lailla, vaikka kyseessä olevat tekstit kuvasivat keskenään samat tapahtumat. Keskeisin ero oli, että Räsäsen teksti tulkittiin vanhahtavammaksi kuin Lindholmin teksti ja Räsäsen tekstin sanasto hämmensi vastaajia enemmän kuin Lindholmin sanasto. Siitä huolimatta näyttää siltä, että vanha ja uusi suomennos voivat ainakin *Humisevan harjun* kohdalla elää mainiosti rinnakkaiseloa, koska vanhimmasta ja uusimmasta suomennoksesta lopulta pidettiin yhtä paljon. Tarinan taso näyttää ohjaavan lukijoiden tulkintaa, ja tekstin taso vaikuttaa siihen osittain ja täydentää lukijoille muodostuvaa kuvaa. Koska tarina oli lukijoiden tulkintoja määrittävä tekijä ja

katkelmien tekstit arvioitiin yhtä kiinnostaviksi, näyttää siltä, että sivulla 8 esittämäni ajatus, että nimenomaan tarina on sellainen aspekti, joka luo vastaavuutta lähdetekstin ja käännöksen välille, voi pitää paikkaansa. Räsänen ja Lindholmin suomennoksilla on sama lähdeteksti, josta molempien suomennosten välittämä tarina on peräisin. Tämä on nähdäkseni suomennosten tärkein yhdistävä tekijä. Muun muassa fyysinen teksti, niiden kirjoittajat, ilmestymisajankohdat sekä kustantajat puolestaan eroavat toisistaan kunkin suomennoksen kohdalla.

Kuten jo aiemmin totean, tekstin taso saattaa osaltaan vahvistaa lukijan käsitystä siitä, että tarinan tapahtumat sijoittuvat menneisyyteen. Tällaista mielikuvaa voi luoda erityisesti aidosti ajan saatossa vanhentunut teksti mutta toisaalta myös nykykääntäjän tietoiset kielelliset valinnat. Tutkimustulokseni kokonaisuudessaan viittaavat ainakin siihen, että kääntäjä voi käyttää vanhahtavia sanoja ja erityisesti nimiä ja nimityksiä luodessaan mielikuvaa menneestä ajasta.

Tulokset vahvistavat myös sitä teoriataustassani käsittelemääni seikkaa, että tekstejä ja niiden välittämiä tarinoita tulkitessa itse teksti on vain kolikon toinen puoli. Lukijat ovat aina jossain määrin ennalta-arvaamattomia, ja he voivat liittää lukukokemuksiinsa mitä tahansa omia kokemuksiaan, asenteitaan tai vaikkapa senhetkisiä tunteitaan. Tästä voidaan päätellä, ettei tekstien kirjoittamisen ja uudelleenkirjoittamisen lisäksi myöskään tekstien vastaanottaminen ole neutraalia toimintaa, vaan se ankkuroituu tiettyyn lukijaan ja tilanteeseen aina ainutlaatuisella tavalla, koska kunkin tekstin ja lukijan vuorovaikutustilanteessa on aina oma ainutlaatuinen kontekstinsa.

Halusin myös selvittää, voiko vanha käännös lisätä arvoaan ajan saatossa. Saamieni tulosten valossa näyttää siltä, että joidenkin lukijoiden kohdalla näin on, vaikka suurin osa informanteista ilmoitti lukevansa mieluummin nykykielellä kirjoitettuja tarinoita. Oli myös kiinnostavaa huomata, että vaikka toisaalta yksilöllisyys nousi esiin, myös sukupuolten väliset erot olivat joidenkin kysymysten kohdalla melko selkeitä. Selkein ero oli, että naisvastaajat pitivät tarinaa keskimäärin mielenkiintoisempana kuin miehet.

Tutkimukseni tuotti pienen määrän tietoa nykylukijoiden maailmasta yleisesti. Olin hieman yllättänyt siitä, että vaikka monet totesivat lukevansa mieluummin nykykielellä kirjoitettuja tekstejä, he eivät kuitenkaan pitäneen uudesta suomennoksesta enemmän kuin vanhasta. Tämä

johtuu varmaankin juuri siitä, että tarinan taso ohjaa tulkintaa sekä kertoo siitä, että nykylukijoita kiinnostaa yleisesti ottaen enemmän nykyaikaan sijoittuvat tarinat, sillä monet informanteistani totesivat eksplisiittisesti ajattelevansa näin. He antoivat molempien suomennosten kiinnostavuudelle keskimäärin arvosanan 2,44; arvostelu tapahtui asteikolla yhdestä viiteen, joten tarina ei ollut heistä keskimäärin erityisen kiinnostava.

Tulokset vahvistivat myös omalta osaltaan sitä, etteivät nykylukijat juuri pohdi tai erottele sitä, lukevatko he käännöstä vai alkuperäistä tekstiä. Vastauksissa oli vain muutamia sellaisia hajamainintoja, jotka viittasivat siihen, että teksti oli mielletty käännökseksi. Näissä vastauksissa käännös nähtiin melko negatiivisena asiana. Itse käännöstuloksen kannalta voi olla hyvä, ettei lukijalle tule välttämättä ensimmäisenä mieleen, että kyseessä on käännös. Lukuelämyksen kannalta voi olla ikävää, jos kieli ei ole sujuvaa, vaan siinä on niin sanotusti käännöksen makua. Toisaalta vieraannuttava käännösstrategia voi puoltaa paikkaansa kontekstista riippuen myös tekstin tason osalta.

Mielestäni olisi tärkeää herätellä tavallisia lukijoita ainakin tiedostamaan se, että monet tekstit ovat käännöksiä ja että kääntäminen on inhimillistä toimintaa, jossa tekstejä uudelleenkirjoitetaan joskus pitkänkin ajan jälkeen täysin toisenlaiseen kontekstiin. Uudelleenkirjoitusten valtaisa vaikutus on usein turhan näkymätöntä, eihän ilman käännöksiä ja muita uudelleenkirjoituksia voitaisi esimerkiksi puhua maailmankirjallisuudesta ollenkaan. Muistan itse nuorempana olleeni joskus hämmentynyt siitä, että lukemani suomenkielisen kirjan oli todellisuudessa konkreettisesti kirjoittanut joku muu kuin kannessa mainittu ulkomaalainen kirjailija. Erityisesti tämä askarrutti minua lukiossa, kun tein tutkielmaesseeitä alun perin tšekiksi kirjoitetusta romaanista. Toisaalta kyseinen suomennos oli minusta hyvin kirjoitettu, ja silloin ensimmäisen kerran ymmärsin, että käännös voi olla toimiva, itsenäinen teksti, jota voin analysoida ilman lähdetekstin apua. Toisaalta minua häiritsi se, että analyysissäni liitin tekstin kaikkienensa kuitenkin alkuperäisen kirjailijan kirjoittamaksi, vaikka tiesin, että näin ei todellisuudessa ollut. Minusta olisikin tarpeellista, että esimerkiksi lukiossa tai yläkoulussa käsiteltäisiin kääntämistä ja sen olemassaoloa edes jotenkin, vaikkapa vain muutamalla tunnilla.

Uudelleenkääntäminen näyttäytyy tutkimukseni perustella tarpeellisena juuri siksi, että useat lukijat omien sanojensa mukaan haluavat lukea tarinoita nykykielellä, vaikkakin monia näyttää kiinnostavan vielä enemmän nykyaikasta kertovat tarinat kuin menneisyyteen

sijoittuvat tarinat. Monet uudelleenkäännöksethän ovat juuri vanhempien, menneisyyteen sijoittuvien lähdetekstien käännoiksi. Kuten jo aiemmin luvussa 4.3 pohdin, lukijatutkimukseen vastanneet eivät välttämättä ole aineistoni suoranaista kohderyhmää, vaan tässä tutkimuksessa tarkastelin vain pääasiassa sattumanvaraisesti valikoituneiden nuorten nykylukijoiden kohtaamista valitsemani aineiston kanssa. Jos haluttaisiin tutkia erityisesti sitä, kuinka tärkeänä lukijat pitävät klassikoiden uudelleenkäntämistä ja/tai mitä vaatimuksia tai toiveita lukijoilla on uudelleenkännöksille, olisi tärkeää käyttää informanteina joko pelkästään tai ainakin osittain kyseisen teoksen kohderyhmään todennäköisemmin kuuluvia lukijoita. Näin voitaisiin saada tärkeää tietoa esimerkiksi todennäköisistä ostopäätöksistä.

Tuloksistani aukeaa kokonainen sarja uusia kysymyksiä, jotka ehkä kiinnostaisivat erityisesti kustantamoja: Keitä ovat tarkemmin ne lukijat, jotka haluaisivat lukea vanhoja tekstejä? Onko heitä enemmän lukioikäisiä vanhemmissa lukijoissa, vai voiko kiinnostus iän sijaan ankkuroitua esimerkiksi tiettyihin teksteihin, genreihin tai sukupuoleen? Minkälaisia odotuksia lukijoilla on uudelleenkännöksiltä? Entä jos uudelleensuomennos tehtäisiinkin täysin nykyajan kielellä, eikä käntäjä pyrkisi ollenkaan vanhahtavuuteen, vaikka tarina sijoittuisi menneisyyteen? Miten lukijat sitten sijoittaisivat tarinan aikaan? Kun kyseessä on menneisyyteen sijoittuva tarina, onko lukijoista tärkeää, että tekstissä on pyritty vanhahtavuuteen, vai onko moderni kieli tärkeämpää? Tarvitseeko tarinan tapahtumien ajan edes tulla esiin? Ja entä jos käntäjä sijoittaisikin uudelleenkännöksen tarinan tapahtumat lähdetekstistä poiketen nykyaikaan? Vastaukset riippuvat varmasti paitsi tarinan luonteesta myös kustakin lukijasta.

Jotkut vastaajista totesivat, että tekstiä oli hankala tulkita, koska se oli vain pieni katkelma tarinasta. Vaikka katkelman käyttö ei mielestäni ollut kysymysteni kannalta kovinkaan ongelmallista – enhän esimerkiksi pyytänyt lukijoita tulkitsemaan tarinakokonaisuutta tai tarinan symboliikkaa – olisi mielenkiintoista tehdä vastaavanlainen tutkimus, jossa aineistona olisi tekstikokonaisuus. Romaanikännökset olisivat ehkä liian suuri kokonaisuus, mutta varteenotettava vaihtoehto voisi olla novellikännökset. Näin pystyttäisiin saamaan kokonaisuutta tulkitsevia vastauksia. Myös lukijoiden ikä vaikuttaa oletettavasti tutkimustuloksiin, ja eri ikäryhmille tehty samantyyppinen tutkimus valottaisi sitä, missä määrin vanhan tekstin tai kännöksen uusintapainokselle – uudelleenkännösten ja uusien tekstien ohella – olisi kysyntää laajemmin.

Kaiken kaikkiaan tutkimukseni tulokset heijastavat hyvin eri lukijoiden ja myös tekstien monivivahteisuutta ja korostavat sitä, että lukijoiden ja tekstien vuorovaikutusta tutkittaessa mikään ei ole täysin yksiselitteistä. Tähän vuorovaikutukseen voivat vaikuttaa muun muassa lukijoiden ikä ja sukupuoli, tekstin genre, kääntäjän pyrkimykset, lukutilanne, lukijoiden aiemmat kokemukset ja asenteet, tekstissä kuvattavan tarinan tapahtumat sekä tekstin kielen piirteet. Tällainen moninaisuus tekee tutkimuksesta haastavaa mutta mielenkiintoista ja antaa loputtomasti aiheita mitä kohdistetuimpiin näkökulmiin ja rajauksiin.

Tutkimusaineisto

Brontë, Emily 2005/1847: *Wuthering Heights*. Penguin Books, Lontoo, Englanti.

Lindholm Juhani (suom.) 2006a: *Humiseva harju*. Lähdeteksti Emily Brontë *Wuthering Heights*. Otava, Keuruu.

Räsänen, Martta (suom.) 1927: *Humiseva Harju*. Lähdeteksti Emily Brontë *Wuthering Heights*. WSOY, Porvoo.

Lähdeaineisto

Aaltonen, Sirkku 2004/2001: Kun Antto Puuronen Suomeen muutti: kulttuurisidonnainen käänöstutkimus työvälineenä. Teoksessa Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käänös* s. 388–407. Neljäs painos. Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere.

Alanko-Kahiluoto, Outi 2008: Lukijasta lukemiseen, tulkinnasta elämykseen: lukijan käsite kirjallisuudentutkimuksessa. Teoksessa toim. Outi Alanko-Kahiluoto & Tiina Käkelä-Puumala *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä* s. 206–239. Kolmas tarkistettu painos. Suomen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Bolaños, Sergio Cuéllar 2002: Equivalence Revisited: a Key Concept in Modern Translation Theory. <http://redalyc.uaemex.mx/redalyc/pdf/219/21901504.pdf>. Luettu 31.7.2009.

Bentley, Phyllis 1969: *The Brontës*. Thames and Hudson Ltd, Lontoo.

Chesterman, Andrew 2007: Kääntämisen normit. Teoksessa H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia 2* s. 357–364. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Deane, Sharon 2009: Navigating Retranslation: Transfer along inter- and intra-national lines. Esitelmä KäTu2009-symposiumissa 24.4.2009 Tampereen yliopistossa.

Eskola, Sari 1997: Käännösuomen syntaktisia ominaispiirteitä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.

Halme, Helkky 2007: Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Alan ammattilaisten järjestö. Teoksessa H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia 2* s. 337–341. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Helin, Irmeli 2005: Kääntäjä ja yhteiskunta – uudelleenääntämisen yhteiskunnallinen viitekehys. Teoksessa Hilikka Yli-Jokipii (toim.) *Näkökulmia kääntämisen tutkimukseen ja opiskelemiseen* s.145–164. Käännöstieteen laitos, Helsingin yliopisto, Kouvola.

Hellemann, Jarl 2007: Työryhmäkäännökset – Vänrikki Stoolin tarinat ja muut. Teoksessa H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia 1* s. 242–245. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Hermans, Theo 1999: *Translation in Systems – Descriptive and System-oriented Approaches Explained*. St. Jerome Publishing, Manchester.

- Hiidenmaa, Pirjo 2003: *Suomen kieli – who cares?* Otava, Keuruu.
- Huhtala, Aarre 2000: Raamattu käännöskirjallisuutena. Teoksessa Outi Paloposki ja Henna Makkonen-Craig (toim.) *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki* s. 228–242. Yliopistopaino, Helsinki.
- Häkkinen, Kaisa 1994: *Agricolasta nykykieleen*. WSOY, Juva.
- Hämeen-Anttila, Virpi 2006: Kaksi kertaa Brontë. Parnasso nro 3/2006 s. 60–61.
- Hämäläinen, Tiina 2005: On Lexical Language Change in Literal Texts: - A Case Study of Jane Eyre and its Finnish Translations. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Iisa, Katariina, Piehl, Aino & Oittinen, Hannu 2003: *Kielenhuollon käsikirja*. Uudistetun ja päivitetyn laitoksen 2. painos. Gummerus Kirjapaino Osakeyhtiö, Jyväskylä.
- Ingham, Patricia 2006: *The Brontës*. Oxford University Press, New York.
- Jussila, Raimo 1998: *Vanhat Sanat – Vanhan kirjasuomen ensiesiintymiä*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Kantokorpi, Mervi 2005/1990: Proosan runousoppia. Teoksessa Mervi Kantokorpi, Pirjo Lyytikäinen & Auli Viikari (toim.) *Runousopin perusteet* s. 105–171. Yliopistopaino, Helsinki.
- Kantola, Jaana 2007: Käännöskirjallisuuden asema vuosituhannen vaihteessa. Teoksessa H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia 2* s. 318–324. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Karonen, Taru 2007: Vihervaaran Anna ajan hampaissa – Anne of Avonlea -romaanin alkuperäinen ja uudistettu suomennos. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Kielitoimiston sanakirja 2007: Mot. Versio 2.0. Kielikone, Oy.
- Koskinen, Kaisa 2004/2001: Ekvivalenssista erojen leikkiin – käännöstiede ja kääntäjän etiikka. Teoksessa Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käännös* s. 374–387. Neljäs painos. Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere.
- Koskinen, Kaisa 2007a: Kääntäjän kaksoisiteet – kirjallisuuden kääntäjän rooli ja asema 2000-luvulla. Teoksessa H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia 2* s. 330–337. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Koskinen, Kaisa 2007b: Elämmekö uudelleensuomennosten kulta-aikaa? Kielikello nro 1/2007 s. 22–25.
- Koskinen, Kaisa & Paloposki, Outi 2004: Uudelleen uudelleensuomennoksista. Helsingin Sanomat 24.3.2004.
- Lefevere, Andre 1992: *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. Routledge, London.

Lehtonen, Mikko 1996: *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Vastapaino, Tampere.

Leppihalme, Ritva 1997: *Culture Bumps – An Empirical Approach to the Translation of Allusion*. Multilingual Matters Ltd, Clevedon.

Leppihalme, Ritva 2007: Britteinsaarten kertomakirjallisuus. Teoksessa H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia 2* s. 152–166. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Liiten, Marjukka 2007: Suomi taas ykkönen OECD:n Pisa-tutkimuksessa. Helsingin sanomat, 29.11.2007. <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Suomi+taas+ykk%C3%B6nen+OECDn+Pisa-tutkimuksessa/1135232200951>. Luettu 25.1.2010.

Lindfors, Jukka (ei vuosilukua): Turkan Seitsemän veljestä. Ylen Elävä Arkisto. yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=4&ag=90&t=&a=4810. Luettu 24.4.2009.

Lindholm, Juhani 2005: Robinson Crusoe ja muita fossiileja. Teoksessa Kristiina Rikman (toim.) *Suom. huom. Kirjoituksia kääntämisestä* s. 162–181. WSOY, Helsinki.

Lindholm, Juhani 2006b: Vihan ja rakkauden tuli. Saatesana teoksessa Emily Brontë *Humiseva harju* s. 599–604. Otava, Keuruu.

Ljusdals Mediekatalog (ei vuosilukua): Mediekatalog. http://webbopac.ljusdal.se/sv/opac/visa_visu.asp?bokid=0000027014&host_nr=1. Luettu 14.5.2009.

Lyytikäinen, Pirjo (ei vuosilukua): Maria Jotuni. <http://www.helsinki.fi/kristiina-instituutti/klassikkogalleria/jotuni>. Luettu 26.5.2009.

Mikkonen, Kai 2008: Lukeminen tulkintana. Teoksessa toim. Outi Alanko-Kahiluoto & Tiina Käkelä-Puumala *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä* s. 64–90. Kolmas tarkistettu painos. Suomen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Miller, Lucasta 2001: *The Brontë Myth*. Vintage, Lontoo.

Miller, Lucasta 2003: Preface. Teoksessa Emily Brontë *Wuthering Heights* s. vii-x. Penguin Books, London.

Mäkinen, Pirjo 2004/2001: Ikinuori lähdeteksti, ikääntyvä kohdeteksti? Teoksessa Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käännös* s. 407–425. Neljäs painos. Tampereen Yliopistopaino, Tampere.

Nurmi Timo 1998: *Suuri suomen kielen sanakirja*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Nurmi Timo 2004: *Nykysuomen keskeinen sanasto*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Nykysuomen sanakirja, osa 2 L–R 1970: Toim. Matti Sadeniemi. WSOY, Helsinki.

Näveri, Mirkka 2008: Kirjailijauskollisuus kääntämisessä. Edgar Allan Poe eri aikoina. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.

- Oittinen, Riitta 1995: *Kääntäjän karnevaali*. Tampere University Press, Tampere.
- Oittinen, Riitta 1997: *Liisa, Liisa ja Alice*. Tampere University Press, Vammala.
- Oittinen, Riitta 2000: Kääntäminen uudelleenlukemisena ja uudelleenkirjoittamisena. Teoksessa Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig (toim.) *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki* s. 264–285. Ammattikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus, Helsinki.
- Opetusministeriö 2009: Kirjallisuuden valtionpalkinnot kirjailija Daniel Katzille ja suomentaja Juhani Lindholmille. (5.5. 2009)
http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2009/05/kirjallisuuden_valtionpalkinnot.html?lang=fi.
 Luettu 16.1.2010.
- Paloposki, Outi & Koskinen, Kaisa 2004: A Thousand and one translations: Revisiting retranslations. Teoksessa Gyde Hansen, Kirsten Malmkjær ja Daniel Gile (toim.) *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies. Selected Contributions from the EST congress. Copenhagen 2001* s. 27–38. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Partanen, Marjo 2003: Five translators –five interpretations. A Case study of Emily Brontë's *Wuthering Heights* and its five Finnish translations. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Pihlajakoski, Minna 2008: Alakouluikäiset lapset elokuvakäännösten vastaanottajana. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Riikonen, H.K. 2007: Klassikkokäännösten synty 1800-luvulta 1930-luvulle. Teoksessa H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia 1* s. 232–241. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Rimmon-Kenan, Shlomith 1991/1983: *Kertomuksen poetiikka*. Suom. Auli Viikari. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Rikman, Kristiina 2005: Kirjoittajat. Teoksessa Kristiina Rikman (toim.) *Suom. huom. Kirjoituksia kääntämisestä* s. 207– 220. WSOY, Helsinki.
- Seppänen, Mirva 2009: Uudelleenkääntämishypoteesi ja lasten- ja nuortenkirjallisuus. Tarkastelussa Louisa M. Alcottin *Little Women* -teoksen neljä eri suomennosversiota. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Sevänen, Erkki 2007: Ikkunat auki, ikkunat kiinni! Suomennoskirjallisuuden asema ja luonne 1920- ja 1930-luvuilla. Teoksessa H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia 1* s. 382–393. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Siponkoski, Nestori 2009: 145 Years of Finnish Shakespeare Retranslation: The Next Move. Esitelmä KäTu2009-symposiumissa 24.4.2009 Tampereen yliopistossa.
- Sorvali, Irma ja Häkkinen, Kaisa 2007: Kieli muuttuu, entä käännöskieli? Teoksessa H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia 2* s. 376–386. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2009: J. A. Hollon palkinto Juhani Lindholmille.
http://www.sktl.net/pdf/j_a_hollon_palkinto_2009.pdf. Luettu 16.1.2010.
Suomi lukee 2008: Tutkimus. <http://www.kustantajat.fi/attachements/2009-01-30T11-02-4338.pdf>. Luettu 23.1.2010.

Suomi lukee 2008: <http://www.kustantajat.fi/attachements/2009-01-30T11-02-4338.pdf>.
Luettu 25.01.2010.

Tirkkonen-Condit, Sonja 2007: Kääntämisen tutkimuksen nykysuuntauksia. Teoksessa H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia 2* s. 346–356. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Tuominen, Tiina 2002: Bridget Jonesin kulttuuritöyssyt - Alluusioiden kääntäminen ja reseptio. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.

Valtonen, Elisa 2008: Catherine, Heathcliff – ja Edgar – Karakterisaatio Juhani Lindholmin Humiseva harju -suomennoksessa. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.

Vehkalahti, Kimmo 2008: *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Tammi, Helsinki.

Wikipedia (ei vuosilukua): Wuthering Heights.
[http://en.wikipedia.org/wiki/Wuthering_Heights_\(song\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Wuthering_Heights_(song)). Luettu 20.01.2010.

LIITTEET

LIITE 1.

Lukijatutkimus 1.

Tämä lukijatutkimus on osa pro gradu -tutkielmaani, ja sinun vastauksesi tulevat olemaan tärkeä osa analyysiosiotani. Ole hyvä ja vastaa alla oleviin kysymyksiin **selkeällä käsialalla**. Tarkoitukseni on saada selville **sinun mielipiteesi ja ajatuksesi äsken lukemastasi tekstistä**. Kirjoita siis mahdollisimman laajasti kaikki kysymyksistä mieleesi tulleet ajatukset vastausrivoille. Voit jatkaa vastauksia tyhjään tilaan paperin toiselle puolelle.

Ikä: _____

Sukupuoli: nainen

                  mies

1. Mihin aikakauteen arvioisit tekstissä kuvattavien tapahtumien suurin piirtein sijoittuvan? Voit vastata joko sanallisesti tai vuosiluvu(i)lla.

---

2. Millä perusteella päättelet, että tekstin tapahtumat sijoittuvat juuri edellä vastaamaasi aikakauteen?

---

3. Onko tekstissä sinulle tuntemattomia sanoja? Jos on, mitä ne ovat?

---

4. Milloin arvioisit tekstin suurin piirtein olevan kirjoitettu? Voit vastata joko sanallisesti tai vuosiluvu(i)lla.

---

5. Miksi arvioit lukemasi tekstin olevan kirjoitettu juuri edellä vastaamanasi aikana?

Perustele.

---

6. Onko teksti sinusta mielenkiintoinen? (ympyröi)

ei yhtään   1   2   3   4   5   erittäin mielenkiintoinen

7. Miksi teksti on/ei ole sinusta mielenkiintoinen? Perustele.

---

8. Tekstin kieli on tietyn aikakauden suomea. Luetko mielelläsi tällaisella kielellä kirjoitettua tarinaa? Perustele.

---

9. Luetko yleisesti ottaen paljon kaunokirjallisuutta? (Ympyröi)

En yhtään   Melko vähän   Jonkin verran   Melko paljon   Erittäin paljon

10. Jos tekstissä on sinulle tuntemattomia sanoja, mistä arvioit sen johtuvan, ettet tunne niitä? Perustele.

Pro gradu -tutkielmani julkaistaan Tampereen yliopiston sivulla <http://tutkielmat.uta.fi> sen valmistuttua aikaisintaan tammikuussa 2010.
Kiitokset vastauksista!

LIITE 2.

Lukijatutkimus 2.

Tämä lukijatutkimus on osa pro gradu -tutkielmaani, ja sinun vastauksesi tulevat olemaan tärkeä osa analyysiosiotani. Ole hyvä ja vastaa alla oleviin kysymyksiin **selkeällä käsialalla**. Tarkoitukseni on saada selville **sinun mielipiteesi ja ajatuksesi äsken lukemastasi tekstistä**. Kirjoita siis mahdollisimman laajasti kaikki kysymyksistä mieleesi tulleet ajatukset vastausriveille. Voit jatkaa vastauksia tyhjään tilaan paperin toiselle puolelle.

Ikä: _____

Sukupuoli:

nainen

mies

1. Mihin aikakauteen arvioisit tekstissä kuvattavien tapahtumien suurin piirtein sijoittuvan? Voit vastata joko sanallisesti tai vuosiluvu(i)lla.

---

2. Millä perusteella päättelet, että tekstin tapahtumat sijoittuvat juuri edellä vastaamaasi aikakauteen?

---

3. Onko tekstissä sinulle tuntemattomia sanoja? Jos on, mitä ne ovat?

---

4. Milloin arvioisit tekstin suurin piirtein olevan kirjoitettu? Voit vastata joko sanallisesti tai vuosiluvu(i)lla.

---

5. Miksi arvioit lukemasi tekstin olevan kirjoitettu juuri edellä vastaamasi aikana?

Perustele.

---

6. Onko teksti sinusta mielenkiintoinen? (ympyröi)

ei yhtään   1   2   3   4   5   erittäin mielenkiintoinen

7. Miksi teksti on/ei ole sinusta mielenkiintoinen? Perustele.

---

8. Mitä mieltä olet tekstin kielestä?

---

9. Luetko yleisesti ottaen paljon kaunokirjallisuutta? (Ympyröi)

En yhtään   Melko vähän   Jonkin verran   Melko paljon   Erittäin paljon

Pro gradu -tutkielmani julkaistaan Tampereen yliopiston sivulla <http://tutkielmat.uta.fi> sen valmistuttua aikaisintaan tammikuussa 2010.

Kiitokset vastauksista!

Elisa Valtonen

nakkakengät; ja vaikka hänen silmänsä loistivat iloisesti, kun koirat hyppelivät häntä vastaan, uskalsi hän tuskin koskettaa niihin, jotteivät ne pilaisi hänen hienoja vaatteitaan. Hän suuteli minua lempeästi: olin yltäpäältä jauhoinen, sillä leivoin joulukakkua, joten minua ei ollut hyvä sylleillä, ja sitten hän katseli ympärilleen Heathcliffiä etsien. Herra ja rouva Earnshaw tarkkasivat huolestuneina heidän kohtaamistaan, arvelleen voivansa siitä päätellä, oliko heillä toiveita näiden ystävyysten erottamisen onnistumisesta.

Heathcliffiä oli ensin vaikeata löytää. Jos hän oli ollut huolimaton ja hoitamaton ennen Catherinein poissaoloa, oli hän nyt kymmenkertaisesti huolimattomampi. Kuukaan muu kuin minä ei viitsinyt edes sanoa häntä likaiseksi pojaksi ja pyytää häntä kerran viikossa peseytymään; hänen ikänsä lapset ovat harvoin luonnostaan ihastuneita saippuaan ja veteen. Niinpä siis, puhumattaakaan hänen vaatteistaan, joita kolme kuukautta oli käytetty mudassa ja tomussa ja hänen paksusta kampaamattomasta tukastaan, hänen kasvojensa ja käsiensä pinta oli surullisen samea. Hän saattoi kernaasti jurottaa lavitsan takana nähdessään pirtteän, viehättävän naisen tulevan taloon sen sivistymättömän vertaisen tilalle, jota hän oli odottanut. »Eikö Heathcliff ole täällä?» kysyi Catherine ottaen hansikkaat kädestään ja paljastaen sormet, jotka ihmeellisesti olivat valjenneet työttömyydestä ja sisällölosta.

»Heathcliff, voit tulla esiin», huusi herra Hindley nauttien hänen hämmennyksestään ja iloiten nähdessään, miten iljettäväksi nuoreksi tolvanaksi hän osoittautui-kaan pakosta esiintuluaan. »Voit tulla ja toivottaa neiti Catherinein tervetulleeksi, niinkuin muutkin palvelijat.»

VII LUKU

Cathy viipyi Rastaantien moisissa viisi viikkoa: joulun asti. Siihen mennessä hänen nilkkansa parani täydellisesti ja hänen käytöksessään tapahtui suuri muutos. Emäntämme kävi usein hänen luonaan sinä aikana, ja alkoi uudistussuunnitelmaansa yrittämällä kohottaa hänen itsekkumoitustaan hienoin vaatein ja imarteluin, joita Cathy kernaasti otti vastaan. Niinpä burjan, hatutoman pienen villi-ihmisen sijasta, joka hyppeli taloon ja rutisteli meitä, niin että olimme läikähtyä, palasi kotiin kauniin, mustan ponyn selässä kovin arvokkaan näköinen henkilö; hänen ruskeat kutriinsa valuivat olalle sulka-työhitöisen majavannahkaisen hatun alta, ja hänellä oli yllään pitkä ratsastuspuku, jota hänen täytyi molemmin käsin kannattaa kävellessään. Hindley nosti hänet satulasta huudahtaen ihastuneesti: »Hyvänen aika, Catherine, sinähän olet oikea kaunotar! Tuskinpa olisin tuntenut sinua: nyt olet kuin todellinen lady. Isabella Lintonia ei voi verrata häneen, vai mitä, Frances?» »Isabellalla ei ole hänen luonnonlahjojaan», vastasi hänen vaimonsa, »mutta täytyy huolehtia, ettei hän uudestaan vllinnny täällä. Ellen, riisu neiti Catherineelta hänen päällysvaatteensa. Katsohan, kultaseni, saatat kutrиси epäjä-jestykseen — anna minun aukaista hattusi nauhat.»

Minä riisuin ratsastusvaipan, ja sen alta loisti upea poimutettu silkkipuku, valkoiset mamelukit ja kulto-

Cathy, nähtään vilahduksen piloutuneesta ystävästään, kiiruhti häntä sytlelemään; hän suuteli seitsemän tai kahdeksan kertaa hänen poskeaan yhdessä sekunnissa, sitten hän pysähtyi ja vetäytyen taaksepäin alkoi nauraa, huudahtaan: »Hyvänen aika, miten mustalta ja vihaiselta sinä näytät! ja miten — miten hullunkuriselta ja jurolta! Mutta se johtuu siitä, että olen tottunut Edgar ja Isabella Lintoniin. No niin, Heathcliff, oletko unohtanut minut?» Hänellä oli syytä kysyä, sillä häpeä ja ylpeys loihitivat Heathcliffin kasvat kaksin verroin synkemmiksi ja tekivät hänet liikkumattomaksi.

»Kättele, Heathcliff», virkkoi herra Earnshaw mukautuisena, »tällä kertaa siihen myönnytään».

»Sitä minä en tee», vastasi poika saaden viimein takaisin puhelahjansa. »En halua seisoa tässä naurun esineenä. En siedä sitä.»

Hän olisi lähtenyt joukosta, mutta neiti Catherine tarttui uudestaan häneen kiinni.

»En aikunut nauraa sinulle», hän sanoi; »minä vain en voinut pidättäytyä siitä: Heathcliff, kättele nyt ainakin. Mitä sinä murjotat? Se johtui vain siitä, että olit oudon näköinen. Jos peset kasvosi ja harjaat tukkasi, on kaikki hyvin: mutta olet niin likainen.»

Hän katsoi huolestuneesti tummiin sormiin, joita hän piti omissaan ja myös pukuunsa; hän pelkäsi siihen tulleen tahroja Heathcliffin kosketuksesta.

»Mitäs koskit minuun!» hän vastasi seuraten Cathyn silmiä ja vetäen pois kätensä. »Olen niin likainen kuin minua huvittaa: ja minä haluan olla likainen, ja minä tahdon olla likainen.»

Sen sanottuaan hän livisti pää kumarassa ulos huoneesta, isännän ja emännän naurun kaikuessa ja Catherine

rinen suureksi hämmästyksesi; hän ei voinut ymmärtää, miksi hänen huomautuksensa oli aiheuttanut sellaisen pahantuulen purkauksen.

Ja suoritettuani uuden tulokkaan kamarineitsyen tehtävät ja pantuani kakkuni uuniin, sytytin oleskeluhuoneeseen ja keittiöön iloiset takkavalkat jouluaaton kunniaksi ja valmistanduun laulamaan joululirsää yksiksenä en välittänyt Josephin vakuutuksista, että hän piti valitsemani iloisia sävelmiä leveän tien lauluina. Hän oli vetäytynyt yksitysrukouksiin huoneeseensa, ja herra ja rouva Earnshaw kiinnittivät neidin huomiota monenmoisiin hauskoihin pikkuesimeihin, joita oli ostettu hänelle, jotta hän lahjoittaisi ne pikku Lintoneille tunnuksiksi heidän hyvyydestään. He olivat kutsuneet nämä Humisevaan harjuun viettämään huomispäivää, ja kutsuun oli suostuttu eräin ehdoin: rouva Linton pyysi, että hänen sydänpäpynsä pidettäisiin huolellisesti erossa tuosta silkeästä kiroilevasta pojasta.»

Niin ollen jäin yksiksen. Vedin sieraimini kuumeisen mausteiden voimakasta tuoksua ja ihailin kippakaasti höntäviä keittiöasiain, killoitettua kelloa, jota rautatunnukset koskivat, hopeatunnuksia, jotka oli asetettu tarjottimelle riveihin odottamaan illalliseksi aiotua kuumeenetta yehnäoluttia, ja minun erikoisen huoneputoni esinettä, tabratonta, tyvyn lakaistua ja pestyä laattaa. Kiitelin mielestäni sopivasti jokaista esinettä, ja sitten muistin, miten vanhalla Earnshawilla oli tapana tulla sisään, kun kaikki oli puhdistettu, kutsua minua nokkelaksi työröksi ja työntää shilinki käteeni joulu-lahjarahjoiksi. Ja se johti minut ajattelemaan hänen hellyyttään Heathcliffiä kohtaan, ja hänen pelkooan, että poika joutuisi kärsimään laimpyöntiä, kun kaolema

LUKU 7

Cathy jäi Rastaslaaksoon viideksi viikoksi eli jouluun saakka. Siinä vaiheessa nilkka oli jo täydellisesti parantunut, ja melkoinen parannus oli tapahtunut hänen käytöksessäänkin. Emäntä oli käynyt usein häntä katsomassa ja alkanut kohentaa hänen omanarvontuntoaan antamalla hänelle kauniita vaatteita ja kehumalla häntä. Molemmat kelpasivatkin hänelle erinomaisesti, joten kun hän lopulta palasi kotiin komealla mustalla ponilla ratsastaen, saimme hurjan, hatuttoman villi-ihmisen sijaan nähdä erittäin arvokkaan olennon, joka ei suinkaan rynnistänyt sisään halaamaan meitä kaikkia hengiltä, vaan purjehti taloon ruskeat hiuskiehkurat pursuillen sulka-koristeisen majavannahkahatun alta, yllään pitkä päällyskaapu, jota hän joutui kävellessään kannattelemaan kaksin käsin.

Hindley nosti hänet alas hevosen selästä ja huudahti iloisesti:

”No mutta Cathy, sinustahan on tullut oikea kaunotar! Eihän sinua edes tunne enää, kun näytät niin hienolta naiselta. Isabella Linton ei ole mitään hänen rinnallaan, vai kuinka, Frances?”

”Isabellalla ei ole hänen luontaisia avujaan”,

Hindley'n vaimo vastasi, "mutta nyt pitää varoa, ettei hän pääse täällä uudestaan villiintymään. Ellen, autahan Catherine-neitiä pääsemään päällysvaatteistaan – varo vähän, kulta pieni, ettet sotke kampaustasi; annas kun minä avaan tuon hatun nauhat."

Minä otin Catherine'n viitan, ja sen alta paljastui upea skottiruudullinen silkkinen silkkimekko, valkoiset housut ja kiiltonahkakengät. Vaikka hänen silmänsä sähköivät iloisina, kun koirat loikkivat häntä tervehtimään, hän ei uskaltanut juuri koskeakaan niihin, jotta ei sotkisi loisteliasta asustustaan.

Hän antoi minulle lempeän suukon poskelle – olin ihan jauhon peitossa, kun olin juuri ollut tekemässä joulukakua, eikä halaaminen voinut tulla kysymyksenään – ja alkoi sitten katsella ympärilleen ja eisiskella Heathcliffiä. Herra ja rouva Earnshaw odottivat heidän kohtaamistaan levottomina, koska sen perusteella he arvelivat ainakin jossain määrin voivansa päätellä, tulisiko ystäväysten erottamisesta mitään.

Heathcliffiä ei aluksi löytynyt mistään – jos hän oli ennen Catherine'n pitkää poissaoloa ollut piittaamaton ja vailla huolenpitoa, tilanne oli ollut kymmenen kertaa pahempi sen aikana.

Kukaan muu kuin minä ei viitsinyt edes nimittää häntä sottapytyksi ja komentaa häntä kerran viikossa pesulle – ja harvoinpa lapset hänen iässään tuntevat luontaista kutsumusta veden ja saippuan pariin. Hä-

nen naamansa ja kätensä olivat koppuraisen liian peitossa ja paksu tukka kampaamattomassa pörrössä – puhumattakaan vaateparresta, joka oli palvellut kolme kuukautta yhteen menoon kurassa ja tomussa. Hän oli odottanut saavansa takaisin villikkotoverinsa, joten ei ollut mikään ihme, että hän oli piloutunut sohvan taakse nähdessään moisen siron ja hienostuneen neidin.

"Eikö Heathcliff ole täällä?" Catherine kysyi samalla kun riisui käsineitään. Hänen sormensa olivat hienot ja valkoiset, kun hän oli viettänyt viikkokausia sisätiloissa tekemättä mitään.

"Voit tulla esiin, Heathcliff", Hindley-herra huusi. Hän oikein nautti Heathcliffin nolosta tilanteesta, kun tämä joutui esiintymään metsäläisenä Catherine'n edessä. "Voit tulla tervehtimään Catherine-neitiä niin kuin muutkin palvelijat."

Huomatessaan ystävänsä lymyilevän sohvan takana Catherine syöksyi sylkeilemään tätä, muiskautti saman tien kuusi, seitsemän suukoa tämän poskelle, ja astahti sitten naurussa suin taaksepäin.

"Kylläpä sinä olet musta mörökölli! Ihan hausun näköinen! Mutta kai se johtuu siitä, että olen niin tottunut Edgar ja Isabella Lintoniin. No, Heathcliff, oletko unohtanut minut?"

Hänellä oli jonkin verran syytäkin kysyä sitä, sillä ylpeys ja häpeäntunne saivat Heathcliffin yr-

mistelemään kaksin verroin ja jököttämään liikkumatta paikallaan.

"Ojenna kätesi, Heathcliff", Hindley-herra sanoi armollisesti. "Kyllä sekin voidaan tämän kerran sallia."

"Empäs!" poika sanoi, kun sai viimeinkin kielenkantansa heltiämään. "Minä en rupea kenenkään naureskeltavaksi, ettäs tiedätte!"

Hän olisi rynnännyt karkuun, jos Cathy-neiti ei olisi tarrannut uudestaan hänestä kiinni.

"Ei ollut tarkoitus nauraa sinulle", Catherine sanoi. "Se vain pääsi suusta. Kätellään nyt edes, Heathcliff! Mitä sinä murjotat? Sinä olit vain niin kummallisen näköinen. Kaikki muuttuu, kunhan peset naamas ja harjaat tukkasi. Sinä olet niin likainen!"

Catherine katseli huolestuneena sottaisia sortimia, joita piteli omissaan, ja vilkuili myös omia vaatteitaan, koska pelkäsi ettei kosketus Heathcliffin vaatteisiin ollut tehnyt niille ollenkaan hyvää.

Heathcliff huomasi hänen katseensa ja sanoi: "Ei sinun ollut mikään pakko minuun koskea!" Sitteen hän tempaisi kätensä pois. "Minä olen niin likainen kuin huvittaa, ja nyt minä olen likainen, koska haluan niin."

Sen sanottuaan hän paineli pää kolmantena jalakana ulos huoneesta isännän ja emännän hilpeään naurun saattelemana. Catherine katsoi hänen pe-

räänsä hyvin kummissaan eikä käsittänyt, miten toinen oli voinut niin suuttua hänen sanoistaan.

Kun minä olin aikani touhunnut tulokkaan kamarineiton, käynyt laittamassa kakut uuniin ja sytytelty talon tulisijoihin kunnon roihut jouluaattoja juhlistamaan, istuuduin alas ja aloin aikani ratoksi lauleskella joululauluja, vaikka Joseph tekikin tietäväksi, että piti valitsemiani iloisia sävelmiä lähinnä synnillisinä renkutuksina.

Hän oli vetäytynyt huoneescensa rukoilemaan, ja herra ja rouva Earnshaw esittelivät neidille pieniä lahjatarvotteita, joita he olivat ostaneet Lintonin lapsille kiitokseksi heidän ystävällisyydestään.

Lintonin lapset oli kutsuttu seuraavaksi päiväksi Humisevaan harjuun, ja rouva Linton oli hyväksynyt kutsun sillä ehdolla, että hänen kullannurunsa eivät joutuisi mihinkään tekemisiin sen "tuhman ja kiroilevan pojan" kanssa.

The Reception of Old and New Finnish Translation of *Wuthering Heights*

Introduction

The focus of my Master's thesis is to examine how contemporary Finnish readers embrace and interpret a literary translation that is old. Furthermore, I compare the reception of the old translation to the reception of the new translation of the same source text. How do the readers place these two Finnish translations in terms of time, both the time of their writing and the time of the story's events? Which one of the translations do they prefer and why? In order to find answers to these questions, I first analyse the old translation and its vocabulary, consulting Finnish dictionaries and grammar sources, as well as using the search engine Google. After that, I introduce three reader surveys that I have planned and carried out.

The source text of these translations is Emily Brontë's *Wuthering Heights*. It has actually been translated into Finnish five times by five different translators and named *Humiseva Harju* by all of them. The first translation was completed by Martta Räsänen and published by WSOY in 1927. The subsequent translations came out in 1947, 1976, 1991 and 2006. My research only focuses on the oldest and the latest of these translations. The latter was published by Otava and completed by Juhani Lindholm. In addition, in 2001 Otava published a summarised adaptation of Brontë's novel that was also written by Lindholm.

In particular, my goal is to find out if the old translation emphasises the time of the novel's events in a more authentic way, compared to the new translation. My hypothesis is that the old translation contains words and structures that are not typical of modern Finnish, which can partly underline the fact that the story takes place in the past (at the end of the 18th century and at the beginning of the 19th century in this case). When the language itself is old, the reader might more easily relate to the fact that the story's events take place in the past. I mainly concentrate on examining the vocabulary of the translations, because words are one of the most essential and recognisable aspects through which time can be observed and analysed in a text.

Tiina Hämäläinen carried out a somewhat similar study in 2005. She looked into how time had affected Charlotte Brontë's *Jane Eyre* and its two Finnish translations. She conducted a questionnaire in order to find out how the readers perceived the language – the vocabulary, in particular. Hämäläinen discovered that the old lexicon of the older translation – and especially of the source text – did not disturb the majority of the readers.

Unlike Hämäläinen, I do not concentrate on studying the source text and my overall point of view is slightly different, compared to hers: my intention is to find out if an old translation can, perhaps, become more interesting in the course of time. In fact, Hämäläinen's results indicate that this can sometimes be the case. Attitudes of this kind have also been observed among the readers of certain classics (see Sorvali & Häkkinen 2007) and among the readers of Bible translations (see Huhtala 2000).

Before I introduce the three reader surveys and report and interpret their outcome, I look into the approach that views translations as rewritings that all have individual contexts of their own. I discuss retranslation as a phenomenon and analyse what elements usually connect literary translations to the source text and what elements perhaps separate translations from it, as well as from each other. Consequently, I introduce the material for my research – Räsänen's and Lindholm's translations – and analyse and compare the different contexts in which they were written and published. I also briefly introduce the source text. Moreover, since this thesis examines readers' reception of the translations, in my theoretical framework I focus on how readers and texts interact with each other and what kind of factors may contribute to this interaction.

Translations as Rewritings

The theoretical basis of my research is rewriting: a notion that is established and thoroughly studied by André Lefevere in his book *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame* (1992). According to Lefevere, rewriting has an enormous impact on how societies embrace and perceive texts, authors and even whole literary eras. He states that when non-professional readers read a text, they do not usually read the original but most often rewritings of that original, such as edited versions, literary critiques, adaptations, summaries and – last but not least – translations (1992: 4–5). Indeed, one of Lefevere's key points is that

translating is the most obvious form of rewriting. Furthermore, he states that rewriting is not a neutral act but somehow always manipulates the original. (Lefevere 1992: 9.)

The notion of rewriting in translation studies inheres in the so called *manipulation theory*, which regards translations as independent texts that all have their specific contexts. Riitta Oittinen supports this view and states that when we translate and produce a text in another language, the text becomes slightly different; the atmosphere and the tone in the translation are somewhat different, compared to those of the source text. This is the case even if we do not change the contents as such, the plot of the story, for example. The text becomes part of another culture and its literature. (Oittinen 2000: 25.) Thus, the source and the target texts are two different kinds of texts with different emphases. They are usually written by two different people, individuals with different backgrounds, characteristics and cultural surroundings.

Even though it is quite safe to state that a translation always turns out to be different from its source text and many scholars in translation studies accept the idea of translations as rewritings, it does not usually mean that it is acceptable for a translator to do whatever he or she pleases in the name of rewriting. Equivalence is probably the most discussed concept in the history of translating. Kaisa Koskinen points out that because languages, as well as cultures, differ from each other, complete equivalence is never possible. That is why the history of translating can be viewed as a continuous debate on how faithful a translator must be and to what extent a translator is allowed to take liberties. (Koskinen 2001: 374.) The term 'equivalence' has been widely used in many meanings and the somewhat vague definition of the concept and its connotations to the notion of faithfulness made it unfashionable especially in the 1980's. However, signs of its comeback have been observed, too. (Koskinen 2001: 375.) Consequently, Mirkka Näveri (2008: 1) asks in her Master's thesis that, although equivalence is a difficult concept to define, what translating would be if the requirement for equivalence was altogether given up?

As far as narrative fiction is concerned, it seems that the events of the story create equivalence between the source text and its translations, because the translator does not usually change the plot or specific events of the story. Shlomith Rimmon-Kenan (1991) defines narrative fiction as the narration of a succession of fictional events that has three basic aspects: text, story and narration. While 'story' is a succession of events, 'text' is the spoken or written discourse which undertakes the telling of the events. 'Narration' refers to the fact that somebody tells

the story. Rimmon-Kenan points out that ‘story’ as an aspect of narrative fiction is, indeed, transferable. A story can be told in another medium, retold or rewritten in the same language, or written or spoken in another language. (Rimmon-Kenan 1991: 15.) When translating takes place, the physical text is the aspect that changes in a concrete manner. The story usually remains the same, at least in theory; like Oittinen points out, when the physical text is written in another language, it has also its effects on the story, even if the events as such remained the same.

Retranslations are one concrete phenomenon indicating that translations which are produced in different contexts have different tones and characteristics, even if the events in the story as such remained the same; retranslations are published at least partly because the old translation(s) is not somehow adequate anymore. According to Helin, the development that takes place in language over time seems to be one of the most essential reasons for retranslating. In addition, society, ideologies and cultures change over time and contribute to the production of retranslations. (Helin 2005: 145–149.) Classics are those texts that are perhaps most often retranslated. Koskinen (2007b, 22) states that since the beginning of 1990’s, a considerable number of retranslations from the works of Shakespeare to *Peter Pan* has been published in Finland.

When it comes to the Finnish translations of *Wuthering Heights*, it is only natural to look for further explanations for its many retranslations. Very few novels have been translated five times and edited once into Finnish in less than a century. Marjo Partanen (2003: 18) looked into this issue in her Master’s thesis and, according to her, the reason could be that the different publishers have aimed to gain profit with Brontë’s popular story. Certainly, the basic business principle of supply and demand presumably applies to publishing business, too. In addition, Koskinen and Paloposki (2004) point out that publishing retranslations contribute to creating a positive image for publishers. Therefore, it seems that producing retranslations can also be part of publishing houses’ marketing strategy. Nevertheless, retranslations do not necessarily outdate the older translations but all the different versions can coexist in many ways (Koskinen 2007b: 23). Actually, in some cases the old translation is the one that has gained the status of a classic (Riikonen 2007: 232–233).

Reader, Text and Context

Reading is not a straightforward process in the sense that different readers do not embrace and interpret texts in the same way with each other or within different situations. Lehtonen states that the process of reading, as well as the meanings that texts are given by their readers, are always connected to their contexts. The term ‘context’ can refer to a great number of things: to readers and their attitudes, to intertexts, or to the function of the text, for example. It basically involves all the factors that contribute to the process of how meanings are formed within different readings. (Lehtonen 1996: 164–165.)

Subsequently, it seems that the meanings a text can be given depend both on the reader and on the text (Lehtonen 1996: 152). The writer’s intentions can certainly have a considerable influence on the interpretation of his or her text, but it is not possible to predict how an individual reader eventually embraces and interprets it. Rimmon-Kenan also states that the reader participates in the process of giving meanings to a text, but the text also has its impacts on the reader (1991: 149).

The concept of reader is to some extent vague and it can have several definitions and meanings in literature studies. Usually it either refers to the inner reader that can be constructed from the text, or to the real, physical reader that reads the text in reality. (Alanko-Kahiluoto 2008: 207.) The readers that are addressed in my thesis are real readers, who answer the questionnaires of my reader surveys. The inner readers that could perhaps be constructed from the translations are not the focus here.

***Wuthering Heights* and Its Old and New Finnish Translations**

Since manipulation theory is the starting point of my research, I assume that the two Finnish translations I study are two independent texts. Despite the fact that these two translations recount the same story, they both probably have characteristics of their own, because they are written by two different translators in completely different times. Although the source text is not the actual focus of my thesis, it is the reason and the prerequisite for the existence of its translations. That is why I briefly introduce the source text, before moving on to the translations.

Wuthering Heights is the only novel by Emily Brontë and it was published in 1847, only a few months before the author died. After the publication, the novel was criticised because of its unconventional themes of cruelty and revenge, as well as because of its unusual structure and style of narration (Miller 2003: viii, Hämeen-Anttila 2006: 61). Later critics have acclaimed Brontë's novel a masterpiece and it now holds a classical status in the English literary tradition.

When it comes to the plot of the novel, the main character is Heathcliff, an orphan boy adopted by the Earnshaws. Their home estate Wuthering Heights is located in the middle of nowhere, surrounded only by windy moors and endless marshes. Heathcliff and Catherine Earnshaw, who is the daughter of the family and the other protagonist of the novel, form a life lasting bond as children. That bond is unusually tight, as it lasts through Catherine's marriage to another man and seems to continue even after her death on a spiritual level.

Wuthering Heights is by no means a traditional love story; it is not sweet with a traditional happy ending (see e.g. Lindholm 2006b: 601). On the contrary, the story is untamed and multi-layered and it even has some supernatural elements. 'Bitter-sweet' would be an underestimation: the story is fierce. It is narrated in a way that rises above the cruel events of the story and seems to regard the cruelty as natural, or perhaps even meaningless. This strange and unconventional voice of narration is one of the key elements that make the novel interesting and challenging to interpret. (see Miller 2001.)

The first Finnish translation of *Wuthering Heights* was published in the 1920's. By that time the literary Finnish had developed to a great degree and was fully used in all the main arenas of society. Finnish literature was also gradually flourishing. (Häkkinen 1994: 15–16.) The nation had just gained its independence and wanted to show that their language could be used to narrate the world classics. At that time, many significant novels, such as *Jane Eyre* and *Pride and Prejudice*, were thus translated for the first time into Finnish. (Riikonen 2007: 232, Leppihalme 2007: 157.) In fact, more translations than Finnish originals were produced in Finland, as the written language had been and still was being developed with the help of translations (Sevänen 2007: 388). As far as the Finnish translations of British novels are concerned, the very first were translated at the beginning of the 19th century, while the first big wave of them came out in the 1870's. (Leppihalme 2007: 152–155.)

Before *Wuthering Heights*, Martta Räsänen had translated two books: Louisa M. Alcott's *Under the Lilacs* and William Makepeace Thackeray's *The History of Henry Esmond*. There were basically no full time literary translators in Finland at that time, so Räsänen probably had some other full time occupation and, compared to Lindholm, Räsänen obviously did not have modern equipment like internet and electronic dictionaries to assist her with her work. She did not necessarily even know English, because not many people knew it in Finland back then (Leppihalme 2007: 153). In fact, she might have translated the novels from their Swedish translations.

Lindholm, on the other hand, has been one of the top literary translators in Finland for over three decades. In addition to Emily Brontë's novel, the award winning translator has translated works of authors like Daniel Defoe, Oscar Wilde and V.S. Naipaul. Compared to Räsänen's time, it is quite self-evident that Finnish society looks very different during Lindholm's time. These days literature in Finland is usually presented in two categories: translated literature and original Finnish (or Swedish) literature. When it comes to the reading habits of Finns, there are some concerns that especially young people do not read literature but prefer to spend time on the internet or to watch television. The increasing usage of English and its dominance as a source language of literature have also been a minor matter of concern in Finland. According to Hiidenmaa, however, the Finnish language and literature are actually doing well and even flourishing (2003: 73). In fact, recent studies show that Finns are reading more and more books (Suomi lukee 2008). Finnish pupils have also done very well on international reading tests.

Reader Surveys

I carried out three reader surveys that consisted of one questionnaire each. The first and the second surveys shared the same questionnaire, as well as the same material: a two-page passage from Räsänen's translation. That passage was taken from the beginning of the seventh chapter, in which Cathy rides home to *Wuthering Heights* after spending some time elsewhere. The questionnaire had ten questions. Eight of them were open and two were multiple choice questions. The majority of the questions were open-ended so that the informants could write all the thoughts that came to their mind about the issue at hand. The informants of the first survey were randomly chosen pupils from the upper secondary school *Kaarilan lukio* in Tampere, Finland. There were altogether 18 informants; 12 of them were

male, while only 6 of them were female. Their age varied from 17 to 19 and they all had Finnish as their mother tongue.

The informants of the second reader survey simultaneously represented two specific groups. First of all, they were all female, since only six women participated in the first survey. The results of that survey indicated that on average the answers of women and the answers of men differed to a certain degree, which is why I wanted to gather more information from female informants. Furthermore, I tried to find informants who read more than people on average do, since the results of the first survey also indicated that this could perhaps make a difference in the informants' answers. All in all, the informants of the second survey consisted of five females who were pupils at the upper secondary school *Imatran yhteislukio*, located in Imatra, Finland. These informants were either 17 or 18 years old and their mother tongue was also Finnish. The questionnaire and the material (the passage from Räsänen's translation) were the same as within the first survey.

The third reader survey had a different material: a passage from Lindholm's translation. It was the equivalent to the passage I had used from Räsänen's translation: it depicted Cathy coming back home to Wuthering Heights. The informants were randomly chosen pupils from both upper secondary schools *Kaarilan lukio* (18 informants) and from *Imatran yhteislukio* (8 informants). Hence, the final number was 26, of which 16 were male and 10 female. The questionnaire of this third survey had nine questions. Eight of them were the same as on the first two questionnaires, while one was slightly different. In addition, I had omitted one question because it was not relevant when Lindholm's translation was used as the material.

Results

I analysed the answers of the reader surveys using Rimmon-Kenan's concepts 'story' and 'text'. Due to the focus of my research, the third concept 'narration' was not relevant in my analysis; I concentrated on finding out how contemporary readers interpreted elements of the concrete texts, as well as certain elements in the story that, in this case, exclude narration.

Before carrying out the surveys I analysed the old translation and came to the conclusion that Räsänen's language had several different elements that seemed old to me. I found support to my view in Finnish dictionaries, grammar books and on the internet. I divided these elements

into four different categories: words that were unfamiliar to me ('moisio', 'mamelukki' and 'aspi', for example), words that were spelt differently compared to how they are spelt now ('senjälkeen', 'peloittaa', and 'pony', for example), words that were used with older case ending forms ('omenain' instead of 'omenoiden', for example), and words that seemed old and are generally rarely used because there is a more common word for the same concept ('lavitsa', 'sievänmoinen' and 'kerskata', for example). I used Google when determining how rare these words are nowadays and compared how many results Google found with the more common words of the same concepts.

The results of the first two surveys clearly supported my view that Räsänen's language seems old because most informants explicitly stated so. Most of them also pointed out that they do not want to read old texts but prefer modern language because of the old vocabulary and structures of the language. Surprisingly, however, they considered the new translation to be as interesting as the old one, although on average the language of the new translation was considered more modern than the language of the old one. This indicates that the old and the new translations can coexist. Some informants even saw the old language as a positive thing and thought that it made the text more interesting.

Furthermore, the fact that the passage from the old translation was considered as interesting as the passage from the new translation indicates that the informants did not consider the story very interesting as such; the average grade the two passages both got was 2.44 (on the scale from one to five). Many of the informants stated that they prefer genres such as fantasy or science fiction or stories which take place in modern times and depict the kind of life they themselves lead. However, female informants considered the passages more interesting than the male informants. Those who like to read literature in their free time considered Räsänen's text slightly more interesting than the informants on average. Interestingly enough, this was not the case with Lindholm's text. That might be a coincidence, though; the informants who represented more active readers in the third group happened to prefer fantasy as a genre.

The results also show that readers mainly build their interpretation on the aspect of story rather than the aspect of text. Indeed, the readers referred most often to different elements of the story, such as events, surroundings or characters and their behaviour, when they gave reasons for their opinions. While the different elements of the story gave readers most clues on the time of the story's event, the aspect of text assisted them to some extent. My

hypothesis that language which now seems old can assist readers in relating to the time of the events seemed to hold true with some readers. Moreover, the readers made quite a number of general remarks on the language of both passages. In particular, old names and words that were used to address different characters gave the informants clues on the time of the events, as well as on the time of the texts' writing.

The informants assumed that Lindholm's passage was written slightly later than Räsänen's passage, but, all in all, the two texts were assessed quite similarly in terms of time. The most obvious difference was that Räsänen's text and language was considered quite old by most (only one informant thought it was modern), whereas Lindholm's text was considered old by some and modern by others. This controversy became evident only after I had analysed the results collectively: only one individual informant on his own came to the conclusion that Lindholm's language was controversial. In general, the majority of the informants regarded Lindholm's language as good and fluent.

When analysing and comparing the results of the three surveys, I came to the conclusion that it is very challenging to (re)translate an old story, such as *Wuthering Heights*, that was written a long time ago and in which the events take place long in the past. On one hand, the translator is presumably expected to write clear, modern language that is understandable to the contemporary readers. On the other hand, the translator has to take into account the fact that the events take place in the past. Moreover, the source text as such might even have some historical value, so creating an atmosphere of past times could very well be important.

Being able to work with this dilemma is, by no means, easy. It seems that Lindholm has succeeded in doing this, because his text was regarded as fluent and clear and it did not contain unfamiliar words. However, quite a few informants thought that some words seemed a bit old, which helped them to assess the time of the story's events. Apparently, Lindholm has managed to choose words that seemed slightly old – but which were clearly not too old – because the informants did not have difficulties in understanding them. To sum up, Lindholm's text depicts Brontë's story in fluent and more modern Finnish and at the same time it manages to create an atmosphere of past times. The elements of text, such as certain words, have a role in this to some extent, too.

The three reader surveys I conducted also provided some general information on contemporary Finnish readers and their reading habits. The results showed that, not surprisingly, many 17-19-year-old pupils do not read literature to a great extent in their spare time. If they do, they often choose books that are modern and depict the kind of life they themselves lead, because they want to identify with the characters. In my opinion, this was quite surprising, because to me one of the most interesting aspects of reading literature is the fact that you can immerse yourself into a world that might be completely different from yours.

Moreover, the results suggested that although there were some common features in the informants' readings, it is, indeed, impossible to predict how an individual reader perceives a text. The informants brought all kinds of factors to the interpretation process from their previous readings to their current mood, as well as to their general attitudes towards different genres, for example.

New Questions

The results I got create several new openings for further research. In my opinion, the results are interesting – but they are merely indications: only further research can determine the extent to which they are valid. I only used translations of one source text as the material and my informants basically represented only one type of reader: 17-19-year old upper secondary school pupil. Publishing houses, for example, could get useful information on consumers' desires to purchase certain kinds of texts. In this respect, questions such as the following could be worth looking into: Who are those readers who would be interested in reading old texts or translations? Is this kind of interest perhaps linked to age, genre or gender – and how? For instance, are older readers more likely to be interested in republications of old texts or translations, compared to younger readers? What kind of expectations do readers actually have of retranslations? Do readers think that the translator should reinforce the time of the story's events somehow? What if a story that takes place in the past was translated using completely modern language and the translator would not try to reinforce the atmosphere of past times at all? How would this kind of translation strategy affect the reception of the text? Or what if the translator placed the events in modern times, despite the source text?

Some informants stated that it was challenging to interpret the texts I used because they were only small passages extracted from the story. Certainly, it could be interesting to carry out a

similar survey using a complete text as the material. If a short story, for example, was the material for this kind of survey, the results would be more profound in the sense that the readers would then base their analyses on a whole literary text.

My results as a whole emphasise the fact that the interaction between readers and texts is not a straightforward process, although some common features are probably often found, too. The factors that may have an effect on this interaction are many: they include the age of the readers, the attitudes and previous experiences of the readers, translation strategies, the age of the text, and the events of the story, among others. This complexity guarantees countless different points of view from which to choose, which certainly makes researching challenging and interesting.